

Erdélyi Magyar Adatbank
Kacsó Sándor: Lélekvesztőn

Erdélyi Magyar Adatbank
Kacsó Sándor: Lélekvesztőn

AZ ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH KÖNYVEI

**KACSÓ SÁNDOR
LÉLEKVESZTŐN**

Erdélyi Magyar Adatbank
Kacsó Sándor: Lélekvesztőn

KACSÓ SÁNDOR
LÉLEKVESZTŐN

ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH, 1941

Erdélyi Magyar Adatbank
Kacsó Sándor: Lélekvesztőn

I.

A VAK ÓRIÁS TALPA ALATT

Csúf nap volt ama szeptemberbe hulló augusztusi.

Ezen a napon úgy zuhant reánk, bizakodó emberekre a történelem, mint valami megbotlott vak óriás a tehetetlen törpékre. Mérges is volt, hogy belénk botlott, úgy látszik. Oktalan dühében esetlenül kezdett csapkodni rettentő kezével-lábával.

Kapálózott s ez a kapálózás úgy hatott reánk, mint a szekér alá zuhant emberre a mozgó kerekek küllői.

Azóta tudom, hogy milyen is az a belső megriadás, ami testi rosszulétet okoz. Émelygés gyötört, valóságosan. Pedig a baj oka, ennyit könnyen megtudtam állapítani, nyilvánvalóan nem testi, hanem lelki volt. A hátamon nem csattant ostor, csontjaimat sem fenyegették összetöréssel a káprázatos küllők.

A belénk botlott s emiatt mérgesen kalimpáló otromba vak óriás is költői kép csak, ugyebár! A testi szenvedés tehát nem kívül-

ről jön, hanem belülről. És nem is csak reám egyedül, hanem valamennyiünkre, akik itt magyarok vagyunk. De mégis! A magam szenvedése külön is sajog. Úgy, hogy másnak ne legyen hozzá semmi köze. Ez az enyém egyedül. Magam dobtam a többi fölé, hogy súlyosabb legyen így a másénál.

S most hibáztatom is érte magamat, mert mást nem hibáztathatok...

A férfi legyen ura mindig önmagának, hogy ura lehessen mindenféle helyzetnek, amely elé fordulatos élete állíthatja.

Én pedig nem voltam ura önmagamnak. Durva és értetlen voltam ahhoz a barátomhoz, akivel eddig még a legjobban megértettük egymást ezekben a szemetes szellemű időkben, amikor olyan nehéz elválasztani az igazi lelki és szellemi értéket az áradásos hordaléktól. Látnom kellett volna, hogy ő éppen úgy szenved, mint én, de ő őszintébb és emberibb, mert nem iparkodik titkolni érzéseit, nem rejti érdes szavak és darabos magatartás mögé a fájalmát, mint én...

Szédülten baktattam az utcán, amikor találkoztunk. A rádiójelentés kongó mondatai még zúgtak a fülemben. Így lehetett ő is. Nem is köszönt, csak megállott előttem. A tekintete sötét volt, hangja maga a csepentett fájdalom:

— No, ezt jól megcsinálták!

Nem tudom, miért éreztem ki ebből el-

lenem is irányuló szemrehányást. Vagy éppen felelősségrevonást, mintha nekem is részem volna abban, ami történt.

Az ingerültség, ami nyilván lesben állott már és csak az alkalomra várt, úgy szaladt végig az idegeimen, mint a rosszul lefogott húron a fülbántó sikoltás. Szerencsére a torokomat szűkre szorította az émelyedés s ezért csak ennyit tudtam válaszolni:

— Ezt meg!

— Velünk most mi lesz? — meredt reám ő, holott bizonyára jobb lett volna hallgatnia, mert mirevaló feltenni olyan kérdést, amire választ úgyszemint várhatunk. De ha már feltette, nekem válaszolnom kellett. A rosszul lefogott húr azonban most sem adott kellemesebb hangot, mint az imént:

— Mi legyen? Élünk tovább... — mondtam ellenségesen.

Később rájöttem, hogy rejtett szándéka volt a keserű kérdéssel. Feleletem ezt a rejtett szándékot ütötte meg, mint valami fájó sebet. Kirobbant erre belőle is az ingerültség:

— Itt? Hát lehet még minekünk élni is itt? Ne kacagtasd ki magad...

— Annak, aki nem fut meg a feladat elől, annak lehet.

Gorombán hangsúlyoztam, bevallom. Sérteni akartam, mert jólesett, hogy megsérthetem. S ő meg is értette nyomban a galád szándékot, mert eltorzult az arca.

Most már nem a fájdalom, hanem az epés gúny buggyant ki belőle:

— Te, persze, itt maradsz, mi?!

— Itt hát, biztosítalak!

— S meddig vajjon?

Valami olyan történt akkor velem, amit nem tudok megérteni ma sem, mert egészen természetem ellen volt. Talán az a vak óriás, aki alatt az imént a történelmet értettem, az legyinthetett oldalba otromba öklével, mert előretettem az egyik lábamat s fel-emeltem a jobbkezemet, mint valami vidéki színész, ha a „Talpra magyart” szavalja, hazafias ünnepségen.

— Látod ott a Cenket? — kérdeztem s még zengett is a hangom.

Nem felelt, csak intett.

— Amíg az nem mozdul, én sem! — fejeztem be s most már reszketett is a hangom.

Furcsa figura lehettem, belátom. Reám is bámult, mert eddig nem ilyennek ismert. Aztán magához tért s nem méltányolta sem a pózt, sem a kijelentést:

— Persze! Te hős vagy most! Én inkább gyáva leszek s megyek — válaszolt még epésebben.

Néhány mondat nem választott még el egymástól úgy két barátot, mint ezek most minket. Legalább is így éreztem akkor. Gyáva és még sérteget! — gondoltam s egész valómban éreztem a csalódás keserűségét.

Köszönés nélkül hagytam ott s azt sem vettem észre, hogy valami félszeg mozdulatot azért tesz még utánam, mintha kérlelni, vagy tán mintha kapaszkodni akarna.

— Eredj csak — dünnyögtem, — mert itt úgyis csak bajt csinálnál...

Aztán főztem még egy darabig magamban a sértődöttséget, de a méreg tüze lassan kialudt s a sértődöttség is meghűlt. S akkor fanyalogva néztem rá, mint a kihűlt levesre. Mire való volt ez az egész? Rendes körülmények között is csak nevetséges lehettem volna abban a szavaló, hősi pózban, most azonban kihívó voltam, ami törvényszerűen váltja ki minden rendes emberből az ellenmondást. Bizonyos, hogy ő emberibb volt, természetesebb, mint én. Ha pedig ez így van, akkor kisebbnek bizonyultam, mint ő. Nem az elhatározásomban, hanem a viselkedésemben. Pedig a viselkedés nagyon sokat jelent, sokszor magát a lényegét. Lám, még ezt az embert, aki olyan közel állott hozzám, még ezt sem tudtam magam mellett megtartani. Pedig hányat kellene idekötni, ittragasztani, magunknak megőrizni! De akkor leghamarabb önmagadat rendezd el, ember, önmagaddal légy tisztában, önmagad magatartását építsd meg úgy, hogy szilárd és biztató légy, ne olyan hamis és elriasztó, amilyen a Cenkre hivatkozó buzgalmadban is voltál!

— Vívj meg a harcot először önmagad-

dal, hogy hozzá érj és hozzá erősödj az új feladathoz!

Ezt a parancsot adtam ki magamnak.

S most vívom a küzdelmet önmagammal. Az első menettel, úgy érzem, végeztem már. Nehéz volt, olyan nehéz, hogy talán csak ez nehezebb most, beszámolni róla. Nem könnyű dolog ám lelki gyengeségeinkről beszélni. Miért valljuk be mások előtt, amikor magunk előtt is csak akkor tesszük, ha éppen ráéheztünk egy kis önkínzásra?

Vagy tán inkább az önmagunk előtti megalázkodásra, ami a legjobb lelki fürdés.

Fájdalmasan is jóleső érzés belátni most, hogy mennyire megtagadtam egész eddigi valómat akkor azzal az ügyetlen és kongó hősködéssel! Hiszen sohasem is szerettem a hősi pózokat. Még a színpadon is, a legjobb színészeknél is kellemetlen ellenkezést keltettek bennem. Csálnak ezek a legtöbbszörben s mégis kívántatják magukat, amiből többször származik rossz, mint jó. Kivételesnek tüntetik fel azt, ami a legtöbbször természetes, magátólértető is lehetne.

S pontosan ezt csináltam én is.

Ha nem játszom meg magamat hősnek a barátom előtt, hanem csak olyannak, mint egyetlen valaki a sok közül, aki mind ugyanazt teszi, mert azt tartja természetes kötelességének, ha — mondom — ilyenek mutattam volna magamat, akkor egyrészt nem bántom meg azzal, hogy többnek érzem ma-

gamat nála, másrészt nem is riasztom el azzal, hogy olyasmit várok tőle, ami csak hősoktól telhetik ki. S miért kellene hősnek lennünk ahhoz, hogy nehéz helyzetekben megállhassuk a helyünket?

Ne legyen több ez annál a férfiasságnál, amire minden valamire való ember igényt tart...

Ez az egyik része a dolognak.

A másik része pedig az a furcsa lelki zűrzavar, az a lelki nyavaja, ami most végigömlött az embereken és egyetlen sajtó sebbé potyolt mindenikünket. Ki kell irtani ezt a lelki meglágyulást, ezt a belső sajtást, ami betegbé és gyámoltalanabbá teszi az embert, mintha a karját vagy a lábát keresztül lőnék, vagy a hátát véresre vernék. Mi szükség van arra, hogy betegre marja az embert a bánat? S egészen furcsa, hogy mindenki a testi szenvedéstől fél, amikor azt is vallja, hogy lelkileg nem bírja el ezt a megpróbáltatást.

Nem kell ez a lelki elfinomultság, mert megtöri az ellenállóképességet, a makacs kitartást, az élet erős akaratát, amelynek addig kell elmennie, hogy fel is tudja áldozni azt, amiért harcol.

Ebből a lelki kényességből származik bizonyára az is, hogy a hősiesség fogalmát az egészséges, kemény idegzetig szállították le. Aki nem ijed meg egy pofontól, nem félti túlságosan a hátát, az már hős. S még azt

mondják, hogy nem is a testi szenvedéstől félnek, hanem az ezzel kapcsolatos lelki megaláztatástól! A hősiességnek ennél sokkal többnek kellene lennie: a valóban kemény testi és lelki megpróbáltatásnak, az élet komoly kockáztatásának.

Aki a lelki szenvedés elől menekül, az is nem az életét félti? Ha pedig valaki túlságosan félti az életét, az már nem is lehet hős, mert nem tud hősiesen megharcolni azért, amit félt.

Le kell tehát gyűrni ezt a vad menekülési vágyat, ezt a keserves, fojtogató szorongást, ezt az emberhez méltatlan belső megriadást, amely anélkül félti az életet, hogy küzdeni kívánna érte...

Ilyen gondolatokkal készítettem elő magamat — lelkileg is — arra a harcra, amelyben nagy része az úgynevezett „lelki fájdalomnak“, bátortalanító töprengéseknek, belső vitáknak és vizsgálódásoknak többé ne is legyen. Testi ügy legyen ez most már, kemény és elszánt, amilyen a katonák dolga is. S ha a lélek ebben a küzdelemben szerepet kap, az csak a legnemesebb feladata lehet: segítsen vidámabban, könnyebben elviselni a testi megpróbáltatásokat, mert ezek lehetnek csak igazi mértékei a hősiességnek. Ha a hősiességre egyáltalában szükség lesz majd!

Azért hát ember, itthagyt, elfelejtett magyar ember, vedd tudomásul és tartsd

magad ahhoz, hogy nem vagy hős, hanem csak egyszerű férfi, aki nehéz időkben is meg tudod állani a helyedet...

Igy végeztem el ezt magamban én, Kovács János, magántisztviselő és három gyermekes családapa, 1940. augusztus 30.-iki bécsi döntés után következő napon.

II.

EGY SZÁL BÚZA A TÖBBI KÖZÜL

Mint erős szélben a búzatóbla, olyan az utcákon az embersereg...

Előredűlve lohol, nekihajolva igyekszik, lihegve hullámszik a láthatatlan erő nyomása, vagy enyhülése szerint.

Itt a lélekben viharzó indulat az, ami a búzatóblának a szél.

Nagyon jó, ha az ember szemléltető hasonlatot talál. Mindjárt jobban elemezheti a hasonlat segítségével önmagát és azt a jelenséget is, amely benne a hasonlatot kiváltó érzést kelti. Most is pontosan erről van szó. Miért is jutott eszembe a széltől meghajtott búzatóbla? Nyilvánvalóan azért, mert ott is, mint itt, csak a mozgás nagy hullámát látom, a szédítő tömegmozdulatot s nemigen figyelhetem meg külön-külön, egyenkint is a szél ereje alá hajló búzaszálakat.

S maga a szél is! Az az erő, amely a búzatóbla ezernyi külön-külön életét vonagló hullámszásba hozza, nem olyan titokzatos, ellenállhatatlan erő-e a búzatóbla tömérdek

egyedének, mint nekünk most ez az elsodró vágy, amely a föld felé nyomja az arcokat s nekidült menekülésre kényszerít?

— Légy hát egyéniség! — biztatom magam. — Emeld fel a fejed s nézz szembe a széllel. Neked tudnod kell, hogy hiába hajszolja a búzatáblát a szél s hiába „menekül” irányítása szerint az ezernyi búzaszál, azért mégis csak a szelet ragadja tovább saját lendülete s a búza — esetleg — megdől, de a helyén marad. A helyén marad, mert fogja, tartja gyökereinél fogva a föld.

— De ha így van, miért kellene neked egyéniségnek lenned? Hajolj csak meg te is a szél ereje és járása szerint s bizakodj gyökereidben s dajkádban: a földben. Mást nem tehetsz úgysem, mert törvénynek kell engedelmeskedned.

— Vagy ne tudnád, hogy a búzatáblában is külön-külön egyéniség minden egyes szál? Az egyik erősebb, a másik gyengébb. Az egyik kavics fölött nőtt, vissza is csökkent valamennyit s most megkésve igyekszik rendeltetése felé, amelynek megközelítésében mások már jóval megelőzték; a másik olyan rögben talált bölcsőt, amely dúsan látta el minden nekivaló földi jóval s látszik is ez rajta, mert haragoszöld, kövér és gögös, tán el is törne a szél ereje alatt, ha előtte-mögötte-mellette nem támogatnák s egyben nem kényszerítenék velük egyenlő alázatba a társai.

És mind valamennyien, akiknél még a szárban van az ígéretes kalász és akik már azt is odatartják a szélnek; akik erősek és egészségesek és akik betegek, gyengék és sérültek, vagy nyomorékok; akik gazdagok, mert többet kaptak, vagy oroztak a föld és a nap áldott ajándékaiból és azok is, akik szegények, mert rossz bölcsőben születtek és talán gyámoltalanabbak, ügyetlenebbek is másoknál; — ezek mind-mind egyformán alázkodnak meg a nekik leküzdhetetlen erő súlya alatt...

Hogyan is akarhatnál hát te egyéniség lenni, egyedül megállani, magadban kitarítani, amikor előtted-melletted-mögötted árad és vonaglik a nagy áramlat s vonz vagy szorít, támaszt vagy lenyom, de a maga törvényének igájába kényszerít?!

S miért, vagy kiért is akarnál ellenszegülni, ha ez jól van így s ha ebből baj amúgy sem származhatik?

Bárhogy is legyen, a szél rohan tova, a búza pedig a helyén marad.

Mi bajod tehát? Megint az az otromba hősködési hajlam?

Jó a szemléltető hasonlat, hogy tovább görgesse a gondolatokat.

De baj, ha a megragadó hasonlat elragadja a gazdáját. Éreztem, hogy egy-két perc s már társa leszek annak a székelynek, aki a szülőfalujából berendelt szekerecskére dobálta fel minden megmozgatható értékét, —

beleértve négy kis gyermekét is — s most egyik felől maga, másik felől a felesége húzza a lovacska kantárját, úgy igyekeznek minél hamarabb kijutni a nekik elátkozott városból; vagy annak a jómódú iparosnak, aki bezárta már a műhelyét s most azért lohol, hogy valamelyik ócskásnak negyedáron eladja azt, ami otthonát meghitté tette, nehezen megszerzett bútorait; vagy annak a tanárnak, aki két nap óta kerüli intézetét, nehogy hivatalosan is tudomást kelljen szereznie arról, hogy neki parancsa van, maradnia kell; vagy annak az ügyvédnek, aki — tudom jól — ajánló levelekért szaladgál, mert neki véletlenül nincsenek előkelő, befolyásos rokonai odatúl, már pedig csak úgy, a semmire, mégsem mehet ki az, aki hozzászokott, hogy szerepet játszik a közéletben.

Éreztem, a hullám már-már elkap s magam is nekilódulok, előrehajlott derékka, földreszegzett szemmel, hogy valami járművet keressek, amire fel lehet majd dobálni egyetmást és a gyermekeket s aztán rohanni, rohanni észak felé, amíg még lehet, amíg le nem záródnak az útvonalak...

Verejték verte ki a homlokomat. Megálltam, hogy letöröljem. De meg kellett állanom azért is, hogy megvessem a lábam. Még egy lépés s már szaladok is arra, amerre a tömegszédület ragad...

— Istenem, ez csakugyan olyan, mint valami elemi erő!

Valaki mellém állott s előbb félénken tette a vállamra a kezét, majd elszántan megragadta a galléromat s húzott maga után a legközelebbi kapu alá:

— Csak azt mondd meg — suttogta rekedten a fülemben — hogy előörs vagyunk-e, vagy utóvéd?

Szembefordultam vele s értetlenül bámultam az arcába. A barátom volt. Ugyanaz, akivel egy nappal ezelőtt olyan messze löktük magunktól egymást.

— Csak ezt az egyet mondd meg — sürgetett. — Ez dönti el, hogy neked, vagy nekem van-e igazam.

— Hát nem mindegy az? Előörs, vagy utóvéd?

— Nem mindegy hát!

— Aki marad, annak mindegy. Aki elmegy, annak is mindegy, hogy mi milyen minőségben maradunk...

Félrenézett:

— Azóta mind ezzel a kérdéssel emésztetem magamat...

Néztem az arcát s meleg megértés áramlott végig rajtam. Igen, ő közben ugyancsak megharcolt magával. Megkereste a visszafelé vezető utat, mialatt én szinte-szinte az ámulójjá lettem.

Megértettem azt is, hogy nem néz reám, hanem félre. Úgy tettem én is, hogy újra és még közelebb kerülünk egymáshoz.

Így néztük egyideig az utcát, amelyen

mintha új szellőkés vágott volna végig. A szekeres székely, az iparos, a tanár, az ügyvéd új változatokban, de megsokszorozódva szolgálta és teljesítette a tömegriadalom törvényét.

— Hányat próbáltam visszatartani, de hiábavaló volt minden okos szó...

Most már ránézhettem s ő is énreám.

— Egyet sikerült nekem s egyet neked — mondtam. — Te visszatartottál engem s én téged. Ez is valami.

Nem érthette, hogy miért tartott volna ő vissza engem, de azért jólesett neki a közeledés, mert melegen nézett vissza s felémnyújtotta a kezét:

— Most pedig keressünk még, ki-ki egyet-egyet. Hátha így többre jutunk.

— Ez jó fogadalom! — járultam hozzá.

Valóban jó fogadalom volt, ha nem is nagyon eredményes, legalább is olyan értelemben, ahogy gondoltuk. Két árva búzaszál nem sokat gőgösködhetett, szemben a széllel, ha a többiek kereken-körül engedelmesen meghajoltak. Mi ketten azonban nagy hasznát vettük fogadalmunknak, mert feladattá vált, tehát pajzs lett belőle, amit magunk elé tarthattunk, ha szembe kellett szállani a tömegmozdulat ellenséges erejével.

A szél ugyanis csak percekre enyhült, hogy aztán újra s még fokozottabb erővel nehezdedjék rá a hullámzó búzatáblára.

A hasonlat azonban többé már nem

ejtett hatalmába. Láttam, hogy a búza hűségesebb a röghöz, amely kidajkálja, mint az ember, aki belőle vétetett.

A búzát megköti a gyökere, amelyről, ha leszakítják, sodródó szalmaszál marad belőle csak.

Az ember maga tépi el magát a földtől, ha úgy érzi, hogy mentenie kell magából azt, ami talán a végén ugyancsak nem bizonyul többnek, mint amennyi a viharban sodródó szalmaszál.

III.

FORGÓSZÉLBEN

A szél fujt tovább.

Nemcsak képletes értelemben, hanem a valóságban is.

A Fellegvár oldalába, ahol lakunk, dal-foszlányokat, majd erős hangzavar töredékeit hordozta fel. Tudtam, hogy mi a dal és mi a hangzavar. A dal nem vidám, hogy kacagva szökdeljen a széllel, mint pár nappal ezelőtt a gyermekek sárkányai még, hanem nehéz, nyögve tartja a levegő is s nem is tud elszakadni a földtől: legfeljebb pár méternyire zúg végig fölötte. A hangzavar pedig a düh és a keserűség nekünk szóló híradása.

Kint állunk az udvaron a feleségemmel.

— Tüntetnek — mondja ő halkán és szorongva húzódik közelebb hozzám.

— Úgy van, tüntetnek...

Már az előző nap hallottuk, hogy a bolgárszegi románság nagy tüntetésre szervezkedik. Idegenből is jönnek urak, szónokok, hogy hatásosabb és ünnepélyesebb le-

gyen a tiltakozás. A szász házakat — úgy hírlík — késő esti órákban küldöncök járták végig s hozták valahonnan a figyelmeztetést, utasítást, vagy éppen parancsot:

— Az utcákon ne mozogjon sokat senki, aki német. Este a kapukat korán be kell zárni!

Minket nem figyelmeztet, nem irányít, nem kormányoz senki. Rossz érzés ez, az elhagyatottság érzése. Talán ez teszi olyan kísértetiessé a szél zúgását is, ami máskor nem volt ilyen ijesztő, hanem inkább még megnyugtatóvá tette az otthont.

A feleségem bemegy a dolga után, magamra hagy. Hallgatom a szél zúgását s azt, amit magával hoz.

Most az a dalfoszlány, amit valahol a Főtéren szakított le a tüntető tömeg szájáról s aztán ragadott fel magával, erős, szinte rikoltó. Vibrálnak nyomában az idegek. Már nemcsak hallatszik, hanem szinte mintha látشانék is: tépett zászlórongy ez a levegőben, amint zúgva sodorja magával a szél!

Észreveszem, hogy a feleségem az ablakból figyel. Megszólal, ahogy ránézek:

— Ma ne menjen ki a városba, ha csak lehet...

Bólintok. Valóban, a legjobb volna elbujni valahol a házban s beletemetkezni valami könyvbe. Vasárnap van úgyis, hivatalba se kell menni. De ezek a levegőben kavargó tépett zászlórongyok igézik az em-

bert. A szem kutatva mered utánuk, a fül nem tud elszakadni tőlük.

— Történelmi vihar! — mondom félhangosan s nyomban utána, mihelyt a hang eljut a tudatomba, amely alól kiszökött, pirongatni kezdem magamat:

— Csak éppen ezekkel hagyjunk fel már, ezekkel a nagyképű hasonlatokkal. Ezek teszik beteggé a lelket s aztán harc képtelenné a testet. Történelmi vihar! Miért volna olyan nagyon történelmi és miért volna vihar. Tüntetnek és kész, nem először teszik. Szembe kell nézni a dolgokkal és úgy látni őket, amilyenek a valóságban.

Hogy azonban úgy lássam a dolgokat, amilyenek a valóságban, oda is kell mennem. Már indulnék is, de eszembe jut a feleségem kérése.

— Miért okozzak oktalantul aggodalmakat? A Fellegvár tetejéről is jól megfigyelhetem őket...

Fölfelé indulok tehát a dombon. Kilátót keresek, ahonnan a legjobban betekinthelek a belvárosba. A felvonulás nyilván a főutcákon van, a gyűlés maga pedig a Főtéren, a régi városháza alatt. Innen felülről biztosan látni lehet belőle valamit.

Törtetek fölfelé az ösvényen s közben gyógyítgatom túlkapásokra hajlamos fantáziámat:

— A kongó szólamokat ne törd! El velük, haljanak meg, nincs semmi szükségünk

rájuk. Hányszor mulattál te magad is azon, amikor városunk helyi nagysága, az örökös ünnepi szónok, sohase felejtette ki, még akkor se, ha történetesen búcsúztatót mondott, ezt a pattogó félmondatot: A büszke cenki bérc tövében... Például így, magad is hallottad s kacagtad is eleget: Itt állunk a büszke cenki bérc tövében, e nyitott sír háborgó mélye előtt. Óh, micsoda szörnyű kép: a nyitott sír háborgó mélye! Kéteszten-dei várfogságot érdemelne, aki ezt kitalálta. De még ez se volna olyan nagy büntetés reá, mint amit most érezhet amiatt, hogy a „büszke cenki bércet“ nem tudta elsütni a bevonuló csapatok előtt...

— Láddég, be galád vagy — döbbsentem magamra. — Rajta kacagtál s most még kárörömet is érzel, pedig magad éppen úgy behódoltál a cenki szólamnak két nappal ezelőtt... Hát ilyen kicsinyes az ember, még az ilyen nagy fordulatok idején is, amikor igazán illenék másképpen viselkedni egymással szemben...

Önmagam rendreutasítása annyira lefoglalt, hogy közben elkerültem a kilátó pontokat s azon vettem észre magam, hogy a lábaim lefelé visznek, be a dombról, a belváros felé. Már cementezett járdán járok. De énekszó nincs, a szél se zúg, az utcák is üresek itt mindenütt.

Csak a Főtéren csattan fel időnkint har-sány kiáltozás.

Vonz ez a hang, bár ugyanakkor okos-
ságra int s visszatart valami belső szorongás:

— Mit keresnél te ott? Ellenséges tö-
meg az s azért haragszik, amiért neked ör-
vendened kell. Nincs ott neked semmi ke-
resnivalód...

De nem hagyom magam megijeszteni.

— A valóságot keresem — makacsko-
dom. De már lassabban lépegetek s megfi-
gyelem, hogy a házak mellett sápadt em-
berek surrannak tova s a kapuk mélyedései-
ből is sápadt emberek leskődnek kifelé. Nem
nagy dolog kitalálni, hogy ezek magyarok.
Őket is a veszedelem felé taszigálja az aggo-
dalom, de engednek a bölcs tartózkodásnak
is. Egyik-másik köszönt is és csodálkozva
néz, hogy úgy ballagok előre, mintha sétálni
mennék. Végre egyenesen reámszól valaki:

— Ne menjen oda! Örjöngenek!

Melléje lépek a kapu alá s a vállára
teszem a kezemet. Szólni még nem tudok,
előbb nyelek egyet. Így aztán egészen nyu-
godt a hangom, amikor mondom:

— Tudnunk kell, hogy ott mi történik...

Ugrik egyet, hogy szinte pattan. A
szeme izzani kezd:

— Menjünk! — mondta.

Katona volt, most is öregcserkész, talán
éppen parancsnok. Tudom, hogy mire gondol
s hogy restelkedik is egy kicsit, amiért nem
neki jutott ez az eszébe.

— Örjárat ez, menni kell! — ez a gon-

dolat néz ki a szemén, amint most már egyszerűen, katonásan lépünk.

Ahol az utca a Főtérbe torkollik, megállunk, mert ott van az embertenger széle. Tovább haladni csak erőszakosan lehetne, ez pedig már nem feladata az őrzőnek.

Állunk egymás mellett és hallgatunk. A román kaszinó erkélyéről beszél valaki. Figyeljük széles mozdulatait, de nem is halljuk, nem is értjük jól, hogy mit mond. Csak az időnkint visszhangzó tömegben látjuk, hogy néha a düh, máskor a keserűség csattog ki belőle. És a tömeg zúg és vonaglik, azok szerint az indulatok szerint, amiket felkorbácsolnak benne. Aztán jólöltözött urakat és hölgyeket dob ki magából. Sietve távoznak ezek, de a szemük könnyes. Kik ezek és hová igyekeznek?

— Ezek románok, mert sírnak. Miért mennek el mégis? — kérdelem suttogva a társamtól.

— Az urakat, a vezetőosztályokat szidja a szónok — suttogja vissza.

Az embertenger egyre jobban háborog, a tömeg hangulata olyan izzó, hogy szinte perzsel. Fekete taláros, ősz szakállú pap nyomul az erkélyen a szónok elébe. Úgy látszik, hasznosabbnak ítéli, ha inkább ő beszél tovább, mint a másik. Szavai fájdalmat permeteznek szét úgy, hogy mindenki önmagában keresse a hibát. Aztán felemeli a kezét s a hatalmas tömeg térdreerogy.

Az eskü szavait mondja előre a pap s a tömeg utána zúgja. Nem nyugszanak bele soha, de soha abba, ami történt, — erre esküsznek meg.

— Húzódjunk félre — súgja a társam, — mert vége a gyűlésnek s maga közé sodor, ha megbojdul a tömeg.

Szótfogadok s követem őt. Nem tagadhatom le, megrendült vagyok s ezt a megrendülést a fájdalomtól elöntött, könnyezve esküdő tömeg váltotta ki belőlem. A fájdalom mindig megrendítő és tiszteletreméltó. És lám, fegyelmező erő is, mert az a tömeg, amely néhány perccel ezelőtt még a gyilkos dühkitörés határán állott, most valami belülről jött parancsszóra alakul át négyes sorokból álló menetté s felcsap belőle itt is, ott is a dal.

A dal, amely nemrégiben még diadalittas induló volt, most pedig újra úgy kavarg, csapódik, hullámszik a tömeg fölött, mint valami nagy-nagy fekete lobogó.

Gyászlobogó!

Őrjáratunknak vége. Szótlanul, elgondolkozva igyekszünk csendesebb utcák felé.

— Ebből délutánra még baj lesz — mondja a társam. — Ha ez a mostani rend megbomlik s a felizgatott, bosszúra ingerelt csőcselék a saját feje után indul...

— Menjünk haza — jut eszembe hirtelen a feleségem és a gyermekek. — Mostanában aligha tarthatjuk magunkénak az

utcát úgy, amint az egyenjogú polgárokhoz illik.

— A „haza“ most már odatúl van — kapom a választ. — Én már csak oda készülök.

Nem lep meg, amit mond s mégsem tudok megfelelni azonnal. Amíg gondolkozom, hogy vigasztaló, biztató, vagy tán inkább éles szóval teljesíthetném-e sikeresebben a fogadalmamat, már ott is hagy. Úgy siet, mint aki előtt nagyon hosszú út áll...

IV:

FECSKÉINK IS TOVASZÁLLNAK

A „haza“ fogalma egyre inkább az „otthonná“ szűkült.

Az utcák, terek, utak és ösvények, hegyoldalak és völgyek mind idegenek már. Veszélyesek és kellemetlen meglepetéseket tartogathatnak.

Az otthon a legjobb és a legbiztonságosabb.

Csak a legszükségesebb dolgaink után járunk már ki, olyan dolgaink után, amelyekből élünk. És az ilyen rövid és gyors utakról is rossz terhekkel megrakottan érkezünk haza mindig. Riasztó hírekkel rakja meg kosarainkat a fűszeres, azt hordoz reggelenként a házhoz a tejes, azt súgja füledbe az utcán siető ismerősöd s az szaladgál végig állandóan azon az élő telefonon, amit a székely szolgálóleányok alkotnak, keresztül-kasul a városon.

Ők tudnak a legtöbbet, ezek a székely leányok. Hírszerző állomásuk a piac, minden bolt és minden utcasarok. De gyűjtik a híreket minden előkelő szász és román családnál is, ahol szolgálnak. Amit asszo-

nyuk a konyhán fecseg, vagy gazdájuk ebéd közben elejt, az mind végigszalad rajtuk az alatt a rövid idő alatt, amíg a fűszeresnél, vagy a mészárszékekben találkoznak, vagy amíg a szomszédba „csak egy percre” átszaladnak, hogy megkérdezzék: „Járt-e már a szemetes?”

A szász és a román közvéleményről is a legjobban ezek útján a székely szolgálóleányok útján lehet tájékozódni.

Ez az élő telefon pedig most nehéz híreket hordoz.

Olyan nehéz híreket, hogy maga sem bírja elviselni őket. Az a gyászos tömeghangulat, amivel a tegnapi tüntetés és népgyűlés beborította a várost, délutánra valóban darabokra töredezett s hol itt, hol ott csapott ki belőle a vörös szenvedély.

A cselédleányok vasárnap délutáni korzóját szétkergették. Sokat meg is vertek. Súlyosan bántalmazták a magyarul és a németül beszélő embereket...

De az élő telefon még ennél komolyabb eseményekről is tud. Egy székely szolgálólegény meghalt, egyet kórházba szállítottak. Rájukomlott egy tüntető csoport s elnyomta őket.

Ezt újságolja a reggeli mellé a mi lányunk.

— Nem olyan biztos ez, Ágnes! — nyugtatom. — Ilyenkor mindig túlozni szoktak az emberek...

Nem bizonygat, vagy vitatkozik, hanem egyszerűen kijelenti:

— Falusfelei látták, amikor az énekelők ráomlottak. Úgy zuhant le a sétatéren, mint a merőzsák. Látták azután leterítve is, amint egy rendőr őrizte.

Ez volt az utolsó hír, amit ez a különös hírszolgálat közölt velünk.

Este, amikor a hivatalomból hazaértem, a mi Ágnesünk már nem volt sehol. És nem volt székely leány egy se az egész utcában. Egyszerre repültek el, mint Kisasszony napja körül a fecskék. Összeszaladtak a kapuk alatt, szétrebbentek, újra összeszaladtak, csevegtek itt, csevegtek ott s aztán huss! elszálltak ők is.

Régi törzsi szervezettségük fegyelmezettsége támadhatott fel bennük a bajban, hogy olyan rövid idő alatt egyetértésre tudtak jutni, csoportokba tagozódtak, járműveket szereztek és szinte egyetlen nap alatt nyom nélkül tovalettek.

Sokan voltak, meglátszott a hiányuk az utcán is. S még jobban látszott, érződött az otthonokban. Hirtelen eltűnésük alaposan megzavarta a háztartásokat. Az otthon addigi rendje szinte minden házban megbomlott. Az asszonyok idegesebbek lettek, a férfiak türelmetlenebbek. A menekülés idegláza újra a magasba szökött s egész tömegeket separt ki a vonatokra és az országútakra.

Mintha riasztó vészjel lett volna a cseleklányok menekülése, az asszonyokat is elkapta a riadalom. Fogadalmam gyakorlására most már otthon is jó alkalom kínálkozott. A maradás, ami eddig olyan magátólérteendő volt, most kezdett rendkívülivé, értelmetlenné, sőt bűnössé válni a feleségem szemében. Nem szólott semmit egyenesen, de sóhajtozása, töprengése, egy-egy másfelé irányzott, de engem találó megjegyzése eléggé mutatta, hogy mi forrong benne, mi kínozza, mi miatt aggódik.

Rossz dolog volt naphosszat magam körül érezni ezt a szótalán szemrehányást, ezt a hangtalan vitát, ami kettőnk között folyt tekintetünkön, mozdulatainkon, elejtett megjegyzéseinken, elfojtott sóhajtozásainkon keresztül. Megértettem én jól mindent, ha nem is mondotta ki. Éreztem fojtott ingerültségét, hogy miért vagyok ilyen megátalkodott, ilyen felháborítóan nyugodt, amikor körülöttünk mindenki szalad, tervez, cselekszik. Nem is a természetem ez a lusta tehetetlenség, bizonyára a nagy megpróbáltatás forgatott ki igazi mivoltomból. Elgyávított, elmélázóvá, töprengővé, határozatlanná tett. Pedig ilyenkor kell megmutatnia a férfinak, hogy igazi férfi s a családapának, hogy igazán szereti a családját. Az ismerősök nagyrésze már elment, vagy készülöben van. Naponta hallottam példákat igazán ügyes emberekről, akik szellemesen és ritka ráter-

mettséggel rendezték már el a sorsukat. Sokan már jó állásokat is szereztek, vagy; legalább is kitűnő összekötéseket, mehetnek már bátran, mert van hova és van mire. S mi csak ülünk tétlenül s várjuk, hogy mi lesz. Még csak leveleket sem írtunk, pedig van rokonságunk odatúl, valaki csak a segítségünkre lehetne nekünk is...

De ha még nincs semmi elhelyezkedési lehetőség sem, ha nem kapunk biztatást, ígéretet sehonnan sem, ha össze is kell majd húznunk magunkat egyelőre, még akkor is menni kellene, amíg lehet. Elvégre nemcsak a magunk, hanem a gyermekek jövője is kockán forog. Itt mit is csinálhatnánk? S mi lehetne itt a gyermekeinkből? Végezhetnek-e egyáltalában iskolákat s ha igen, kaphatnak-e majd valami hivatalt, állást, megélhetést, amikor gyűlölet és türelmetlenség vesz körül minden téren?!

El kellett érkeznie az időnek, amikor ezek a néma vádak szavakba öltöznek és családi tanácskozássá alakulhatnak.

— Essünk át azon, ami elkerülhetetlen — gondoltam s óvatosan utat nyitottam a feszültségnek:

— Meg kellene beszélgetnünk egy kicsit, hogy mit tegyünk — kezdtem.

Az áradat azonnal elborított. Amit megéreztem, amit a tekintetek, mozdulatok, sóhajtozások és célozgatások mögött sejtettem, azt mind meghallottam most szavakban is.

S még többet is, mint amennyire számítottam.

— Határozni kell már ebben a kérdésben, édes szívem — fejezte be hosszú fejtegetését a feleségem. — Nincs most idő a töprengésre, cselekedni kell...

Ha a cselekvésre való bátorságot hiányolja férfiban az asszony, abban sértő szándék van. Megsértődnöm azonban nem szabad, mert az rosszra vezetne. A mentetegetés, magyarázkodás viszont csatavesztés...

Milyen jó ilyenkor, hogy ablak van a házon, amelyen ki lehet nézni úgy, hogy a háta mögé beszéljen vissza az ember. Csak nyugalom. A férj örök kötelessége, hogy megérezze és értékelje asszonya szavai mögött az egész családjáért lobogó izgalmat, nyugtalanságot, elégedetlenséget. Még akkor is, ha szépek és símogatóak ezek a szavak. Hiszen talán fordulat állana be rögtön, ha ki lehetne előtte teregetni mindent, a belső vívódást, a szenvedést, rianást. De ez már szinte panasz volna s férfiatlan dolog.

Nyugodtan kinézni az ablakon és szemlélni az őszi tájat, ez az egyedüli megoldás. S a hang is nyugodtabb így, mint ha szemtől-szembe mondaná az ember. Öregjeink talán a pipa füstjét nézhatték így, mint én most az ablakon keresztül a — Cenket.

Ilyen konok nyugalommal!

Igen ám, de a hallgatásnak is van határa. Ha átlépjük ezt a határt, már sértővé

válik. Különösen ebben az ingerült állapotban, amikor a lélek szikrázik a folytonos ütődéstől, mint az acél. Meg kell találni tehát a hangot, amely meleg zengésével, és a szavakat, amelyek nyugodt értelmükkel győzelmet vesznek úgy az izgalmon, mint a nyugtalanságon.

Csendesen kezdtem s úgy, mint aki tanácsot kér:

— Várjon csak egy kicsit, lelkem. Beszéljessük meg ezt a dolgot minden oldaláról...

— Napok óta várom már, hogy megszólaljon...

— Most érkezett el az ideje, hogy megmondjam...

— Mit akar megmondani?

Gyanakvás volt a hangjában, de már csak kimondtam:

— Azt, hogy én már határoztam. Mi itt maradunk!

Elsiettem a dolgot, éreztem nyomban. Hosszabb és óvatosabb előkészítést igényelt volna a bejelentés. S még jobb lett volna, ha a határozatot együtt mondjuk ki.

— Hát akkor miért is beszéljessünk, ha maga már határozott?

Sietve nyújtottam feléje az engesztelő mondatot:

— Azért, hogy a maga hozzájárulását is megszerezzem...

— Nagy szüksége van rá, úgy látom!

Ez már nagyon is érthetően az ingerült-ség hangja volt. Talán gúnyt érzett ki abból, amit én tiszta őszinteséggel mondtam? Nem meglepő ez a mostani feldult idegállapotban. Bölcsnek kell lenni, nehogy rossz irányba tévedjen a beszélgetés.

— Úgy van. Nagy szükségem van rá, mert amire vállalkozunk, azt csak kettőnk együttes erejével és elszánásával tudjuk szépen végrehajtani. Vagy inkább csak elviselni...

Ez már jobban sikerült. Hatott is. A feleségem hallgatott egy kicsit s csak azután mondta, kicsit panaszosan:

— Dehát miért muszáj vállalkoznunk rá?

— Ha mi is elszaladunk, akkor ki marad itt?

— Mit érdekel ez minket? Miért legyünk éppen mi az áldozatok?

— Nem leszünk áldozatok. Megélhetésünk van itt. Nincs semmi jogcímünk a szaladásra. A magunkfajta embereknek legalább, gondolkozni is kell. Mi nem lehetünk olyan hebehurgyák, mint akik elkótyavetyélik mindenüket, csakhogy futhassanak...

— Attól félek, hogy nekik lesz igazuk. Nem látom semmi értelmét, semmi célját a hősködésnek. Csak tönkre tesszük vele a jövőnket. S a gyermekekét is. Nincs jogunk kockáztatni a jövőjüket...

Hősködés! Mintha mellbevágott volna,

úgy éreztem. Már megint a hősködés?! Még előtte is csak hősködésnek látszik?! Csak ennyire ismer s csak ennyire becsül?! Vagy valóban olyan ügyetlen, olyan bárgyu volnék, hogy velem sem tudom megéreztetni ennek az elhatározásnak a jelentőségét?!

Most vissza kellene fordulni az ablaktól és szembenézni vele keményen, hogy a tekintet beszéljen tovább. De a keserűség annyira meglep, hogy nem akarom megmutatni neki a szememet. Maradok hát, de a hangom felizzik s akaratom ellenére, talán csak azért, mert a „hősködésre” kell feleletet adnom, ezt dobom hátra feléje:

— Már pedig én, értse meg, nem mozdulok addig, amíg ott áll a Cenk!

Nagy csend!

Ő elhallgat s rajtam végigömlik a resztelkedés meleg hulláma. Utána dühös szégyenérzés következik nyomban. Már megint az az átkozott Cenk! Ez a heverő lusta kutya, amilyen az alakja s amit a neve is törökül jelent...

— A büszke cenki bérc tövében... — zakatol bennem a kikacagott mondat s szeretnék felkacagni most is, hogy elégtételt vegyek, hogy tréfának játszom meg a nagyhangú kijelentést, hogy újra rendes embernek érezhessem magamat. Vagy visszafordulni legalább s a szememmel jelezni:

— Tréfa ez az egész, ne ijedjen meg, nem így akartam mondani...

S aztán csak érzem, hogy a feleségem karjai a vállamra fonódnak s hallom a hangját is, amely meleg, mint amikor a kis fiához szól gyengéd szeretettel:

— Segíteni akarok magának, édes szívem...

Most aztán igazán nem lehet megfordulni, most már tovább is nézni kell meredten azt az idomtalan, lusta kutyát. Nézem hát s miközben megsímogatom a vállamon pihenő kezét, csodálkozva állapítom meg, hogy ezuttal s a feleségemnél ez az egyébként valóban üresen kongó mondat jobban megérezkeltette azt, amit tudnia kell, mint minden egyéb, amit azelőtt mondtam, vagy amit egyáltalában mondhattam volna.

V.

FAVÁGÓ-KIRÁLY BIRODALMA

A napok olyan nehezen teltek, hogy mikor elszámoltunk belőlük egy hetet, úgy éreztük, mintha hónapokat éltünk volna át.

A vihar, amelynek joggal, vagy jogtalanul a „történelmi” jelzöt adományoztuk, kavargott tovább szüntelenül. Erős próbára tette azt a hangulati tartalékot, amit a közös elhatározás és elszántság megszületésénél halmoztunk fel magunkban.

Mindennap és minden órában védekezni kellett a külvilággal szemben, amely most már teljesen idegenné vált nekünk. S a védekezés éppen az volt, hogy idegennek tekintettük. Nem a mi ügyünk, ami most itt történik s nem is érdekelhet bennünket. Nekünk elég, ha a vállaink közé húzzuk a fejünket s úgy várjuk meg, amíg elül a szél s kitisztul az ég.

A románság tépte, kínozta, gyötörte most meg önmagát. Szószólói úgy hirdették, hogy ez a megtisztulási folyamat. De ebben a nagyon is elszánt megtisztulási vágyako-

zásban az ököl, a furkosbot és a fegyver egyaránt nagy szerepet kapott.

A belváros utcáin most nem gyászos dalokat, hanem vad indulókat harsogtatott a szél. És ezekhez az indulókhöz hozzáillet a puska és revolverropogás, ami a „legionista Románia” születését kísérte.

De mi köze lehet ehhez az újjászületéshez ennek a vén városnak, amelynek olyan öreg kövei és olyan öreg népei vannak?! Közönyösen hallgatják a furcsa történetek harcias zaját ezek az öreg kövek. Hallgassák és nézzék hát ugyanilyen közönnyel az öreg népek is...

Csakhogy az öreg köveknek nem kellett a válluk közé húzni a fejüket s nem kellett elkerülniök a túlságosan hangos utcákat, mint nekünk, ha felharsantak az indulók...

Ilyen körülmények között alakígtattuk az otthon új belső rendjét, ahová úgy kellett visszavonulnunk, mint valami ostromlott várba.

A „székely fecskék” távozásával a háziasszonyok élete rendkívül megnehezedett. Csak most látszott meg, hogy mennyi mindent elvégeztek ezek a gyorskezü, vidám leányok s mennyi minden van, amit törizsakad el kell végezni minden háztartásban akkor is, ha ők hiányoznak, mert egyébként nem háztartás a háztartás és nem otthon az otthon. Pedig az otthon most olyan, de olyan nagy érték, amilyen sohasem volt.

Bizony nagy feladat volt ennek a nagy értéknek a védelme. Mert mindannak a terhe, aminek az elvégzése elkerülhetetlen, csak nem zúdulhat egyedül a ház asszonyára! Az ő idegein múlik, hogy ezekben a nehéz időkben önmagunk körében elviselhető légkört tudjunk kialakítani, nem szabad tehát túlságosan próbára tenni ezeket az idegeket.

Mindenkire kötelezettség és feladat háramlik, a család minden tagjára, még a gyermekekre is. Fel kell használnunk az ő gyenge erejüket és közösségi készségüket is, hogy a magunk szűk családi társadalmának ne csak védettjei, eltartottjai és dédelgetettjei legyenek, hanem dolgos alkotói is.

Szép feladat, csak a megoldás nehéz!

Hogyan magyarázhatnád meg kényeztetve nevelt városi gyermekeidnek, akiket a lehetőséghez mérten eddig mindig csak kiszolgáltál, hogy most nekik is szolgálniuk kell? De készségesen és jó kedvvel kell szolgálniuk, mert ha erőszakkal töröd be őket az igába, magadat is meggyötröd vele s őket is. S erőszakkal nem is éred el a célt, amit kitűztél, hogy olyan légkört teremts az otthonodban, amely eléggé körülbástyázza a lelket ahhoz, hogy kiállja a kívülről jövő megpróbáltatásokat.

Szegény kis gyermekek!

Milyen gondtalanul, milyen vidáman tudtak játszani még azokon a nehéz napokon is, amikor bennünket leginkább tán-

coltatott az események forgószele. Nekik most is minden csak színes élmény, érdekes és izgalmas esemény, amiből baj nem származhatik semmiképpen, hiszen ott vannak a szülők, akik kivédenek minden veszedelmet.

Hát szabad őket ebben a hitükben megingatni ?

Melyik szülő venné a lelkére ezt?

Pedig meg kell most hajolniok nekik is az élet kemény parancsa előtt! Csakhogy, ha már kell, történjék ez lehetőleg úgy, hogy ne megalázás, ne korbácsütés legyen, hanem észrevétlen és önkéntes alkalmazkodás.

— Meg kell játszani ezt a dolgot — adtam ki magamnak az utasítást. — Ügyesen és nagyobb diplomáciával, mint amilyenel a világtörténelmet csinálják...

S aztán hozzá tettem még:

— Mindenesetre tisztább és becsületesebb céllal és nagyobb erkölcsiséggel...

A jó szándékot jutalmazza az Isten, aki a szívekbe lát. Nálam jó gondolattal jutalmazta nyomban. Abban, ahogyan az elhatározást megfogalmaztam, már megadta az útmutatást is:

— Meg kell játszani! Úgy van, játszani kell, csakhogy nem nekem egyedül, alakoskodással, hanem együtt velük. Ami aztán a játékból olyan kegyetlenül komoly, azt közben kell megérezniök...

Egyideig még töprengtem a részletek fölött s aztán, amikor már eléggé megérlel-

tem magamban a tervet, estére nagy családi: „palavert” hirdetem ki. Bejelentettem azt is, hogy ez a tanácskozás minden eddiginél fontosabb lesz ám, mert elhatároztam, hogy új alkotmányt adok házam népének...

Máskor is játszottam már velük, a bejelentés tehát csak örömet keltett, nem meglepetést. Az alkotmányozó családi palaver lefolyása azonban nem volt olyan program-szerű és ünnepélyes, mint az alkotmányozások általában lenni szoktak, ha az uralkodói kegy ajándékozza őket. Leányom, aki tanult már alkotmánytant a negyedik elemiben, mindjárt a gyűlés elején ellenzékként jelentkezett:

— Alkotmányt a király ad. Te nem vagy király. Előbb válasszunk királyt!

— A királyválasztó gyűlés is más, az alkotmányozó gyűlés is más. Ennyit tudhatnál — tromfoltam vissza. — Különben is itt nincs királyválasztás. Én Isten kegyelméből uralkodom...

— Nem baj, ha szavazunk is — sietett segítségemre a fiam. — Én apura szavazok... Leány nem lehet király — tette még hozzá gyorsan, hogy igazolja magát az anyja felé.

— Én leszek a kiláj! — kiáltotta a kisebbik fiam, az alig ötéves Ferkó. — Fiú lehet kiláj, ügyi apu?

— Nem! Az olyan fiú, mint te, csak királyfi lehet, de csak akkor, ha jól viseli

magát. Én tehát téged most kinevezlek királyfivá, mert Isten kegyelméből s a magam akaratából birodalmunk királyává kiáltom ki magamat.

— Éljen! Éljen! — kiáltozta gúnyosan a leányom.

Az ellenzék akkor a legveszedelmesebb, ha gúnyolódik. Mérgesen néztem reá, de a fiam megmentette a helyzetet:

— Ha apu a király, akkor anyu a királyné. Nem igaz?

— Úgy van — bólintottam s későbbre halasztottam az ellenzék megrendszabályozását. — Anyu a királyné, de ezzel aztán teljes is ám a királyi család. A végén nem marad, akit miniszternek kinevezzek.

— Én hadvezér akarok lenni — sietett állást kérni Dinkó.

— Várj csak, várj! — nyugtattam. — Nem ér semmit a játék, ha kölyökmódra csináljuk. Ez nem olyan akármilyen játék...

— Hol lesz a birodalom? — szólt közbe újra a leányom. — A kertben? Foglaljuk el a szomszéd kertet is, annak úgyis elment a gazdája...

— Mindjárt a rabláson kezdenéd? Néte! — utasítottam rendre. — A birodalom határai a mi kertünk kerítéséig terjednek. De beletartozik a ház is, minden szobájával, a konyhával, sőt a pincével is.

Ez már új volt nekik, szinte hihetetlen.

— A pincében nem szabad játszani — kiáltották egyszerre ketten is.

— S anyu a szobában sem engedi háboluzni — duzzogott a kicsi.

— A háborútól a konyhát is kíméljétek meg — kérte az anyakirályné.

— Puff neki! Mindjárt oda az egész birodalom — kacagtam.

— Az udvaron szabad! — siettek megnyugtatni a gyerekek.

— Várjatok csak. Egy birodalmat nem adunk fel olyan könnyen. Miénk lesz az udvar is, a ház is. Nem marad ki sem a konyha, sem a pince.

— Igen, de ott anyu parancsol — jelentkezett újra az ellenzék.

— Anyu is beleegyezik, majd meglátjátok. Mondtam már, hogy én nem játszom kölyökmódra. Ez egészen új játék lesz s hosszú ideig tart.

— Mikor kezdjük? — kérdezte Dinkó.

— Holnap! Reggel már kezdhetjük is...

A feleségem csodálkozva és kérdően nézett reám. Valamit megneszelt, de nem lát-hatta még, hogy hová akarok kijukadni.

— Majd holnap anyu is meglátja, hogy milyen játék ez az országépítés.

— Hányat alszunk addig? — kérdezte Ferkó, aki az időt még ezzel mérte.

— Egyetlenbenegyed! Reggel már mindenki a helyén lehet. Most meghatározzuk, hogy kinek mit kell csinálnia...

— A király csak uralkodjék! — kiáltotta a lányom.

— Ne szólj belé, mert még nem neveztelek ki semminek. Megfeledkezem rólad, ha sokat szájalsz. A királyok így szokták.

— Csak ne pártold mindig a fiúkat, amikor én vagyok a legnagyobb! — duzzogott.

— Ez már helyes beszéd. Te vagy a legnagyobb, tehát te kapod a legfontosabb szerepet. Én olyan király vagyok, aki mindenkit a tehetsége és érdeme szerint jutalmaz.

— Éljen az igazságos János király!

Dinkó megijedt, hogy könnyelmű ígéretet tesz, sietett hát újra bejelenteni az igényét:

— Én leszek a vezér! A vezér csak fiú lehet!

— Én leszek a vezél. Én fiú vagyok — tolakodott a kicsi is.

— Csend legyen! — vettem elejét a készülő polgárháborúnak. — Az én királyságomban nem lesz vezér. Ez nem olyan királyság. S a hivatal is, amit adok, nem cím lesz ám, hanem kötelesség. Máriát azért, mert a legnagyobb s mert leány, a királyné személye körüli miniszternek nevezem ki.

— Ilyenről még nem is hallottam...

— Most legalább megtanulod. Mondtam, hogy én egészen újfajta királyságot alapítok. Nagyon érdekes lesz, meglátjátok. Máriának például az lesz a hivatala, hogy a királyné

segítségére legyen mindenben, amiben csak tud. Ő teríti meg ebédhez és vacsorához és szedi le, az étkezések után, az asztalt. Kéz-nél áll a konyhán is és végrehajtja, amit a királyné elrendel.

— Igen, de mi lesz, ha megkezdődik az iskola?

— Az iskolában is miniszter akarsz lenni? Ott majd diák leszel s csak itthon lesz hivatalod. S ehhez a hivatalhoz tartozik az is, hogy reggelenként ki kell ám takarítani egy szobát. Ez a kötelesség csak azokra a napokra szól, amikor nem kell majd iskolába menni...

Oldalról nézett reám a leánykám, de nem szólt semmit. Láttam rajta, hogy valamin erősen gondolkodik s azt is, hogy nem lelkesedik nagyon a hivataláért. Féltem, hogy nehézségeket támaszt az országszervezés nagy munkájában s azért siettem, hogy jogokkal édesítsem meg egy kicsit a kötelességeket.

— A hivatalod a konyha lesz, de ott aztán még parancsolhatsz is. Helyettesíted a királynét is, ha ő távol van...

Ez sikeres találat volt, úgy hatott, ahogy szántam. A leányka szeme felcsillant:

— Mindent csinálhatok a konyhán? Még főzhetek is?

— Hát... hogy főzhetsz-e? Persze...
— mondtam habozva és a királynéra néztem, de ő nem tiltakozott. — Persze, hogy főz-

hetsz, sőt még szorgoskodnod is kell ezen a téren, mert másképpen hogyan is helyettesíthetnéd a királynét, ha valamiért szükség lenne rá?! De legyen még a te hivatalod az is, hogy reggel a királyfit felöltöztessed...

— Endem öltöztessen fel! — kiáltott Ferkó. — A jeddél is mind veszekedett!

— Árulkodás, csúnya szokás!

— Hiszen te vagy a királyfi! Téged öltöztet fel! — csendesítettem le a kis árulkodót.

— Akkor jó! De ne veszekedjék!

— A játékban minden veszekedés tilos. Aki veszekedik, azt megbüntetjük.

— Mi lesz a büntetés? — kérdezte Dinkó, aki feltűnően és gyanakodva hallgatta, amint a nényének osztogattam a kötelességeket.

— Jó, hogy szóltál, mert most rajtad a sor. Te utánpótlási miniszter leszel.

— Én inkább katona akarok lenni!

— Ne beszélj annyit. Az utánpótlási miniszter is katona. Kinevezlek egyuttal tábornoknak. Most háborúban élünk s ilyen miniszterekre van szükség. És mindenki katona ilyenkor. Érted?

— Én értem... — mondta bizonytalanul.

— Hát értsed is, mert számár emberből nem csinálhatok minisztert...

— Mi lesz a hivatalom? — kérdezte valamivel készségesebben.

— A te hivatalod az, hogy a boltból el-

hozzál mindent, amire az országnak az ilyen háborús időkben szüksége van. Aztán a te gondod az is, hogy a konyhában legyen mindig aprófa s a szobákban darabos. Ezt a pincéből kell felhordanod minden nap...

— Hát ez nem játék. Ez dolog — mondta mély meggyőződéssel.

— Várj csak, — siettem közbeszólni — még nincsen vége.

— Különben is nincsen aprófa. Amit Ágnes vágott, az már mind elfogyott. Én nem tudok vágni, ha nem engeded, hogy a fejszével járjak...

— Járhatsz majd a fejszével is. Csak előbb meg kell tanuld a faapritást. Ahhoz is érteni kell...

— Jó, de akkor ki vágjon aprófát?

— A király! — mondtam méltósággal. — Vagyis én magam. A királynak is legyen dolga, az se üljön ingyen. Az ő kötelessége, hogy legyen a pincében aprófa mindig, amit te felhozhass. A király első dolga lesz reggelenként, hogy lemenjen a pincébe s aprítson fát. Az is az ő dolga, hogy számbavegye a fakészletet s ha fogyatékján van, újról gondoskodják.

— Favágókirály! — kacagott fel hangosan a leányom s magávalragadta a többieket is. A király is kacagott és a királyné is. Ők talán még erőltették is egy kicsit, hogy hangosabb legyen a jókedv. Amikor elcsendesedtünk, Dinkó kezdte újra:

— S ez az egész játék?

— Ez az egyik fele...

— S mi lesz a büntetés? — kérdezte meg újra jelentőségteljesen.

— Ez a játéknak a másik feléhez tartozik. S ez a java. Mindenki felelős a hivataláért, de felelős egymásért is, mert csak akkor megy jól a dolog, akarom mondani a játék, ha mindenki elvégzi azt, ami rá van bízva.

— S aki nem végzi el? — makacskodott továbbra is Dinkó, de nem is figyeltem rá, folytattam tovább:

— Minden este nagy palavert tartunk. Ez lesz a beszámoló palaver. A királyné személye körüli miniszter beszámol, hogy mit végzett egész nap s milyen hiányokat tapasztalt az ellátás körül. Aztán az ellátási miniszter tesz jelentést s felügyeli, hogy a király is elvégezte-e rendesen a dolgát. Mert az úgy van, tudjátok, hogy ha valamelyik rendetlenkedik, a többi sem tudja rendesen ellátni a hivatalát. Ezért kell még a királyt is ellenőrizni.

— Alkotmányos királyság! — bölcseledett a leányom.

— Úgy van. Aki tehát hibázik, azt megbüntetjük, aki jól végzi a dolgát, az kitüntetését kap.

— Mi lesz a büntetés?

— Mi lesz a kitüntetés?

— A büntetés fölött a palaver dönt.

Mindenkinek javaslati és hozzászólási joga lesz. A kitüntetés már a király joga. Nem lehet azt nyakra-főre osztogatni. Aki kitüntetést kap, az büszke és boldog lehet. Ezenel megalapítom a hűség és kötelességteljesítés érdemrendjét. Nagyon szép dolog lesz, de most nem árulom el. A kitüntetéseket majd karácsonykor osztom ki nagy ünnepség keretében.

— Áhá! Értem már! — mondta a leányom s Dinkóra nézett, hogy lám, ő érti-e. Egymásra kacagtak, amiből azt láttam, hogy értik ők mind a ketten. Meg is vidámodtak. Tán az Isten sugallta, hogy a karácsonyt is felemlégessem.

— No, apu! Reggel aztán legyen aprófa, mert jelentést teszek... — figyelmeztetett Dinkó. Csakhogy nem hagytam magam én sem. Magasról szóltam rá, mintha a trónon ülnék:

— Miniszter úr, micsoda hang ez. Ön megfélelkezik magáról. Talán az erdőben vagyunk? Tessék megadni a címemet, ne bizalmaskodjék. Semmi apu! Felséges úr az én címem, vagy mondhatjuk egyszerűen úgy is, hogy Sire...

— Igen, igen, Sire! Felséges favágó uram-királyom!

— Így már rendben van. És most kibocsátom első királyi dekrétumomat, mert mostanában ezekkel kormányozunk, mi királyok. Miután valamennyien ilyen magas és

felelősségteljes állásokba kerültünk, méltatlan volna hozzánk, hogy gyámoltalankodjunk s ne tudjunk gondoskodni magunkról. Már úgy értem, hogy ki-ki magáról. Reggel tehát nem várjuk, hogy a királyné szolgáljon ki minket, hanem magunk főzzük meg magunknak a reggelit s magunk is tálaljuk fel.

— Én megfőzöm a kakaómat!

— Én is a kávét. Még apunak is...

— Akkor rendben is van a dolog. Miniszter urak! Az alkotmányozó palavernek ezennel vége. Mindenki teljesítse kötelességét hűséggel a királya és hazája iránt...

— Éljen a fávágókirály és birodalma! — kiáltotta a leányom s cinkos módra, de mondhatnám úgy is, hogy nagyon tiszteletlenül a szemembe kacagott.

Ezt már nem tűrhettem el. Rendhez kell szoktatni az ellenzéket.

— Miniszter úr! — dördültem rá s tekintetem önkénytelenül a két kisebbikre esett. — Fegyelmezettséget és tiszteletet követelek meg. Országépítésünk nagy műve forog kockán...

A szavak még a játékot folytatták, de a hangban lehetett valami olyan, amit nem is akartam, mert a leányom rámnézett s a tekintete lassan átalakult. Előbb még kinézett két kacagó szemén az újabb pajkos felelet, talán már az ajakán is volt, amikor hirtelen elhallgatott, szájáról elosont a csintalan mosoly, a tekintete elmélyült s aztán

egész arcán egy másfajta világosság ömlött el, minden mosolyok koronája, a megézés és az értelem egybeolvadása:

— Igen, Sire! Segíteni akarok Felségednek! — mondta komolyan.

Megrendültem. A szavakkal még ő is a játékot folytatta, de a hangja s a tekintete nagyon mélyre világított. És ugyanazt mondotta, amit pár nappal ezelőtt az édesanyja. Ennyire megértett volna?!

Még egyszer jól a szemébe akartam nézni, de már elfordult s ment ki a konyhára, hogy átvegye a hivatalát. Vitte magával az ellátási minisztert is, hogy megtartsa vele a maga külön tanácskozását.

— Megy az anyakirályné is — mondotta könnyes mosollyal a feleségem, — hogy elvégezze a — mosogatást...

A kicsivel maradtam csak. Őneki hosszú volt az alkotmányozó palaver. Elúnta közben s letelepedett a földre a kockái mellé. A megilletődést, amit száműzni akartam birodalmamból, mint veszedelmes ideggyöngeséget, a kelleténél jobban éreztem most. A legjobb orvossága ennek, ha társalogni kezdek a kicsivel. Ő az élet gyakorlati dolgaira figyelmeztet állandóan s meg is nevette hamar, ami az ellágyulás legjobb ellenszere.

— Hát neked ne adjak semmi dolgot, Ferkó? — kérdeztem.

— Nekem van dódom! — felelte komolyan.

— Milyen dógod, ugyanbiza?

— Jó dódom! — felelte.

Azt adta vissza, ami a fülében volt, amit annyiszor hallott a kesergő felnőttektől, hogy neki van a legjobb dolga, mert nem tudja, hogy mi történik körülötte.

Hát ne is tudja meg, amíg csak nem föltétlenül szükséges!

VI.

VITA A FAHASÁBBAL

Másnap reggel mindjárt hozzákezdtem „királyi” hivatalom betöltéséhez, a favágáshoz...

Eleinte nehezen ment. A fejsze nyele nem talált jól a markomba s az éle sem pontosan oda vágott, ahová kellett volna. A pince is sötét volt és rideg, tele nehéz és idegen szagokkal.

Az alkotmányt azonban tartani kellett minden áron, mert a birodalmat amúgy is alattomos feszültségek nyugtalanították. A gyermekek hamar rájöttek a játék igazi ízére, s bár meghódított ellenzékem hűségesen támogatót, a kitartás nála is megmegtörött, amikor az én játékomnál valószínűsőbb, gyermekeknek valóbb játékra éhezett.

Hogyne lett volna nehéz nekik tartani magukat az új rendhez, amikor még bennünket, felnőtteket is elfogott néha a csüggedés és elkedvetlenedés. Talán sí mábban is ment volna a dolog, ha az esti palavereken

a király és a királyné tartani tudja a játékos kedvet s megteszi mindazt, ami elég királyi ahhoz, hogy színes mesébe öltözzék tőle a szürke valóság.

Csakhogy emberfeletti feladat a jókedv ezüstpénzét szórni akkor, ha a kedély nyomott, a szellem fáradt s a fürgeségnek se a testben, se a lélekben nincs nyoma. Így aztán az, ami a játékból valóban játékos lehetett volna a számukra, egyszer-kétszer elmaradt s néhányszor egészen fáradtan és színtelenül sikerült.

Felülről és jó példával kellett tehát szigorúan tartani a megszabott rendet, mert akárhogy is, de az anyakirályné terhein mégis sokat könnyített az államháztartás ilyen módon való megszervezése.

Vágtam tehát a fát hűségesen.

S a lélek segített magán.

Lassan gyermekkori ízek kezdtek előbukkanni a mélyből, ahová a hosszú városi élet számúzta őket. Boldog csodálkozással ismerkedtem velük újra. Már pontosan illett a tenyerembe a fejsze nyele, néha önfeledten a markomba köptem s élveztem, ha a fejsze éle pontosan odasujtott, ahová a tekintetem nyilazott.

Csak a pince sötétsége és nehéz levegője zavart. Favágás közben azonban, ha már a mozdulatok eléggé öntudatlanokká váltak, a gondolat szabadon szárnyalhat. A gyermekkor falusi emlékei előtt megnyiltak a nyirkos

pincefalak s már előttem volt a nyári fényben fürdő falusi udvar. Édesanyám éppen akkor fejezte be a dagasztást a kőasztal melletti padon, az eperfa alatt. Még a hangját is hallottam:

— Amíg kél a tészta, leszaladok egy kicsit ide a kertbe s megkapálok néhány tő káposztát. Addig te, fiam, vágj egy kicsi száraz fát a sütökemencébe, hogy be tudjak hevíteni...

Fényben fürdenek a dombok is körülötünk. A kert végében duruzsol a Nyárád... Fürdésre volna jó felhasználni ezt a kicsi időt, mert aztán sietni kell ugyis a Berekbe szénát forgatni. Lustán mozdulok az ereszalja felé, ahol a favágó tőke vár. A fejsze azonban tetszik nekem, férfias szerszám, fegyver, amit eredményesen lehet forgatni a bogos faellenséggel szemben...

Most is, itt a pincében, legényesen ádáz tekintettel mérem végig azt a fahasábot, amit a felaprózásra kiszemeltem. Összeszűkült tekintettel lesem meg, hogy merre futnak a rostok, mert arra hasad jól a fa, más-ként csak törni-zúzni lehet, ami pedig vak csapkodás csak, nincs benne semmi értelem.

Mert értelem kell a favágáshoz is...

Teszem mindjárt azt, hogy a legkisebb erővel a legtöbb eredményt tudd elérni. Nincs értelme az erő- és időpocsékolásnak. Azért hát válaszd ki jól azokat a fahasábo-
kat, amelyek könnyen hasadnak, nincs ben-

nük záróbog, vagy olyan össze-vissza görcs, mint az emberben a hascsikarás. Ezek csak megakasztnak a munkádban s fölöslegesen verekszel velük, mert aprófa csak a konyhára kell, az ilyen bogos-görcsös hasábok viszont kitűnően tartják a tüzet a szobákban.

— Ésszel él az ügyes ember, mégha fát vág is — mondom úgy, mintha a fiamat tanítgatnám az élet helyes törvényeire.

S valóban, már oda is képzelem magam mellé a fiamat s egy kicsit meg is forgatom előtte a sorra kerülő fahasábot:

— Látod-e ezt a darabot? Milyen szép fehér a húsa... Ez nem is bükkfa, hanem gyertyánfa. Jó száraz és síma, könnyen hasad, pedig szijjas fa ez. Ha keresztben mész neki, nem a rostok szerint, alaposan megkínozz, amíg elvágod. Mert ez nem is törik, ezt vézni kell a fejszével. De jó fa, ha száraz. Úgy ég a tűzön, mint a zsír. Éppen a konyhára való...

A fejsze villan s aztán tompán koppan a hasáb bütüjén. Megrázza jól a karomat is. Azt jelenti ez, hogy nem hajlandó engedelmeskedni. Nem hasad.

— Mi az, hékás? — hajlok föléje.

Látom, hogy rejtett záróbog van benne.

A fejsze éle félcentire belehatolt, de bele is ragadt.

Próbálom kifeszíteni, de szorítja a fejszét erősen, nem bírok vele.

Felemelem a fejszével együtt s három-

szor-négyszer lezuhintom a tőkére. Komiszul rángatja a karomat.

Lehajlok s figyelem az eredményt. A fejsze éle egy kicsit beljebb hatolt, de hasadásnak semmi jele.

— Hinnye, az apád! — mérgelődöm.

Dehát ezen így már segíteni nem lehet.

A bog keresztül nem hasad, az biztos. Ketté kell vágni, erre pedig ez a kicsi fejsze nem nagyon alkalmas. A másik végén a hasábnak, ott újra lehetne kezdeni az egészet, mert ha sikerül valamennyire megnyitni, egy kis erőszakolással szétpattanhat a bog mellett. Ehhez azonban ki kell szedni valahogyan a beragadt fejszét...

Ötperces keserves küzdelem ez. A bog megfogta s nem engedi a fejsze élet. Ha feszítem, eltörik a nyél. Végül azonban mégiscsak enyém a győzelem. A fejsze meglazul s apró mozgatásokkal sikerül megszabadítanom. Összezárul nyomában a fa, mintha hozzá se nyultam volna.

— Na megállj, mutuj, mert úgysem menekülsz!

Megfordítom a hasábot s a másik végén eresztem neki a fejszét. Makacs ezen a felén is, de azért hajszálnyi repedést mégis mutat. A repedés a bogig szalad s ott megáll. Megvizsgálom újra a helyzetet s megállapítom, hogy most már csak potyolni kell, amíg megadja magát. Potyolom is vesszétül, zúg a hely körülöttem s remeg az egész ház, de

nem törődöm vele. Zuhognak a csapások s minden csapásnál szidom is, mert így könnyebb:

— Nesze, az apád keservit!

— Velem komizkods, büdös!

— Hát ehhez mit szól uraságod?

— Még ez sem elég? Hát nesze még ez is! Nesze! Nesze! Nesze!

Visszafelel a hasáb is. Mérgesen recs-csen egyet-egyet, minden ütés után, s a repedés lassan továbbnyílik.

Még néhány zuhatagos csapás s aztán hirtelen kétfelé pattan a fa s oldalba veri a pincefalat. A repedés megkerülte a bog magját s most, hogy szétnyílt a hasáb, látom a rejtekhelyét is, ahová behúzódott, mint valami megerősített várba... De azért mégis csak én maradtam felül...

Győztesen egyenesedem ki s aztán hajlogatok egy kicsit hátrafelé, mert a derekam erősen érzi a küzdelem fáradtságát. Nézem a legyőzött ellenséget. Békében is hagyhatnám már, elég belőle ennyi is. A bogos részt félre lehet tenni, jó lesz valamelyik szobába, hogy tartsa a tüzet. A másik félnek pedig alig két-három csapás kell még, hogy alkalmas legyen a konyhai használatra. Nem tudom miért, mégis a bogosnak megyek neki újra s kínozzom őt is, magamat is, amíg úgy megszabdalom, hogy most már a legkényesebb konyhai igényeknek is megfelelhessen...

Kiegyenesedem újra s megtörölöm ve-

rejtékező homlokomat. Jó húszperces küzdelem volt ez, megfáradtam bele. S akkor meghökkenve nézem a nagy fáradtság sovány eredményét.

— Hát erre mi szükség volt, vajjon? Egész öltre valót vághattam volna az eltelt idő alatt izzadás és mérgeződés nélkül! Miért kellett nekem éppen ezzel a bogos hasábbal kikezdeni? Hát így él ésszel, okos beosztással az ügyes ember?! Pedig erre kell megtanítanod a fiadat s mindenki mást is, aki a veled közös sors feladatait hordozza. Ez az erő- és időpazarlás nagy vesztegetés, amire nincsen semmi szükség. Bolondmódra verekedtem s vitatkoztam egy fahasábbal. Dehát mi lökött, taszigált, uszított mégis, hogy ne hátráljak, hanem makacsul és elszántan legyűrjem ezt az útamba került tűzrevalót? Itt áll melletted a fiad és csodálkozik, hogy milyen okosan beszélsz s aztán nyomban utána milyen oktanul cselekszel. Meg kell ezt magyaráznod, ha tudod...

Leülök a tőkére s megtámaszkodom a fejsze nyelével, mintha kint ülnék valahol az erdőn, a székely hegyekben.

Bolond dolog ez, az igaz. Ez az a bizonyos virtuskodás, ami annyi bajt csinál a székelyek között. Ez lódítja a fejszét fának, embernek, idegennek és testvérnek egyaránt. Van ebben valami érték is, ebben az erőpazarlásban, ebben a hetvenkedésben?

Van.

Örökös készülődés ez azokra az igazán nagy megpróbáltatásokra, amikor úgy jó, ha elborul a tekintet s megvakul az értelem is, amikor egyetlen segítség, egyetlen kivezető út, egyetlen használható fegyver ez a csakazértis megmutatom virtuskodás.

A nagy cselekedetek iskolája ez, tehát sokba is kerül, mint minden iskola.

VII.

LÉPCSŐ – SZIVEKBŐL

Odatúl nagy az öröm.

A zaja is nagy. Napok óta ezt a zajt szűri át hozzánk a levegő. Nem igaz, nem is szűri meg, úgy adja, hozza, közvetíti, ahogy kapja, olyan zajongva, harsogva, sikoltozva és toporzékolva.

Milyen nagy lehet odatúl az önfeledt mámor, ha ilyen sok hallatszik át belőle hozzánk!

— Halkítsa le, fiam, azt a rádiót. Tele harsogja az egész utcát!

Mutatom, hogy az utcától félek, pedig az igazság az, hogy fáj ez az örömjaj. Bánt a felszabadult harsogás. Mi ez, miféle furcsa érzés, mi ez a restelni való tartózkodás? Miért fáj nekem, hogy odatúl úgy örvendeznek? Hadd áradjon, zuhogjon az öröm, joga van hozzá, hogy minél hatalmasabban megnyilatkozzék. Eleget volt száműzetésben két évtizeden keresztül. Örvendeznem kellene inkább nekem is és nekünk is itt valamenyünknek, mert egynek lenni velük a siker-

ben s a siker nyomán kiáradó örömben igazán a legjobb és a legfelemelőbb érzés lehet. Bátorít is ez, erősít is ez minket is itt, miért háritom tehát el magamtól, miért teszem ki magamat értelmetlen csodálkozásoknak még a gyermekeim részéről is. Nekik tetszik ez a hangorkán. Ők együtt harsognak a szavalókórusokkal, döngetik a padlót az indulók ritmusára, éljeneznek a szónokoknak és nevetnek, ha valamelyiknek megbotlik a nyelve a nagy izgalomtól. S én rájukszólok, amikor a gépesített osztagok dübörgését utánozzák s végül egyenesen megtiltom, hogy kinyissák a rádiót!

Rosszulesik ez nekik s nem értik.

Valamit tennem kell, hogy igazoljam magamat előttük, mert megmagyarázni a dolgot nem tudom, neki sem mernék fogni.

Az ablakokat vizsgálgom meg gondosan, vajjon csukva vannak-e mind. Aztán kisétálok az udvarra, majd tovább is, az utcára, mintha azt figyelném, hogy nem hallgatóztak valahol avatatlanok.

Dörmögök is, hogy „még meggyúlik a bajunk...”

Pedig tudom, hogy erre a túlzott óvatosságra nincs semmi szükség.

Azok, akiknek a fülét sérthetné a diadalünnep átharsogtatása, süketek még a külső zajokra. Ők még a maguk belső indulatainak a robaját hallgatják folyton.

A túlhajtott óvatossággal azonban el-

érem azt, hogy halkabbra fogják a rádiót mindig, a gondos vigyázkodás fitogtatásával pedig még az elől is kitérek, amennyit ők meghallgatnak. S végül szó és panasz nélkül engedelmeskednek akkor is, ha idegesen rájuk szólok:

— Csavarjátok le!

Azt hiszik ilyenkor, hogy a főügyész megy el az utcán előttünk, vagy talán katonatisztek, akiket nem tanácsos ingerelni. Így aztán sokszor megrövidítem örömüket, amiért titokban vádoló is magam eléggé s jobbulást fogadok.

A rádióhallgatás már ajándékszamba megy nekik, különösen akkor, ha bevonulást közvetít valahonnan. Igyekszem uralkodni magamon s megy is a dolog, ha nekem ismeretlen városból ismeretlen emberek hangját közvetíti közénk ez a csodagép, de megkezdem az ellenőrző sétát nyomban s el is némitom hamarosan, ha ismerős helyről, ismerős hang csendül, mintha csak mellettem állana az, aki beszél...

De már nem nekem, nem nekünk beszél!

Már más világban van egészen, már más képpen is szól, már mást is mond, mint amit nekünk mondana, ha közöttünk volna. Így aztán annál jobban fáj a magánhangzók ismerős dallama s a mássalhangzók kiejtésének meghitt közvetlensége, ami a beszéd zenéjének az egyéniséget adja.

A lányom egy diplomata körmönfont ra-

vaszságával harcol a rádióért. Most is, mert érzi, hogy nagy dolgot kér, úgy rendezi meg, hogy a kérés teljesítése elől kitérni ne lehessen. Kihallgatásra jelentkezik s a jólvégzett napi kötelességteljesítés egyetlen jutalmaként kéri Favágókirálytól:

— Kolozsvárt hallgassuk meg, Felséges uram!

Fejet kell hajtani a királynak is a magaszabta erkölcsi törvények előtt:

— Jól van hát, legyen! — nyugszom bele s már azon gondolkozom, hogy én mivel foglalhatnám el magamat a legjobban. De megelőztek már minden elővigyázatossági intézkedéssel. Az ablakok mindenütt csukva vannak s behajtva még a külső táblák is. Másfajta ürügy után kutatok, de aztán szégyenkezés, majd elszántság lep meg:

— Szedd össze magad, ember. Erősítsd meg az idegeidet. Hogyan prédikálhatsz másnak, ha magaddal se bírsz?!

Csavarok egyet a rádión, hogy hangosabb legyen. A gyermekek összenéznek s felszabadultan visonganak. A kicsi szájáról nem akar leszakadni az éles éljenzés s közben körbemasirozik a szobában. A két nagyobbik azon vitatkozik, hogy ugyanazt mondja-e, vagy felelget egymásnak a két lehangosabb szavalókórus. A zsvaj egyre nagyobb a rádióban s egyre nagyobb nálunk is.

Csak a feleségem hallgat. És én. Ő kötö-

get s talán nem is veszi észre a rádiózaj mellett a gyermekzsivajt, mert különben mérsékletre intené őket. A lelke valahol messze járhat, Kolozsvár utcáin bolyonghat. Bizonyára régi emlékeiben gyönyörködik. Így lehet csak, mert ha a jelenre gondolna, nem lehetne ilyen nyugodt, mélázóan mosolygó az arca.

Megértéssel nézek rá, de ezt sem veszi észre. Nem tartózkodik itthon, egészen biztos. Otthon van most...

Kolozsvár az ő szülővárosa!

Végül is nekem kell kantárszárra fogynom a gyermekzsivajt:

— Csendesebben, mert ha ti így zajongtok, akkor mi szükség van a rádióra?

Ez hat. Félnék, hogy kioltom a rádiót s elcsendesednek. S mintha a gép is megértette volna a figyelmeztetést, halkabbra fogja ő is. A harsogás egyszerre megszűnik s csak a tengernyi tömeg vidám morajlása hallatszik. Igazán, mintha a tenger macska volna s vidám szelek cirogatnák a hátát.

A bemondó is halkítja a hangját s úgy adja magyarázatát a változásnak:

— Imához vezényeltek...

S az ima első hangjai jobban parancsolnak a gyermekeknek, mint ahogy én tudok nekik. A két nagyobbik tudja már, hogy mi az, amit fegyelmezett áhitattal kell hallgatni, a kicsi nemigen tudja még, de önkénytelenül alkalmazkodik.

Csendbe dermedünk valamennyien.

S a csendben a szívünket kínáljuk lépcsőknek, hogy azokon a magasba lépjenek a himnusz akkordjai...

Ferkó csodálkozva hordozza a tekintetét egyiktől a másikig. Egy kicsit tán riadt is, tanácstalan. Mit tud ő még arról, hogy menyire „megbűnhődte már e nép a multat s jövődöt...”

Rajta van a szemem s belől megpattan valami. Elfordulok, hogy ne lássanak szemközt. Lehet, hogy a fejem is lejjebb hull a kelleténél...

Ezt már nem bírja a kicsi nyugodtan elviselni. Mellém lopakodik s felkukucskál. S aztán ijedt csodálkozással kiegészíti a nemzeti imát:

— Aputa sír!

Szerencsére újra viharzik már a rádió s a tömeg ráharsogja, hogy éljen. Ferkó azonban most már csak velem törődik s veszedelmesen görbül a szája. A leányom találja fel magát, hogy megmentsen engem is, őt is. Kézenfogja gyorsan s már viszi is el melőlem, miközben szemrehányóan oktatja ki:

— Ne láss meg mindent!

De a jókedvük már nem tér vissza. Csendben hallgatjuk tovább a közvetítést. Elsuhant valami a gyermekek lelke fölött s lehervasztotta bennük a vidámságot. Csak félve és tisztelettel pillantgatnak felém időnkint s én hiába keresgélek magamban valami

tréfás mondatot, hogy megnyugtassam őket, nem találok. Pedig nagyon megrázó lehet rájuk az, ami történt. El kellene feledtetni velük, megjátszani, hogy a kicsi bizonyára tévedett...

Úgy látszik, ez is hozzátartozott életünk új rendjéhez.

Favágókirály alkotmányát elseperte ez a pillanat. Nem volt már többé szükség rá. Esténkint nem követelték már a napi tréfás számbavételt, nem kértek kitüntetést azért, mert pontosan és hűségesen megfeleltek a hivataluknak s nem volt szükség a büntetésre sem.

Hallgatva, összeszorított szájjal végezték a rájuk kiosztott munkát.

Nem játék volt már ez, hanem kötelességteljesítés.

Beállottak a csatasorba.

VIII.

A GONDMADÁR FÉSZKÉRE SZÁLL

Szegény kis robotosaim!

Úgy bujtak ki reggel korán az ágyból, mint madárfiókák a meleg fészekből. De nem csipogtak ám, nem panaszkodtak. Segítség nélkül mosakodtak, öltöztek és főzték meg maguknak a reggelit. Dinkó ragaszkodott még gyermekora kedvenc reggelijéhez, a kakaóhoz, ő tehát annyit főzött, hogy az öccsének is maradjon, akinek persze nem kell még ilyen korán felkelnie, mert ő még nem jár iskolába.

Mert közben megkezdődött az iskola is. És ez ugyancsak robot s méghozzá kemény robot a mai és az itteni gyermekeknek. De elviseltek mindent hősiesen, zokszó és panasz nélkül s megadták ezzel nekünk felnőtteknek is azt a biztatást, amire ugyancsak nagy szükségünk volt.

Igen nagy!

A gondmadár, amely hetek óta ott keringett az életünk fölött, rászállt a házra. Ott talált magának nyugodt fészket, úgy

lehet. Vártuk már, nem is lepett meg túlságosan.

Hetek óta érkeztek hírek, hogy innen is, onnan is elbocsátották a magyar munkásokat, alkalmazottakat. Az az érzelmi viharzás, amely a többségi népet gyötörte, lejjebb szállt az imádságos magaslatokból s a földön megtalálta azt, ami táplálékot adhatott a benne kavargó nagyon is emberi szenvedélyeknek...

Apró kis megélhetések roncsait kavargatta meg a levegőben, munkás multak sovány eredményét söpörte el és szilárdnak látszó életművek tetőzetét bontogatta ez az újabb vihar.

Látni lehetett, hogy útban van felénk az állástalanság, a szükség, a kenyértelenség legsötétebb megpróbáltatása is.

Egy pillanatra újra megkísértett a menekülés vágyakozása:

—Ez elől most már igazán el kellene szaladni...

De az új megpróbáltatásban is a régi tartalom volt. És a feladat is, amely elől nem lehet megszaladni, ugyanaz maradt. Nem új helyzet ez, hanem csak új próbája a réginek.

— Amíg a Cen...! — öntöttem még ecetet a pohárba, amely íme, ott állott előttem s ki is kell inni ám, ha valóban az vagy, aminek mindig is érezted magadat...

Önmagammal hát rendben voltam. De tovább is kell adni azt, amit magamban el-

végeztem. Tovább kell adni annak, akinek újra csak még nálamnál is nagyobb részt kell vállalnia a gondmadár ajándékaiból. Nekem csak az az egy kérdőjelem van, hogy miből, de neki emellett még az is, hogy hogyan?

— A tragikus elemet mellőzni kell a bejelentésnél — határoztam el. — Csak minél egyszerűbben, hogy ne riasszak vele...

Azért hát csak csendesen, szinte csak úgy mellékesen szoltam hozzá, amint éppen a kiporozásra váró szőnyegekkel birkózott:

— A porozót adja ide. Ezentúl többet segíthetek magának. Hónaptól kezdve nem járok hivatalba...

Megállott a keze a levegőben. Aztán átadta a porozót.

— Meg kell beszélünk, hogy most már mit csináljunk — mondta csendesen.

— Csak előbb fejezzük be a takarítást...

— Aztán összeül a családi palaver — folytatta s volt egy kis finom gúny is a hangjában, de nyomban utána megajándékozott egy biztató tekintettel.

— A konyhában, hogy stílusos legyen — fejeztem be örömmel, hogy megtalálta azt a hangot, ami átsegített a dolog nehezebb felén.

A takarítást közösen elvégeztük s aztán megkezdődött a tanácskozás. De ő elnökölt. Kérdezett s én feleltem. Egy kicsit szorongva adtam meg a szükséges felvilágosításokat.

— Valamit kapunk még? Felmondási időt? Végkielégítést? — kérdezte.

— Semmit!

— Szóval csak ez a hónapunk van. Amire már megkaptuk a fizetést.

— Így van. Pontosan.

— Pedig nyakunkon a tél. Fánk sincs még...

— A fát intézem — siettem megnyugtatni. — Egy vasutas ismerősöm most ment át. Átengedte nekem a télire beszerzett fáját azzal, hogy ott kapja meg érte a pénzt.

— S ott túl ki fizesse ki?

— Anyámék elküldik neki az árát, ha írunk. Aztán valahogy csak lesz...

— Ez hát adósság?

— Ez az bizony. S ilyen még lehet. Vannak itt még olyan követelések, amiket behajthatok úgy, hogy odatúl kifizetik. Ez lesz a mi külkereskedelmünk — fűztem hozzá, hogy a tréfával enyhítsek valamit.

— Akkor inkább rendezkedjünk be az önellátásra — tiltakozott.

— Hát hiszen próbálkozom. Valami sovány kereseti lehetőség azért csak kínálkozik majd itt is. Néhány hónapot valahogy kihúzunk, ha takarékoskodunk. Addig pedig fordul valamerre a világ...

— Cukor, zsír és liszt van még vagy két-három hónapra való. Erre nem kell pénz... — számítgatta.

— A kávéról, kakaóról lemondunk...

— Szegény gyermekek! — sóhajtott, de hozzájárult.

— A tejet is csökkenteni lehet. Húst kevesebbet eszünk — soroltam tovább. — Arra kell törekednünk, hogy minél olcsóbban éljünk...

Szemrehányóan nézett reám:

— Mintha eddig is nem ezt tettük volna!

— Akkor hát már beletanultunk s nem is lesz olyan nagyon nehéz.

— Nem — mondta s fáradt volt a hangja nagyon. És fáradt az arca is, megviselt, szomorú. Korán kellett kelnie, reggel hat órakor, mert csak akkor adnak ki a pékek, egy óra hosszat, kenyeret. Ha elkésik, nincs aznap kenyér a háznál. Nem csoda hát, ha kimerült, hiszen este is sokáig fenn kell maradnia, hogy a gyermekek rendben indulhassanak reggel az iskolába. Mindíg van valami mosni, javítani, foldozni való.

Szeretnék még mondani neki valamit s volna is mit. Szép, meleg, bátorító és vigasztaló szavak zsonganak bennem, csak nem merem használni őket. Félek, hogy nem hangzanak elég őszintén, nem lesz elég hitelük s nem azt váltják majd ki belőle, amire mindkettőnknek szükségünk van. A fáradtság édes leánya az ingerültség, ennek viszont az a természete, hogy a haragot kívánja párjának.

Nem szólok hát semmit s hallgat ő is.

Aztán csak feláll s megindul a szoba

felé. Egy árnyalattal élesebb a hangja a kelleténél. Pedig tréfa akar lenni az, amit mond:

— Favágókirály feleségének fel kell kefélnie a szobát!

Nem merek utána nézni. Inkább magam elé nézek, le a lábamra, amely parkettán áll. Ádáz haragot érzek a parketta ellen, amely olyan fene előkelő, hogy kefélest kíván.

— Bár úgy fordulna, hogy a télen feltüzelhetnék — acsarkodom rá.

— Előbb azonban segíts felkefélni — noszogat belülről egy hang. Meg is indulok s már az ajtónál állok. Kezem a kilincsen, a szó a szájamon:

— Hadd segítsék én is magának, fiam.

De most még nem sikerül. Valami belső gátlás akasztja meg bennem a mozdulatot és a szót. Nem is tudom, honnan tolakszik fel a gondolat, a lélek, vagy a test milyen rejtett ráncából, egészen mélyről, egészen belülről: női munkát férfiúban csak az inasok végeznek...

— És aztán ? — nézek farkasszemet vele. — Az inas nem ember?

— Nem egészen! — felel meg a hivatlan gondolat — mert urat szolgál...

A szomszéd szobában a kefe hersegve szalad végig a parketta hátán. Hallom a zaját s összekocognak a fogaim.

Szorongat az elégedetlenség is.

Hiába, menekülni kell, ki az udvarra,

ahol érdes kavicsot, vagy bársonyos fűvet érzek a talpam alatt, nem ezt a fényes pofáju kényurat, aki rajtam uralkodik, ha nem tudok más szolgát állítani neki. Fejszével nekimenni, azt igen, azt tudnék, de kefével cirogatni, azt nem.

A fejszéről eszembe jut a favágás, a favágásról az a görcsös csutak, amelyet a tegnap félredobtam, hogy jó lesz majd tőkének, ha a másik elkopik. Dolgoznom kell valamit, érzem, különben nagyon meg kell vetnem magamat. Karomban rángatóznak az izmok, ki kell elégíteni őket. Vagy tán nem is az izmokat, hanem ezt a kízó belső háborgást?

Mindegy, csak cselekedni valamit!

A görcsös csutakkal győzelmesen megverekedtem.

És pár nap múlva csendes hangon elkértem a feleségemtől a parketta-kefét, amikor láttam, hogy ő már nagyon kifáradt, szegény.

IX.

ORVOSSÁG A LELKI SZEGÉNYYSÉG ELLEN

Szennyes hullámok ringatták a most következő napokat.

Ilyen lehet, ha az áradás egy nagy lapályon, amelynek a közepén egy kis ház áll, tartósan megtelepszik. A nap reggel szennyes és lomha víztükörből kel fel s este benne nyugszik el. S közben nem történik semmi, de semmi, ami említésre méltó.

A reggel nem hoz vidámságot, mert a sűrű és tunya vízben megfullad sugárzó ereje.

Az este nem kivántatja a pihenést, mert ahol nincs élet, ott nincs szükség a pihenésre sem.

S a körülzárt ház lakói csak várnak, várnak...

Várják, hogy lefolyjanak a szennyes vizek s felbukkanjon a föld megkínzottan is barátságos és biztonságot jelentő arca.

Vagy a szélvihart várják, hogy korbácsolja fel, verje habba ezt a sívár, fojtogató nyugalmat.

Kint, a mi számunkra, alig csobban egyet-egyét az, amit életnek nevezhetnénk s belül is csak csordogál, idegesítően, mint az elég gondosan el nem zárt vízcsap.

A rend, amit megszabtunk magunknak, egyhangúvá s ezzel fárasztóvá vált, mint a napszámba végzett munka. Szinte nem is érdemes már figyelni rá, alig egy villanásnyit is belevinni a lélekből, amely makacsul a távolba néz s a közvetlen közelben nem is akar észrevenni semmit.

A pince már nem sötét, ami bosszant, csak szürkén homályos. Idegen szagjai nem ingerelnek s nem kergetnek jóízű álmodzásba. A fejsze nem lesujt a fahasábra, amely süketen koppan, hanem csak lehall, merthogy felemeltem. Úgy érzem, hogy bőven van idő mindenre s nem fontos semmi, mert nem hiányzik semmi.

A reggeli faaprítás után felballagok a konyhába s felforralom magamnak a tejet. Látom az asztalon a tálcát, amelyen csinos kézimunka van s amelyet azért helyezett oda a feleségem, hogy azon vigyem be magamnak a csésze tejet s a megpirított kenyérdarabkát a szobába. Mert mégis csak úgy igazi reggeli a reggeli, ha az ember kényelmesen nekiül a friss levegőjű szobában, amelyet cigarettafüst aznap még nem vastagított meg s aztán baljával csendesen kavargatja a kávévét, míg jobboldalon böngésszget a gondosan odahelyezett újságban.

De kávé már nincs s újság sincs. S a szobában sincs még takarítva, szellőztetve. Ki is gondolna most erre, amikor annyi más sürgősebb teendő akad?

A tálca azonban egyelőre még forgalomban marad. Ha a konyhaasztalon is, de megadom a módját a reggelinek.

Egyik reggelen azonban legyintek rá:

— Ej, nem fontos! A tej úgyis ugyanaz marad, ha nem tálcán szolgálom fel magamnak.

Igy teszek engedményt magamnak az egyik nap. A következőn aztán még tovább megyek egy lépéssel...

A gyermekek már megreggeliztek s elmentek az iskolába. Csészéjük ott az asztalon, mosatlanul. Tiszta csésze után nézek, de nincs elé egy sem. A használatban levők mind a mosatlanban vannak, az esti tea után. Korán kellett felkelnie a feleségemnek, a kenyér miatt, úgy látszik, elhalasztotta a mosogatást ma délelőttre. Szegény feje. Pár héttel ezelőtt még elképzelhetetlennek tartotta volna másnapra gyűjteni a mosatlant. Neki is alkalmazkodnia kell a kényszerűségekhez...

Bemegyek a szobába s friss csésze után kutatok a szekrényben, aztán megáll a kezem s lassan visszahúzom:

— Ne szaporítsuk a dolgát!

Visszamegyek a konyhára s kiöblítem az egyik teáscsészét.

— Nem olyan nagy dolog ez, mit kényeskedsz?!

A kanálnál megismétlődik a jelenet. Olyan egyszerű dolog a csap alá tartani s megdörgölni egy kicsit a törلökendővel. Alig is látszik, hogy az este a teában volt. S különben is mit árt a tea a tejnek? Az angolok amúgy is vegyesen isszák. Kár is egyáltalában megmosni...

— Mind egy helyre menyen — jut eszembe a falusi bölcsesség s mosolygok magamon, hogy milyen könnyen belenyugszom.

Másnap már törvényesnek tartom, hogy magam mossak csészét és kicsikanalat magamnak. Jól van ez így. Magad uram, ha szolgád nincs. De még tovább egyszerűsíteni a dolgot, az sem árt meg, ugyebár?

Nézem a gyermekek hátrahagyott csészéjét s lassan fülönfogom az egyiket:

— Tej volt benne s az kerül bele, nem egyéb. Minek is kellene ide mosogatás? Saját gyermeked után csak megihatod, nem igaz?

Ettől kezdve többé már nem mosogatok. Ha van kéznél tiszta csésze és kicsikanál, felhasználom, ha nincs, az sem baj, jó a gyermekeké is.

De érzem, hogy azért ez a dolog nincs egészen rendjén s nem nyerné meg a tetszését annak, aki a konyhán uralkodik. Sietek is a reggelizéssel mindig, csak úgy állva iszom ki a tejet s lehetőleg gyorsan, hogy

az asszony rajta ne csipjen. A pirongatás el nem marad, ha rájön a dologra. Dehát nem jön rá, ha csak tetten nem ér, elég gondja van egyéb...

Egy reggel azonban mégis csak megkérdezi:

— Maga melyik csészéből reggelizett?

— Ebből e — mutatok rá az egyikre, találomra.

— Hát a gyermekek?

— Azt viszont ők tudják megmondani...

— Itt csak két csésze van... valamilyik reggeli nélkül ment iskolába... Istenem, csak nem beteg...

Látom már, hogy nagyobb a rossz, amit okoztam, mint a jó, amit akartam. Most már nem lesz nyugta addig, amíg haza nem jönnek.

— Kimostam — vetem oda röviden s már indulok is kifelé.

— Mit mosott ki? — állít meg.

— Hát az egyik csészét.

— Mivel mosta ki? Nem volt meleg víz.

— A csap alatt. Hideggel...

— Az nem mosogatás! — mondja mérgesen s aztán elhallgat.

Sokáig hallgat.

Látom, hogy a gondolatai ott felhőznek az arcán, hogy nehéz keserűséggel harcol s hogy mind mélyebbre száll önmagában erőforrások után. Együtt járom vele ezt az utat s fáj, hogy önmagát vádolja háztartásunk

elsilányodása miatt, pedig jogosabban vádolhatná inkább a körülményeket.

Vagy akár engem is, hogy így beleestem a szürke beletörődésbe ahelyett, hogy harcoltam volna ellene.

Ez a része a birálatnak engem illet s nem is térek ki előle. Az önvád lehet győtrőbb, de föltétlenül hasznosabb és egészségesebb, mint a másoktól kapott szemrehányás. Férj és feleség között célravezetőbb is, mert könnyebb a megértés, ha mindkét fél annyit könyvel el a hibákból a maga terhére, amennyit csak lehet.

Beszélni azonban erről, vagy éppen vitázni róla ugyancsak fölösleges, mert az ilyen dolgok akkor intéződnek el jól, ha az ember önmagában és önmagával intézi.

Csak így, vita nélkül, látom be én is ilyen szép simán, hogy föltétlenül az aszszonynak van igaza, pedig ő valószínűleg még a nevét sem tudja annak a veszedelmes útnak, amelyre én, hangulati elesettségekben, rátévedtem. Én is csak most jöttem rá, az ő rendreutasító viselkedése nyomán, hogy ez az a bizonyos „deklasszálódás“, amiről egyidőben annyit olvastam, amikor minden közíró és újságíró ezen az idegen szón lovagolt. Hát ez az, most legalább tudom, hogy mit is akar jelenteni.

De csak ne jelentsen nekünk semmit!

Maradjon meg az értelme is olyan idegennek, mint amilyen idegen a szó maga.

Ránéztem a feleségemre. Ő is elvégezte magában a dolgot, mert egyszerűen csak ennyit mondott:

— Ezentúl mindig lesz tiszta csésze az asztalon mindenki számára...

Ugyanarra az elhatározásra jutott hát, mint én. Csakhogy sokkal egyszerűbb és egyenesebb úton. S a végrehajtást is gyakorlati módon fogta meg: nem feküdt le többé addig, amíg a három reggeli minden kellékét elő nem készítette a konyhaasztalra.

S a tiszta csésze s a tiszta kicsikanál súlyos figyelmeztetés volt azontúl minden reggel:

— Ne hagyd magad!

Az életforma külsőségeit, vagyis azokat, amelyeket a magad szellemiségéből termeltél ki, mentened kell, ameddig csak lehet. Nem a testednek van erre szüksége, hanem a lelkednek. Úgy látszik, a szegénységben ez a lényeg s nem az, ami annak látszik, vagyis az anyagi javak hiánya. Amíg csak az anyagiak hiányát érzed, addig takarékoskods, de nem nyomorogsz. Mert megélni kevésből meg lehet, ha az elmaradt kávé, a vajaspirítós kenyér hiányát csak testi dolognak tekinted, amihez a léleknek csak annyi köze van, mint a hegynek a hátán végigszántó szélviharhoz. Talán megtépi, de meg nem ingatja.

A nyomorúság nem testi, hanem lelki szegénység!

Milyen jó annak, aki ösztönösen érzi ezt s nem kell úgy megkutatnia utána, mint az arany után a rögben.

De azért nekem is jó, hogy íme, aranyat találok magamban, amit ilyen jól értékesíteni is tudok anélkül, hogy közvetítőkhöz kellene fordulnom.

Valóban: magam kutattam utána, magam bányásztam ki s magam váltottam át olyan józan szemléletre, amiből csak erő fakadhat.

Elégedett vagyok. A szennyes áradattól körülzárt ház már újra vár, amely elég erősnek látszik arra, hogy kivárja, amíg elfoly-
nak, eltakarodnak valamerre a szennyvizek...

X.

APRÓ GONDOK VERÉBHADA

Egyedül vagyok...

A gyermekek az iskolába mentek, feleségem a mézáróshoz s magával vitte a kicsit is. Megnáthásodott szegényke, amit arra magyarázunk, hogy mostanában keveset mozog a levegőn, mert nemigen van időnk sétálni vele. Ezért aztán az anyja magával viszi, ha valahová mennie kell, hogy így pótoljuk a hiányzó egészségügyi sétát. Ketten hosszabb ideig járják meg az utat, mert a kicsi lassan jár s útközben is minden után érdeklődik. Előny viszont, hogy nem nekem kell őt pásztorolnom s felelni szakadatlan kérdezősködéseire. Ez megereszkedett apai hangulatban kedves és élvezetes feladat ugyan, de az ember nem lehet szakadatlanul játékos apa, ha apró gondok verébraja száll-dos a feje körül.

Igen, ezek az apró gondok, amelyekről ezideig semmi tudomásom sem volt. Most tanulom őket, mert most szereztem tudomást, hogy egyáltalában léteznek. Nem is

sikerült még sorbaállítva számon tartani, hogy melyik az első, melyik a második és így tovább. Azért is csiripolnak úgy a fülemben, hogy a zajos és kellemetlen verébraj jut az eszembe róluk.

Asszonyi feladat ez, nem könnyű férfúnak legyőzni őket.

Most is tele vagyok utasításokkal s aggodom, hogy valahol valamelyiknél hibát találok elkövetni.

A konyhában a petroleum-főzőn víz melegszik, de tüzet kell majd csinálnom a kemencébe is. Egyszerűbb volna egyesíteni a két dolgot: úgy, hogy már most megcsinálom a tüzet s átteszem a kemencére melegedni a fazakat a petroleum-főzőről...

Ezt azonban nem lehet, mert a fával spórolni kell. A kemencébe tüzet csinálni, csak pontosan 11 órakor szabad, mert ekkor kezdődik az ebédfőzés üzemi ideje. Addig elég az olcsóbb petroleum-főző, hogy legyen melegvíz a füstölthús megmosásához.

Ki kell öblíteni a tejesüvegeket is s aztán kitenni őket az ajtó elé, hogy a tejesember kezeügyében kapja, amikor az üresekkel telivel cseréli ki.

De közben át kell figyelmeztetni a hálószobába is, mert az ágynemű szellőzik az ablakokban s valami besurranó tolvaj könnyen beorozkodhatik az udvarra s elemelhet valamit. Megnyitom a hálószoba ajtaját, hogy könnyebb legyen a párnákat illető felügye-

let, de eszembe jut, hogy utasítást szegek meg ezzel, mert a hálószoza ajtaját csukva kell tartani...

— Valaki jöhet s belelát a rendetlenségbe...

A konyha ablakát nyitom ki hát s azon hajolok ki időnkint, hogy körülnézzek az udvaron: nem jár ott valaki gyanús idegen?

De figyelni kell az uccára is, ahol csengetéssel jelezheti jöttét a szemetes. Lesni kell rá, mert hetenkint csak kétszer jár s ha elszalasztja az ember egyszer, akkor egész heti hulladék gyűl össze s bántja a szemet. A nagy bádofazék, amiben a szemét áll, már a kézügyben van, hogy hirtelen fülönfogjam s pillanat alatt kitelepítem a kapu elébe, amikor a kellő pillanat elérkezik. Időelőtt kirakni, hogy a járókelők útjában legyen, gusztustalan és rendetlen dolog, megszólják érte az embert s teljes joggal.

Mert úgy van az, hogy a rendes háztartás egyik fele szeméttel, mindenféle hulladékkal, piszkos edényekkel, konyhasúrolással és parketta-keféléssel jár, minderről azonban a jólnevelt úriembernek nem szabad tudomást szereznie, a jólnevelt háziaszszonynak pedig nem szabad a mások szeme elé tárnia. Úgy kell elrendezni lehetőleg mindent, hogy minden idegen, vendég és látogató azt higgye: a mindennapi életnek csak nála van alja és hulladéka, máshol csupa

tiszta szobából, gondosan megterített asztalokból és ízletes ennivalókból áll. Ezért kell elrejtteni a törlőrongyot, a szemetes bödönt, a súrlókefét és minden ehhez hasonlót az idegen szemek elől...

A petroleum-főzőn forrik a víz. A gőz pöfög s emelgeti a fazék födelét. Most aztán mit csináljak? Arra az eshetőségre, hogy a víz korábban kezd főni, nem kaptam semmi utasítást. Tovább főzzem-e, vagy kioltsam alóla a lángot? Ha tovább főzöm, elfő — ha kioltom a lángot, meghül. Pedig hátha forrónak kell lennie éppen akkor, amikor a feleségem megérkezik?!

Mialatt töprengek, hogy melyiket válasszam a két megoldás közül, jelentkezik a mentő ötlet: egy csésze hideg vizet zúdítok a fazékba. A pöfögés megszűnik nyomban.

— Kezd újra! — biztatom a kékes lángot. — Mire újból célhoz érsz, talán a feleségem is megérkezik s akkor örömmel jelenthetem, hogy minden rendben van, a víz éppen most forrt fel...

— De mi van azzal a szemetessel? — s kifülelek az uccára.

— És a párnákkal? — hajolok ki a konyhaablakon.

A szemetes még mindig nem jelenti magát s a párnákkal nincs semmi baj. De érkezik a tejes s én az üvegekről közben megfeledkeztem. Sebaj, amíg megjárja az emeletet, addig én is elkészülök az öblítéssel.

Mert öblítés nélkül adni vissza az üvegeket, megint csak nem szabad ám, noha jól tudjuk, hogy a gyárban úgyis csak kimossák mindig, mielőtt friss tejet töltenének beléjük.

Rázogatom az üvegekben a vizet s halom, hogy döcög már lefelé a tejes. Vastag szász legény s keveset beszél, vagy azért, mert magyarul keveset tud, vagy azért, mert ilyen zárkozott a természete. Hamar eléje állítom a három üveget s melléje állok én is.

Megáll, reámnéz s aztán két tele üveget állít szembe az én három üres üvegemmel.

Megnézzük egymást újra.

Én várom a harmadik üveget, ő pedig alkalmasint azt, hogy mondjam már, mit is akarok azzal a harmadik üveggel.

— Kettő! — vakkant reám végre.

— Három! — mondom én s mutatom is az ujjaimmal. — Három!

Megnézi az üvegeket, gondolom, számolja őket.

— Kettő! — vakkant újra s lefele mutat, a tele üvegekre.

— Az annyi, kettő — nyugtatom meg. — Ez pedig, — mutatok én is a magam üvegeire, — ez három!

Újra lenéz, újra számol s aztán mosolyogva, mintha gyerekhez szólna, ezt mondja:

— Az három! De most csak kettő a három...

Gyanút fogok. Tán korlátozták a tejfogyasztást? Ezek a szászok nem várnak ám

hatósági rendelkezést, ezek elhatározzák és végrehajtják maguk, ha úgy gondolják, hogy a háború sikere érdekében szükség van rá.

— Miért kettő a három? — kérdem.
— Tán nincs több?

— A szekeren van — felel — de maguknak csak kettő kell. Két hét óta...

Érzem, hogy elpirulok. Ez számontartja ám, hogy nekünk most takarékoskodni kell, amiről én megfeledkeztem.

— Köszönöm — intek neki. — Megfelejtettem, hogy most kevesebben vagyunk, mint eddig...

Megértően bólint:

— Sok háznál vannak most kevesebben... Megragadom a két tele üveget s ő is a három üres közül kettőt. Én befordulok a konyhára, ő kifelé döcög a kapun.

A harmadik üres üveg ott marad a lépcső aljában. Nagy széles szája mintha egészségesen nevetne. Tejet osztogat ő, nem alkoholt, azért olyan vidám a képe, mint ha valami egészségügyi plakáton díszelgne. A szász tejszövetkezet külön erre a célra gyártatta. Az ő tulajdona most is, nem a miénk. Nézem az ajtó üvegablakán keresztül s megbiztatom:

— Eredj a gazdád után ... Mire vársz ?

De nem megy. Tudja a becsületet. Kauciót kellett adni érte, kétszer annyit, mint amennyibe kerülhetett a gyárban. Addig, amíg a kaució a szövetkezetnél van, ő a ren-

delkezésünkre áll, akár tele, akár üresen.

Kimegyek utána s beviszem a többi mellé. Vigyázva, szinte dédelgetve helyezem el a sarokban:

— Igaz, hiszen te tartaléktőke vagy. Egyszer még fedezni fogod egy napi tejszükségletünket...

A víz újra forr a gyorsfőzőn. Gondolkozom, hogy újra megismételjem-e az iménti csalárd műveletet, de már nincs szükség rá, mert hallom az ablak alatt Ferkó csicsergését:

— Anyuta! Az elefánt hogy tölöli meg az ollát, ha tatnyos?

Jönnek az enyéimek. Boldogan sóhajtok. Egyidőre felszabadulok a konyhai apró gondok kellemetlen verébhadától...

XI.

MEGMOZDUL A CENK

Megállok a kapuban s nézem a Fellegvár oldalát. Komoly ősz van, látszik a bokrokon, fákon s a réten. Az idő is olyan, mintha összeráncolt homlokkal gondolkoznék.

Csodálkozom s jóra magyarázom, hogy észrevettem a természetet. Jóideje nem volt annyi figyelmem, hogy az ő részére is jutott volna belőle. Mindegy volt, hogy a nap köddel küszködik-e reggelenkint, vagy ragyogó arccal lép fel a Cenk tetejére. Azt sem figyeltem meg, amit máskor, ősz idején sohasem mulasztottam el, hogy van-e s milyen ereje a reggeli napsütésnek. Most nyilván azért figyeltem fel rá, mert nagyon egyezik a hangulata az enyémmel. Magamat is úgy látom mindig, hogy összeráncolt homlokkal gondolkodom. S ha már ennyire találunk, hadd egyesüljek is vele legalább annyi időre, amíg megjáróm magam egy kicsit a Fellegvár oldalában...

Megindulok, de nem jutok odáig, hogy

elhatározásomat meg is valósíthassam. Az uccán a barátom jön szemközt velem. Komoly erősen ő is s még csak azért sem mosolyog, hogy ezzel jelezze legalább a találkozás feletti örömét. Pedig régen nem láttuk már egymást, azóta, hogy a közös fogadalmat tettük. Valamiért neheztel — gondolom — s készülök a vitára. Megbánhatta, hogy engedett a rábeszélésnek, nem ment el akkor, amikor könnyen megtehetette volna s most tele szemrehányással egyenesen hozzám készül...

— Azért is úgy teszek — határozom el, — mintha nem venném észre komorságát. Hadd kezdje ő!

— Jókor jössz éppen, legalább kettesben sétálunk egyet a Fellegváron — fogadom nyájasan.

— Szívesen, mert éppen erre akartalak kérni én is — válaszol, de a fagyossága nem enged.

Megindulunk felfelé s várom, hogy mondjon valamit, de csak hallgat. Ingerel ez engem s amint lassan lépegetünk kifelé, egyre nő bennem az epéskedési vágy. Végül is nem bírom tovább s rászólok:

— Kezdheted már! Látod, hogy várom!

Erre aztán nekifogott. Szemrehányással volt tele csakugyan, de másfajtaival, mint amit én gyanítottam. Azzal kezdte, hogy mi van velem, miért hagytam így el magamat, miért nem mutakozom sehol, miért nem csi-

nálok valamit, vagy legalább miért nem próbálkozom csinálni valamit.

— Így igazán könnyű — gúnyolódott. — Elbujsz az odúba s nem törődsz semmivel. Már mindenki azt hiszi, hogy te is megszöktél...

Nem állhattam apostoli türelemmel ezt a mosdatást. Gúnyolódni én is tudok:

— Nem tettem, amint látod! — mondtam. — S most éppen téged kérlek meg, hogy ezt hirdesd mindenfelé...

Annyira belelovalta magát a maga szándékába, hogy az enyémről tudomást se vett. Valami értelmetlen buzgalommal folytatta:

— Az nem elég, hogy nem tetted. Az semmi, hogy nem tetted. Ez még csak negatívum...

Most meg éppen fensőbbsséggel, szinte élesen beszélt. Ejnye, gondoltam, ez vagy azt nem bírja elviselni, hogy hősnek lásson s azért kisebbít, vagy mindenáron hőssé akar avatni s azért ingerel valami „pozitívumra.” Úgy látszik, részt kíván ő is a hősiességből, de csak közvetett úton, mint sugalmazó. Na, várj csak!

Hallgattam egy kicsit, hogy szembetűnőbb legyen a meghátrálás, aztán megkérdeztem:

— S mi legyen az a pozitívum? Mit lehetne, vagy mit kellene cselekednem? Valami hősit természetesen... Hogy mindenki előtt példázatos legyen.

Nem értek jól a színleléshez, kiderült nyomban. Nem esett bele a csapdába, hanem őszintén megdöbbsent. A keserűség, ami a mondatba cseppent, megijesztette. Riadtan mentegetőzött:

— Nem... nem így gondoltam. Félreértettél, barátom. Igazán...

Most aztán valóban meghátráltam magam is. Azzal, hogy a rejtett keserűséget ennyire megérezte s ennyire komolyan vette, a baráti érzés fogékonyságát bizonyította. Ezt csak azzal nyugtázhatom méltóan, ha most már én engesztellem őt.

A karjára tettem a kezem:

— Hallgass ide, öreg. Egy kicsi bors s egy kicsi paprika van most minden szavunk mögött. Még a legjobb indulattal mondott szavak mögött is. Az idők teszik ezt, bizonyára. Ilyen időkben vibrálnak az idegek. Ingerültség bujkál bennünk valamennyiünkben. S miért? Azért, mert mindenikünk ellenőrt, tilalomfát lát a másikban. Ezt egyszer állapítsuk meg, hogy aztán egészen őszintén beszélhessünk...

Még nem tért magához, még mindig az volt benne, hogy megbántott, pedig nem akart s ezt jóvá kell tennie.

— Nem akartalak megbántani... Igazán nem. Egészen más szándékom volt.

Most már bosszankodtam egy kicsit, amolyan jóindulatú bosszankodással:

— Nem hát, persze, hogy nem. És én

se téged. Éppen ezért kell kinyomoznunk, hogy mi az, ami az ingerültséget okozza. Még az olyan barátok között is, mint mi vagyunk.

— Én igazán nem vagyok ingerült — mentegetőzött.

— Most már én se. De úgy kezdtük. S ennek oka van...

Végre érdeklődni kezdett:

— Szerinted mi az oka?

— Az igazság az — néztem szembe vele egyenesen —, hogy valamennyien menekülni szeretnénk...

Állta a tekintetemet s mosolygott. Talán arra gondolt, hogy most újra kitanítást kap, amiért annak idején erőt vett rajta a riadalom.

— Én is! — vallottam be gyorsan, hogy a félreértést megelőzzem. — Én is nagyon szeretnék...

— Nem tartom bűnnek — sietett megnyugtatni.

— Nem bűn, persze, hogy nem. De egymást kötjük, egymást akadályozzuk abban, hogy nyugodtan és szabadon szaladhassunk a vágyunk szerint. Ellenőrizzük egymást. Ezért vagyunk ingerültek, ha összekerülünk.

Most értette meg csak, hogy mire akartam már kezdettől fogva rávezetni. Megértőleg fogadta, mintha érte találtam volna ki az egészet. Aztán gondolkozott s láttam, hogy önmagát vizsgálja. Megrázta a fejét:

— Elmélet. Bizonyára van is benne valami. Én azonban más oldaláról nézem ezt a dolgot.

— Halljam!

— Az igaz, hogy valamennyien menni szeretnénk. Ebből indulok ki én is.

— Nohát, látod-e!

— De nem azért nem megyünk, mert egymást kötjük, vagy akadályozzuk. Én legalább nem érzem ezt.

— Hanem?

Reámnézett s aztán el a völgy fölött, szembe velünk. Úgy nézett, hogy követnem kellett a tekintetét. A Cenket nézte. Elsápadtam, mert úgy éreztem, hogy lépre csalt. De nem volt a hangjában semmi gúny:

— Neked volt igazad akkor, amikor először találkoztunk. A te megfogalmazásod volt a legjobb. A Cenk az, ami visszatart minket...

Zavarban voltam, hogy felemlegeti azt, ami miatt én szégyenkezem, de nem vádlóan teszi, hanem inkább dicséret képpen.

— Hagyd a fenébe már azt a Cenket!

— Nem is magát a Cenket, a hegyet értem, hanem azt, amit nekünk jelent: a becsületet. Mi becsületből maradunk itt!

Egy kicsit megcsendesedtem:

— Nem szeretem a nagy szavakat. Rendesen konganak... Ez csak más megfogalmazás, de alapjában véve ugyanaz, mint a cenki példázat. És most is éppen úgy kong...

— Tévedsz. A nagy szavak rendesen konganak. De jönnek idők, amikor megtelnek tartalommal. S most éppen ilyen idők vannak. Rendkívüli idők. Ezért nem kongott, amit mondtál, már akkor sem...

Nem tudtam felelni rá semmit. Úgy éreztem, hogy igaza van. Miért is születnének meg a „nagy szavak“, ha soha nem jelentenének semmit?! De csak magukhoz méltó nagy időkben jelentenek. Máskor visszaélünk velük s azért veszítik el hitelüket...

— Ezért értettél félre engem — folytatta a barátom. — Én nem hősködést várok tőled, hanem — kitartást.

— S attól tartasz, hogy ezt éppen bennem nem találod meg? Nem éppen megtisztelő ez az aggodalmad...

De most már otthon volt, mint a folyó a medrében. Nem ijedt meg és nem zavartatta magát...

— Ne ragaszkodj tovább is az elméletedhez — mosolygott szelíden, — mert újra csak félreértesz. Nem benned nem bízom, hanem inkább önmagamban. És mindnyájunkban, akik most aggódva figyeljük, hogy ved mi lesz.

— Ezt nem értem.

— Én is csak most értettem meg. Hallgass ide, megmondom mi az, ami aggaszt minket. Te elveszítetted az állásodat. Jövedelem nélkül állasz, három gyermekes családdal. Sebesült vagy. Erkölcsi jogcímed van

a visszavonulásra. És ebből esetleg erkölcsi kényszer is lesz, a családot miatt. Már pedig minden ember, aki elmegy, mert elmehet, gyengíti a mi erőnket. Vagy inkább így: nehezebbé teszi a mi sorsunkat...

— Nem érzem magam sebesültnek...

— De mi annak érzünk téged, ha így maradsz, ahogyan vagy. Ezért akarom, hogy mozogj, cselekedj valamit. Próbálkozzál. Új állást, vagy valami megélhetést kell nyélbeütni.

— Gondolod, hogy lehetséges ez a mai viszonyok között? Semmi tőkém nincs, hogy valamihez foghatnék. De nem is hagynák. Állást kapni pedig...

— Tudom, hogy nehéz, de talán nem reménytelen. A próbálkozás pedig nem árt meg semmiképpen. S neked is jobb, mint ha így magadba süppedsz. Így a legrosszabb, mert ez az állapot kikezdi a testet, lelket egyaránt.

Éreztem, igaza van s jogos az, amit tőlem kíván. És szép volt az is, ahogyan a kívánságát elmagyarázta. Baráti megnyilatkozás volt, úgy is kell tehát fogadni s meg kell felelni annak a bizalomnak, ami megnyilatkozott benne.

Egyébbel nem hálálhattam meg azonnal, minthogy úgy fejezem be a beszélgetést, hogy formája legyen s jó nyomot hagyjon maga után úgy benne, mint bennem. Neki most az lesz az öröm, ha azt érzi, hogy jó

útra igazított engem, nekem pedig az, hogy ő ennek örül s én iparkodom megérdemelni ezt a baráti törődést.

— Teljesen igazad van — mondtam.—
Köszönöm szépen. A Cenk nem mozdul, tehát nekünk kell mozdulnunk, hogy hűek maradhassunk ahhoz, amit nekünk most jelent...

Elértette a szándékomat s hálásan nyújtott kezet. A hosszú búcsúzkodás most már csak rontott volna a hatáson, nem is igényelte tehát, hogy visszakisérjem, hanem magamra hagyott a hegyoldalban.

Megvártam, amíg jól elhaladt s akkor öklömmel megfenyegettem a Cenket:

— Nem mozdulsz, mutuj?

Nem, nem mozdult.

Állott meredten, hidegen és fensőségesen, mint akinek évezredek óta édes-kevés köze van ahhoz, ami alatta történik. Valóban, mit is törődik ő azzal, hogy mi van a tövében, mennyi kín, gyötrelém, hányódás és viaskodás? S mi még hozzákötjük azt, amit a legszentebbnek érzünk?!

Ellenségnek éreztem s megvetőleg néztem rá, hogy fölébe kerekedhessem:

— Mi vagy hát tulajdonképpen? S mi közöm nekem hozzád? Mit törődöm veled, hogy mozdulsz, vagy nem mozdulsz? Hát hozzád vagyok én kötve? Vedd tudomásul, hogy csinálhatsz, amit akarsz, én úgymint a magam útját járom...

Összerezentem s körülnéztem. Mintha valaki beszélt volna!

A Fellegvár bokrai sápadtan néztek vissza rám.

Sehol senki, csak egymagam vagyok. Úgy látszik, hangosan gondolkoztam s a saját hangom ijesztett meg. Az pedig elég komoly dolog már, ha hangosan beszélgetek önmagammal. S hozzá még ilyen számárságokat. Mit veszekszem én a Cenkkal? Hideg kőhegy, semmi egyéb. S hegynek is kisebb, mint a mögötte levő igazi óriások. Ha alatta vagy, nagynak látod, ha messziről nézed, észreveszed, hogy mennyire eltörpül az igazi nagy havasok mellett. Olyan, mint a helyi nagyságok a vidéki városkákban. Ez kötne minket ide?

A tilalom bennünk van valóban, nem a Cenkben...

Viszont ne mind fejtegetjük, boncolgassuk már ezt a tilalmat, mert ez annyi, mint ha önmagunkkal harcolnánk folytonosan s nem az ellenféllel, vagyis a reánk váró feladatokkal. Milyen katona az, aki a lövészárokban azzal eszi magát, hogy neki mennyire és hogyan kell megállania a helyét s közben teljesen megfélekedezik arról, hogy a szembenálló lövészárokban ellenség van?! Igaza van a barátomnak. A nagy dolgok is csak akkor történnek a mi kedvünk szerint, ha a magunk kis feladatait emberül elvégezzük s a magunk sorsát jól elrendezzük.

Gyerünk hát, fogjuk meg a dolog végét
Hagyjuk el a házat, amelyet ostromlott vár-
nak tekintettem eddig s rohanjunk ki belőle
vitézül a — mindennapi kenyér után.

— Állást kell találni! Ez a legközelebbi
célpont!

Úgy mondtam ezt, mint a parancsnok az
ő katonáinak. De magam volnék a katona
is, aki a parancsot felvegye és teljesítse.
Jó katonának éreztem magamat, annyi el-
szántsággal, amennyivel nem a mindennapi
kenyeret, de az egész világot is meg lehetne
hódítani. Mindjárt indultam volna is a kije-
lőlt célpont felé, csakhogy esteledett...

Lent a belvárosban kezdtek kigyulladni
a lámpák. A Cenk belefulladt az oldalán
lesurranó ködbe s már csak a homlokán égő
villanylámpa fénye tájékoztatott, hogy mer-
re terpszkedik a többi, sötétségbe merült
része.

Meg is borzongtam egy kicsit.

Hideg szél vágott le onnan felülről, a
havasok felől. Olyan éjszaka közeledett, a-
mikor a kintrekedt ember megtanulja iga-
zán megbecsülni a meleg otthon értékét.

Tétova léptekkel s nyugtalan lélekkel
tartottam hazafelé.

— Holnap lesz a napja, hogy nekiindu-
lok!

Az ismételt fogadkozás megnyugtató, mert azt is jelentette egyben, hogy ma még békében hagyhatom önmagamat. A nyuga-

lomnak, az elcsendesülésnek éreztem a legnagyobb szükségét. S mintha láz is borzongatna, nemcsak a hideg szél...

Csakhogy a gondolatoknak parancsolni nem lehet, akárcsak a méheknek, ha elérkezik a rajzás ideje. Rajzottak a gondolataim is, csakugyan! Éppen, mint a méhek. Csak a főirányt tartották valahogyan, egyébként cikáztak össze-vissza s még zümmögtek is.

Most már vidáman és felszabadultan, mintha új életkezdést hirdetnének. Úgy éreztem, hogy rendet kell teremteni ebben a zűrzavaros muzsikában:

— Okos ember eltervezi, hogy hogyan kezdje, amihez fog...!

Neki-nekiindultam is egy-egy biztató tervezetésnek, de nem jutottam messze, mert az édes zümmögés, a kábító dongás újra-kezdődött hamar s már repültem megint, együtt a rajjal, cikázva össze-vissza a királynő illata nyomán.

Igy érkeztem haza. Emellett a belülről eredő zene mellett ettem meg a vacsorámat s ez foglalt le azután is úgy, hogy a gyermekek hamarosan hasznavehetetlenek találtak s békében hagytak azzal, hogy a szokottnál is sokkal szórakozottabb vagyok.

A család elcsendesedett.

S akkor még tisztább és erősebb lett ez a belső zsongás...

A konyhán összekocantak az edények, ahogy a feleségem mosogatta őket. Ez a jó-

zan s az én belső muzsikámba nem illő hang előbb megzavart, majd magamhoz térített egy kissé. Máskor is éreztem már sokszor, ha ő dolgozott s én álmodozva tervezgettem, hogy ez nincs így rendjén, annak van igaza, aki dolgozik s nem annak, aki csak tervezget...

Ez a nyugtalanság kezdett kínozni újra.

Tempóztam egyet-kettőt, mint a víz alá merült ember, hogy a felszínre kerüljek. Sikert. A friss és józanító levegőn aztán megtapogattam a pulzusomat:

— Ez a folytonos zsongás lázt is jelenthet!

Az új gondolat megint a szárnyára vett. Sajnálkoztam magamon, hogy még csak ez kell, hogy beteg legyek s hogy bizonyára ez is ennek a mai helyzetnek a következménye, mert ugyancsak megviseli ám az embert, ha állandó idegfeszültségben él.

— Idegláz lehet vajjon? — találgattam. — Legalább megpróbálom ezt is, milyen lehet. Egyelőre nem kellemetlen, inkább kellemes, ha leszámítom azt a szorongó érzést, ami időnkint úgy jelentkezik, mintha mély szakadékba lépnék s már nem tudom visszahúzni a lábom.

— Akármi legyen is, de holnapra tűnjön el! Holnap indulok állás után. Most tehát lefekszem és pihenek. A betegségről szó sem lehet, nincs rá időm!

Alig feküdtem le, alámerültem nyomban.

Mélységes sötétség volt, mire a felszínre bukkantam újra. Álmomban egyik hegyről a másikra szálltam, könnyen, mint a madár s tudtam nagyon jól, hogy ez embernek nem adatott meg, hacsak nem gépmadár. Amit tehát teszek, az rendetlen dolog s jót nem jelenthet. Mintha még figyelmeztetnem volna is magamat:

— Ülj veszteg, mert nem jó vége lesz ennek a repdesésnek!

De azért csak meglibegtetem újra és újra a karjaimat s már szálltam is a legközelebbi hegy csúcsa felé.

Aztán úgy fordult, hogy muszáj volt repülnöm, ha akartam, ha nem, mert zavaros vizek, vagy sártengerek állották el az útamat. Most már remegve vettem a lendületet. Hátha útközben elhagy emberfeletti képességem s belezuhanok az utálatos és végeszakadatlan latyakba! Karjaim nem könnyedén libegtek már, mint a madár szárnya, hanem zihálva verték a levegőt. S a következő hegycsúcs, amelyre le kellett volna szállanom, egyre tovább és tovább ugrott előlem, mindig abban a pillanatban, amikor kezdtem reménykedni már, hogy erőm végső megfeszítésével elérem és reászállok.

Zuhanás közben ébredtem fel. Jótékony ébredés volt, mert megmenekedtem az alattam kavargó bűzös sártól. S a nyelvemen annyira készen volt a szemrehányás, hogy ébren is kimondtam:

— Úgye mondtam, hogy rossz vége lesz!

Furcsa, ha az emberben az öntudat még álmában is ilyen nagyképű ellenőrző szerepet játszik. Nem is történik ez meg máskor, csak ha valami bajra, veszedelemre akar figyelmeztetni. Ez volna az álomlátás jelentősége? S mire akar figyelmeztetni, vajjon? Az a szennyes víz és az a latyakos sártenger, ami fölött át kellett álmomban repülnöm, jót nem jelenthet, annyi bizonyos. Valami veszedelem fenyeget...

Igende, először a magam kedvtelésére és örömeire repültem, jól emlékszem. Hát ez mit jelenthet?

Semmit! Vagy csak azt, hogy így bukkan fel még a művelt emberből is a babonáság, ha egy kicsit nehéz körülmények közé kerül. Ha nem volna semmi gondom-bajom, nem foglalkoznám álomfejtéssel s bizonyára nem volnának ilyen verejtékes álmaim sem. Annyit, hogy baj, gond, küzdelem, vagy éppenséggel veszedelem is leskelődhetik rám, tudom én jól minden titokzatos álom nélkül is, nem kell ezt megjelentenie semmiféle természetfölötti erőnek. Könnyű ezt most kiszámítani. Vagy ha mégis jelent valamit az álom, akkor azt jelenti, hogy valami nincs rendben testi szervezetemben...

Az lehet, hogy betegség környékez, ami bizony elég baj volna, éppen most.

Megtapogattam ismét a pulzusomat. Aztán hallgattam egy ideig, hogyan döndül a

szívem, amint erre, majd arra dobban a bordáim között.

Aztán abbahagytam ezt is.

— Ha már így van, az orvos dolga a többi — gondoltam egy kis kárörömmel, hogy a felelősséget az elkövetkezendőkért másra háríthatom át.

Nem kellett már az álom.

Egyideig a gyermekek pihegését hallgattam, aztán kifelé füleltem, a külső zajok után.

De odakünt néma volt minden, mintha meghalt volna a világ!

S akkor könnyedén megingott velem az ágy. Annyira csak, mintha barátságosan ringatni akarna.

— Ha ez nem láz... — akartam mondani, de valami megakasztotta bennem, nem a szót, hanem magát a gondolatot...

Mintha halk neszezés indult volna a kertek felől...

S mintha a szoba falai is suttogni kezdtek volna...

Aztán megszólaltak a szekrények s reccsegeve panaszkodtak...

Az ágy nyögni kezdett alattam s hánykolódott, mintha kifogása volna ellenem.

Az ablakok is rezegve jelentették, hogy élnek ők is!

A konyhában — behallatszott jól — egymást szidták az edények...

S végül beszélt, panaszkodott, kiabált,

sikoltozott minden körülöttem. Minden, amit eladdig élettelennek ismertem meg.

Dermedten feküdtem a himbálózó ágyban, amely annyira megúnt, hogy ki akar dobni magából.

— Ez a betegség igazán nagyon komoly lehet!

S akkor újra lökött egyet rajtam az ágy, minden eddiginél hatalmasabbat. És felharsant a gyermekek ijedt sikoltozása a szomszéd szobában. A feleségem már rohant is feljűk anélkül, hogy a riadalom okát felfoghatta volna.

Kipattantam az ágyból s kipattant a torokomon is a hang:

— Kifelé hamar! Földrengés!

Reszkető kézzel kulcsoltam ki az ajtót s kitártam végre, hogy a menekülés útja biztosítva legyen. Dermesztő hideg csapott be s kékes villanások cikáztak az ucca fölött.

Megvesz bennűket az Isten hidege, ha beomlik a ház — villant meg agyamban a gondolat s már szaladgáltam is, botorkálva ide-oda a szobában, takarók után. De valahogy esett, semmisem akadt meg a kezemben. Pedig a gyermekek vacogva bujnak össze az anyjűkkal a két ajtófélfa között.

Aztán megállottam, mert csend lett újra, csak éppen a szűveink dörömböltek...

Az ajtót behűztük s a takarókat előkészítettűk...

Vártuk, hogy mi lesz?

Hallgattunk, mint a megbujt csirkék,
ha a fejük fölött szálldos az ülü. A mi fe-
jünk fölött a Halál szállott el.

A feleségem törte meg, hosszú idő mul-
tán, a csendet. Izgalmában félig zokogott,
félig kacagott:

— Most aztán megmozdult a Cenk, azt
hiszem!

De én már összeszedtem közben maga-
mat s összegyűjtöttem minden férfiasságot,
amiről nehéz időkben egy családfőnek bi-
zonyyságot kell tennie. Nem éreztem már be-
tegnem magamat s nem kerestem az álom-
látás magyarázatát sem. Lehet, hogy a han-
gom fakó volt egy kicsit, de a szavak szí-
lárdan illeszkedtek egymás mellé:

— Rendben van, fiam! Holnap megnéz-
zük, hogy a helyén van-e még!

XII.

AZ ÚJ IDŐK RITMUSÁRA

Másnap nem a Cenket nézegettük, hanem megindultam állást keresni.

S aztán ez volt a hivatásom heteken keresztül...

Reggel a hegyről le, délben föl, délután újra le, este újra föl...

Ez volt egyébként eddig is, amíg volt még hivatalom. Másfél év alatt hányszor megjártam ezt az utat. De csak most ismerem meg igazán. Akkor, ha lefelé mentem, terveket, gondolatokat érleltem és vittem magammal útközben is, ha fölfelé jöttem, a hivatali gondokat hoztam magammal — haza is. Észre se vettem, hol járok s nem is gondoltam arra, hogy érzéseimet vizsgálhassam.

A gondok édesek voltak, a tervek szárnyakat adtak, most látom csak. Nemigen volt időm magammal foglalkozni.

Tán nem is a földön jártam akkor...

Például észre se vettem, hogy a lábaimnak s rajta a cipőmnek is része volna

a dologban. Most úgy érzem, mintha folytonosan, pillanatnyi pihenés nélkül ez a két cipő vinne a gyarlóság országútján. A gyarlóság pedig semmi egyéb, mint a tehetetlenség érzése, aminél kegyetlenebb dolog férfira nézve talán nem is lehetne. Menni kell, megállani nem lehet, mert a cél most már a menetelés maga. Állást találni? Ki bízik már ebben? A menetelés a fontos, semmi más.

Pedig milyen jó volna megállani s ütni, ha volna kit. Vagy kiáltani legalább, ha volna valami értelme...

De csak hallgatni s menni, hogy a végén elmondhasd, önmagadnak legalább, ha más nem hallgat meg:

— Én igazán mindent megpróbáltam. Lássátok, térdig kopott már a lábom, mint a mesebeli szolgalegénynek...

A Fellegvár oldalában, amint befelé tartok, néhol ropog talpam alatt a kavics, más-hol síkos az agyagos talaj. A belvárosban kopog a járda s csak addig hallgat egy-egy kicsit, amíg elnyel egy-egy öblös kapualj. De minden kapualj kilök magából újra...

Aztán kopog újra a járda, sokkal többet és sokkal hosszasan, mint ahogy szeretném.

Soha még nem figyeltem így a cipőimre!

Milyen hangosak, a kutyafáját!

Eddig is jártam eleget ezeken az utcákon, a lábbelím sem volt szerényebb, mint most s a járda se puhább. És eddig mégsem

hallottam meg soha ezt a kopogást. Különös hang is ez: az állás után menetelő cipő hangja. Kimért és szabályos, mint az óra-ketyegés. Nem siet, nem szaporáz, de nem is lassít sehol, hogy megpihenjen, ha valami figyelemreméltó dolog közelébe érkezik. De nincs is figyelemre méltó semmi az égvilágán. Legfeljebb a lépcső, amelyen föl kell menni, majd le kell jönni most ebben, majd abban a házban...

A lépcsőfeljáratok! Ezekkel igen, ezekkel érdemes volna még foglalkozni. Albumot kellene kiadni róluk, állást keresők részére. Mennyiféle van belőlük s végül is mind ugyanaz: egyszer fölmegey rajta az ember s egyszer lejön.

Aztán nincs többé köze hozzá. A következővel kell rövid ismeretséget kötnie.

Nekiinduláskor nem voltam még ilyen reménytelen.

Leghamarabb a barátomat kerestem föl. Ő társtulajdonos egy jólmenő kereskedésben, benne él a kereskedelmi és az üzleti életben, talán tud valami tájékoztatást adni, hogy milyen irányban indulhatok el a siker reményével. A maga sikerének könyvelhette el, hogy a biztatása ilyen gyorsan hatott rám, lelkesen magyarázgatta hát, hogy állást kapni nem is olyan nagyon nehéz. Sajnos, rengeteg tisztviselő szaladt át, fontos munkahelyek maradtak gazdátlanul. Ezekre mi tartunk igényt, természetesen. Tudja, hogy

a nagy cégeknél komoly bajok vannak a tisztviselőhiány miatt. A szakembereket nagyon keresik, mert bizonyos konjunktura is érzik ipari téren. Vágjak tehát csak neki bátran. Címeiket is ad. Egyetlen nehézség, hogy annál a néhány magyar vállalatnál, amelynél a legbátrabban jelentkezhettém, kormánybiztosok ülnek s ezek bizony beleszólnak a szerződtetésekbe is, bár nincs hozzá joguk. Viszont érthető, hogy a saját menekültjeiket akarják kenyérhez juttatni. Azért csak meg kell kísérelni ezeknél is. Ha aztán ezeknél nem megy, akkor a szászoknál kell próbálkozni, azok nem félnek a kormánybiztosoktól sem. Legvégső esetben a román vállalatokról is szó lehet. Igaz, ezek magyart nem szívesen alkalmaznak, de hát a termelés fontosabb most, mint a nemzeti elfogultság. Ha nagy szükség van rá, a tőke nem válogat nemzetiség szerint.

— Nehéz kenyér lenne ez a mai időkben — aggodalmaskodtam gyámoltalanul.

— Nehéz, de mégis csak kenyér s ez a fontos, ugyebár? A dolgot elvégzed s a többivel nem törődsz. Többet ennél ők sem igényelnek, ne félj!

Ezek után a bölcs és biztató szavak után indultam el az útra, amelyen azóta nem járok, hanem — menetelek. Ma úgyszólván ez a világpolitikai divat. A cipőm kopog s én úgy hallgatom ezt, mintha beszéd volna, amelyre válaszolni kell.

Válaszolok is...

— Mit mondasz? Hogy most is hiába? Hátha tévedsz? Az ember sohase tudhatja, hogy mikor botlik bele a szerencsébe... Hogy ez olyan szerencse, amibe te nem akarsz belebotlani? Hát szó sincs róla, jobb lett volna, ha magyar ember a gazdánk, azzal inkább megértenők egymást a mai nehéz időkben, dehát lássuk be szépen, hogy nekik is igazuk van. Százféleképpen nyomják, szorítják, ijesztgetik őket...

— Kip-kop, kip-kop...

— Úgy van. Nekik sem mennyei élvezet most az igazgatói méltóság. Az egyik azt mesélte el, hogy a régi magyar alkalmazottaiért is folytonos közelharcot kell vívnia, nemhogy még újakat vegyen föl. A másik, az a magas barna ember, aki mintha elfelejtett volna beszélni is? Igen, tudom! Az, amelyik csak intett, a szomszéd szoba felé. Zavarba is hozott. Azt gondoltuk, hogy a másik szobában kell jelentkezünk s azért integet. Már-már előtött a váratlan öröm. Hiszen azért az ilyesmi is előfordulhat még, nemde? Meghallgat szó nélkül, tetszünk neki s már alkalmaz is. Minden hosszas szóbeszéd, figyelmeztetés és vallatás nélkül. Csak éppen int, tessék a másik szobába fáradni, ott megmondják, mit kell dolgozni s mennyit kapunk érte. Egy kis habozás után el is indultunk a szomszéd szoba felé, de akkor váratlanul megszólalt:

— Hát nem érti? A kormánybiztos ül odabent...

Halk és fáradt volt a hangja s olyan kifejező, hogy mindjárt megértettünk mindent. Szó nélkül fordultunk ki az ajtón s kopogtunk lefelé a lépcsőn...

— Kip-kop, kip-kop... kip-kop, kip-kop...

— Számolod őket, hogy hányánál jártunk ugyanilyen eredménytelenül? Nem volt bizony szerencsénk a következőnél sem. Felszámolja a vállalatát, ki akar menni, különben sem kap nyersanyagot, nem alkalmaz új embereket. A harmadik már el is ment, megsúgta a cégjegyző, csak egyelőre még titokban tartják, nehogy beüljön valaki idegen a vállalatba. A negyedik elcserélte az egész vállalkozást, most az új gazdát várja, hogy átadja mindent. Az fog majd embereket szerződtetni. De magyart aligha, — tette hozzá, — mert menekült s tele van dühös szidalmakkal, hogy odatúl milyen komiszul elbántak vele a magyarok... Elhigyük ezt neki, mondd?

— Kip-kop, kip-kop...

— A szászok elhiszik, mondod. Azok valóban minden rosszat elhisznek rólunk, igazán nem tudom miért. Dehát náluk nem ezért nem sikerült az elhelyezkedés. Velük hamar végeztünk. Csak egyet kellett meglátogatni, az aztán megmondta ápertén, hogy a német vállalatok csak németet alkalmaznak s németben is csak megbízható nemzeti szo-

ciálistát. Hát ez éppen két olyan kiváncsi volt, aminek mi nem felelhettünk meg. De legalább tisztába jöttünk a helyzettel s nem fáradoztunk tovább hiába...

— Kip-kop, kip-kop ...

— Azt hiszed, hogy ilyen röviden végzünk a románokkal is? Vagy inkább ők végeznek ilyen röviden velünk? Hát az bizony lehetséges. — Az első mindenestre kidobott. Nagyon mérges volt. Úgyannyira, hogy arcátlanságot látott ajánlkozásunkban. Pedighát munkát kínáltunk neki. Tudást, amire szüksége van. Csakhogy, sajnos, ilyen puzduri lett most minálunk a nemzeti érzés. Bizony, még itt Erdélyben is, a három nemzet és a sok vallás klasszikus földjén... Azt hiszem, így olvastuk valamikor...

— Kip-kop, kip-kop...

— Ne politizáljak, azt mondod. Nem is, ne félj! Nincs annak már semmi értelme, magam is tudom. Mi most már nem akarunk meggyőzni, meghatni senkit. Sem rábeszélni arra, hogy üres órájában ember is legyen egy kicsit. Csak annyit akarunk éppen, hogy becsületes munkáért megélhetést kapjunk azon a földön, amelyet nem tudunk elhagyni, mert bármi történjék is, a magunkénak is érezzük. Azért hát csak meneteljünk még egy kicsit, hátha éppen most akadunk rá arra az emberre, akit keresünk...

— Kip-kop, kip-kop!

— Ne légy már olyan reménytelen!

Nem megyünk éppen vaktába. Ne félj, nem tesszük ki magunkat mégegyszer annak, hogy pofátlanoknak nevezzenek. Most egy olyan emberhez megyünk, aki híres humanista volt mindig, emberséges ember. Azért akad még ilyen ember is, a mai világban is. És románban is. Ez, ha állást nem tud, jó szót legalább ad s mekkora öröm lesz nekünk is, neki is, hogy alkalmat adtunk rá: érezhesse embernek magát s úgy is viselkedjék. Előre hát, felfelé a lépcsőn. Rokonszenvesebb ez minden más lépcsőnél, amelyet eddig láttunk és megjártunk. S reméljük, hogy valóban felfelé vezet...

* * *

— Kip-kop, kip-kop!

— Nem, nincs igazad! Legalább is nincs egészen igazad. Itt nem csalódtunk. Vagy legalább is nem csalódtunk egészen. Állást nem kaptunk, az igaz. De megkaptuk a jó szót. És tanultunk... Megtanultuk a Ma legnagyobb igazságát, amit mindenkinek tudnia kell. Megtanultuk becsülni a valóságokat. Sokat beszélnek, írnak, értekeznek ma erről. Akinek nincs valóságérzéke, az elbukik. Még az ilyen apró kis kenyeret kereső ember is, mint én.

— Kip-kop, kip-kop?

— Mi az a valóságérzék? Hát ezt megmagyarázni nem tudom, igazán nem. Tapasztalni lehet inkább, példákból megismerni.

Ennek az embernek például, akinél most voltunk, van valóságérzéke. Jó ember, megértő ember, európai ember. De érzi, hogy neki most magyart alkalmaznia nem lehet. Tudja, hogy eddigi felfogása és meggyőződése ellen cselekszik, de érzi, hogy akkor jár el helyesen, ha megtagadja önmagát, ha rosszabb, értetlenebb, makacsabb, mint amilyen igazi valójában. Ez a valóságérzék... Nem érted? Hiszen nem érti ő sem. Nem is ezzel magyarázta meg az elutasítást, hanem sokkal érthetőbben. Ezt mondta:

— Ez kérem most, sajnós, külpolitikai kérdés. Nem vagyunk urai magunknak, érzéseinknek, felfogásunknak. Nem rajtunk múlik, hogy hogyan viselkedünk, hogy milyen szemmel nézünk egymásra s milyen érzéseket váltunk ki egymásból, hanem a — külpolitikán. Én nem alkalmazhatom önt — külpolitikából. S ez már így lesz most mindaddig, amíg újra béke költözik a lelkekbe, amíg újra annyira becsülhetjük és tisztelhetjük egymást, amennyire értékeljük. Igazán nagyon sajnálom, de el kell utasítanom s még csak nem is titkolom el, hogy valóban szükségem volna az ön munkaerejére és megbízhatóságára.

— Hát ez eléggé érthető beszéd volt, ugyebár? Érthető, nyílt és tisztességes. Nem volt ebben az elutasításban semmi bántó, semmi megalázó. Ellenkezőleg, megtisztelő volt az, ahogy ott állottunk vele szemben s

úgy éreztük, hogy egy egész országot képviselünk, amint azt képvisel ő is s a beszélgetés, amit folytatunk, voltaképpen külpolitikai eszmecsere. Persze, kár, hogy ő volt az igazgató, aki elutasíthatott s mi voltunk az állást keresők, akiket el lehetett utasítani — külpolitikából. Ez azonban igazán jelentéktelen részletkérdés, nem is fontos, hiszen mi most tulajdonképpen nem is mi vagyunk, a kenyér után szaladgáló szürke kis egyed és hűséges tartozéka, egy valaki a tömegből, akinek apró vágyai, gondjai és remény-ségei lehetnek, hanem egy hatalmas külpolitikai elgondolás alanya, aki mellett az állítmány nem cselekvő, hanem szenvedő alakban áll.

Ez a magyar nem alkalmaztatik! Vagy még helyesebben: a magyar itt nem alkalmaztatik — külpolitikából!

— Kip-kop, kip-kop!

— Kopogd csak le, de büszkén és öntudatosan, mert ebben a kopogásban nagy külpolitikai elgondolások ritmusa lüktet...

XIII.

LÉLEKVESZTŐN

Az álláskeresést abbahagytam, a meneteletést azonban nem.

Igaz, hogy ez most már inkább kóborlás, ténfergés volt. Nem is igen illett olyan meglett, komoly férfiemberhez, amilyenek magamat tudni szerettem volna. Titokban restellkedtem is, hogy nem vallom be őszintén a dolgot a feleségemnek:

— Hiába, fiam, nincs a további próbálgatózásnak semmi értelme. Állást kapni egyszerűen lehetetlen. Nem is töröm magam tovább hiába. Várni kell most már, amíg valami jó is történik ezen a világon...

Csakhogy ez a reménytelen helyzet teljes bevallása lett volna. Olyan csapás, ami felborítja a már kialakult belső családi egyensúlyt. Azt az egyensúlyt, melynek tartóoszlopa a reménykedés még élő csirája.

Ténferegtem hát tovább, mintha még mindig állás után járnék. Így kíméltem, dédelgettem azt a csirácskát, amelyet elég veszedelem fenyeget amúgy is.

A fáradtság és a türelmetlenség így is gyakoribb vendég már a háznál, mint kelene. Ha most bevallom, hogy céltalan minden elhelyezkedési kísérlet, menthetetlenül kiváltom velem a helyzetünk fölötti vitát s ezzel együtt talán a nem egészen jogtalan szemrehányást is, hogy ilyen rosszul rendeztem el a dolgot akkor, amikor még a magunk akaratótól is függött, hogy mi legyen velünk. Mert most már semmiképpen sem vagyunk a magunk urai. Úgy élünk, ahogy hagyják. S nem lehet már menekülni sem. A határokat lezárták, nem engednek át, még könyörgésre sem. Most már aztán igazán ki kell tartani, ha nem meggyőződésből, hát azért, mert muszáj. Ez most már, amiben vagyunk, nem is lövészárók, hanem börtön.

Börtön!

Valami nagyot vétkezhetünk s most a büntetést töltjük. Csak azt nem tudjuk, helyesebben még azt sem tudjuk, hogy a büntetés mennyi időre szól. Lehet, hogy pár hónapra csak, lehet, hogy évekre, de az sem lehetetlen, hogy életfogytiglanra...

Mostanában megint nagyon rajzanak körülöttem a hasonlatok.

Nem tartom jó jelnek. Amikor volt munkám, feladatom, tennivalóm, nem volt szükségem arra, hogy hasonlatokkal tegyem világosabbá a gondolataimat. S még hozzá olyan hasonlatok ezek, amelyeket rejteget-

nem kell. Beszélni sem merek róluk, nem-hogy használni tudnám őket mások előtt. Különösen itthon, a feleségem előtt kell elkerülnöm még a környéküket is. A feleségem józanabb ítéletű mint én. Mi történik hát, ha a hasonlatomra ezt kapom válaszul:

— Vétkeztünk s most a büntetésünket töltjük? Nagyon is igaza van. Vétkeztünk, amikor nem mozdultunk innen, pedig lehetett volna. Ezért bűnhődünk most, nem egyébert...

Mit mondhatnék erre olyant, ami józanul hat és meggyőző? Nagyon nehéz ám megmagyarázni egy anyának, hogy a férfinak más szempontok is parancsolnak, mint a családja jövője...

Rossz vita fejlődne ki ebből, nem szabad megkockáztatni. Az otthon békéjét védeni kell minden áron, mert ez az utolsó támaszpontunk. Ennek a védelmében bölcsesség az alakoskodás, mégha méltatlan is egyébként. Azért hát ne tudja meg senki, hogy most már céltalanul és reménytelenül rovom az uccákat. Ha hazatérésemkor kérdően néznek rám, még csillogtatni is tudom a tekintetemet:

— Azt hiszem, ma igazán jó helyen kopogtattam. Ígéretet is kaptam. Persze, várni kell még egy-két napot. Majd visszanezek. A vezér is látni akar. Most éppen nem volt ideje...

— S ha a végén ez sem sikerül?

— Nem is teszek fel erre az egy lapra mindent. Azért tovább keresgélek, máshol is. Azt választom ki majd, amelyik a legjobban fizet. Az ember értékelje egy kicsit magát, ha azt akarja, hogy mások is értékeljék...

— Ez helyes, csak vigyázzon, nehogy ezen romolják el a dolog...

— Ejnye! — gondolom. — Egy kicsit túljátszottam a dolgot ezzel az önértékeléssel. Nehogy az derüljön ki a végén, hogy túlságosan igényes vagyok s azért nem sikerül semmi...

Más irányba kell terelni a beszélgetést gyorsan:

— Hiszen, tulajdonképpen nem is volna olyan nagy dolog az elhelyezkedés. Esetleg valami máshoz, önálló vállalkozáshoz is lehetne fogni. Csak ne mind veszekednék egymással a két állam... Amíg acsarkodnak egymásra, addig itt nem sok életlehetőséget adnak nekünk... A mi helyzetünk itt most már külpolitikai kérdés...

Azt hittem, ügyesen adom tovább a nemrég tanult bölcseséget, de más hatást értem el vele, mint amit vártam:

— Akkor nem is lesz gálickő a maga elhelyezkedéséből — sóhajtja aggodalmasan.

— Miért? — csapok le rá. — Mondott valamit a rádió?

Újabban nagyon fontossá vált a rádió. Mintha mindent tőle várnánk, úgy kapasz-

kodunk bele. A híradások idejéről megfeledkezni házi vétségnek számít s felelősségrevonás, vagy legalább is szemrehányás jár érte. Ha valamelyikünk késve érkezik haza, az első kérdése ez:

— Mondott valamit a rádió?

Igy aztán kellemetlen meglepetésként ért, amikor a kérdésekre ezt a feleletet kaptam:

— Ki se nyitottam. Úgyse mond semmi jót...

— Rosszul tette. Legalább a rádióból tudjunk meg valamit. Igazán olyanok vagyunk így, mint a süketek s a vakok...

— Maga úgyis eleget jár a városban. Elég hírt összeszedhet...

Lám, ilyen hamar beleestünk abba, amit olyan gondosan igyekeztem elkerülni. Panasz, keserűség, szemrehányás bujkál a mondat mögött. Bennem is serceg a türelmetlenség, de elnyomom hamar. Igyekszem megérteni a keserűségét, mert a megértés az erő jele, tehát férfias erény. Igaz is, amióta az uccákat rovom, alig tudok valamiben a segítségére lenni. S most már, talán csak azért, hogy önmagát gyötörje, talán azért, mert öntudatlanul is hosszú szegénységre rendezkedik be, mindent önmaga akar elvégezni. Szombaton is, amikor hazaérkeztem, éppen a konyhát surolta. Érdesen szóltam rá:

— Miért nem fogad valakit az ilyen nehéz munkára?

Nem felelt azonnal. Azt hiszem, feltörő keserűségét nyelte le előbb. Aztán így felelt:

— Tudja-e, hogy egy asszony félnapi dija 50 lej? S még a kosztja!

— És aztán? Ha ötven lej is? Beteggé teszi magát s az majd még többbe kerül. Nem szeretem az ilyen túlzásokat...

— A betegség nem kerülhet többbe, mert nem lesz miből fizetni a doktort!

(Az ilyesmit a családfentartó férfi, a maga asszonyától, vádnak érzi még akkor is, ha nem annak szánták. A férfi kötelessége, hogy eltartsa a családot, ha tehát nem tud megfelelni ennek a kötelességének, akkor már nem is érezheti magát családfentartónak. Az igazságtalan vád rosszabb a méregnél. Már robbanna is belőlem a harag, de most én nyelek egyet előbb. S ha már lenyeltem, inkább legyen orvosság a méregből, mint veszedelem a házra.)

— A keserűség nem alkalmas arra, hogy vitázzunk vele. A keserűségből csak veszekedés származhatik, vita nem...

Nem neki mondtam, hanem magamnak s aztán kifordultam az ajtón. Kint a levegőn le is csillapodtam mindjárt...

Mintha megsímogatót volna valami nagy, titokzatos, meleg tenyér. Ez a jutalma annak, aki megérti az ártatlanul rázuhant szenvedés nagy erkölcsi értékét...

Jódarabig gyönyörködtem ebben a gondolatban, ami olyan közel hozta hozzám az

Újszövetséget, amelyen közel eddig sohasem volt. De már incselkedett bennem a kísérő is:

— Ha már felfedezted magadban a türelem nagy erényét, élj is meg belőle. Ez lesz most már a mindennapi kenyered... S ez bizony nem férfinak való táplálék...

Elkergettem a Sátánt, mert láttam, hogy segíteni nem tud, csak ártani, örök természete szerint. A baj s a megpróbáltatás nem kisebbedik azzal, ha nehezen viseljük, hanem inkább még nő...

Dehát a beletörődés, az nem olyan, mint a meghódolás, a fegyverletétel? S ha igen, akkor hol végződik a türelem erénye és hol kezdődik a beletörődés férfiatlan gyáva-sága? Mert tiltakozni, harcolni, lázadni is kötelesség ám mindaddig, amíg még szemernyi életakarát van az emberben...

— No, látod-e, — fedeztem fel, amikor idáig jutottam, — benned is harcol már az a két világfelfogás, ami most vérbe gübüli az emberiséget. Ha a magad életében megtalálnád az igazságot, tán még a világot is megmenthetnéd...

Reménytelen tusakodás ez...

Bemegyek újra a házba s szó nélkül odahúzódok a rádió mellé. Néhány perc múlva ott van a feleségem is. Mellém ül. Az arca fáradt, de szelíd s tekintetével, mozdulatával arra kér, hogy felejtsem el, amit az imént mondott. Hát hiszen nem is kívánok

én szavakat. Úgy látszik, közben ő is kereste az igazságot s ha nem is találta meg, de választott a két felfogás között.

A szelíd beletörődést választotta.

S ez kétségtelenül igazság volt, mert jót tett vele mind a kettőnknek. Az igazság pedig nem is lehet más, mint jó azoknak, akik őszintén keresik.

Hálás akartam lenni s azért sok ígérettel a hangomban mondtam:

— Azért csak hallgassa a rádiót szorgalmasan... Hátha mond valami jó hírt is...

— Miért? Hallott valamit? Kitől hallotta? — élénkült meg.

— Mind csupa jót hallottam, — tértem ki óvatosan. — Csak tudná az ember, hogy mit higgyen el s mit ne. Azért valaminek mégis csak történnie kell, én is úgy érzem. Ez így, ahogy van, nem tarthat sokáig... Valahogyan csak rendezniök kell a dolgokat. Erre következtek a legutóbbi rádiójelentésekből is...

Ettől kezdve még szorgalmasabb rádióhallgatók lettünk. Olyanná lett a kis szekrény, mint valami bűvös hordócska, amelyből egyszeri csavarintással édes és mámorító bort lehet csapolni. S amit kaptunk tőle, az olyan is volt csakugyan, mint a bor: mámort ajándékozott, hogy aztán fejfájást okozzon. De rákaptunk már nagyon, nem tudtunk volna lemondani róla. Ha nem voltam otthon, bármennyi dolga volt is a fele-

ségemnek, leste az órát és csapolta a híreket, ha az ideje érkezett. Még azt is megtette, hogy gyorsírással lejegyezte a fontosabbnak tetsző jelentéseket, hátha én többet tudok kiokoskodni belőlük, mint más. Mert betegség lett már ebből is: találgatni, fejtegetni, kombinálni a híradások értelmét. Hiszen minden mondatnak, de még minden szónak is annyi rejtett értelme van, amit csak kellő tájékozottsággal és helyes érzéssel lehet megfejteni. Fontosak a jelzők is, de talán még a kötőszók is, mert hátha ezekkel is az értésünkre akarnak adni valamit...

Fejtegettünk is szorgalmasan, de mindig csak úgy, hogy a megfejtés jó, biztató, vigasztaló legyen. Lassan-lassan még a gyermekek is bekapcsolódtak ebbe a játékba s ők már nem is a híreket segítettek elemezni, hanem olyanféle megfigyelésekkel járultak hozzá a sikerhez, hogy most ezzel a nótával, vagy azzal a dallal kezdték a reggeli zenés műsort s újra elénekelték azt az indulót, amit csak akkor énekeltek még, tudod apu, amikor...

Igy aztán valóban mindennapi életszükséglet lett a rádió, amelyről megfeledkezni még az eddiginél is nagyobb bűn lett volna.

Jóideig elviselhetőbbé tette az egyre szaporodó és egyre súlyosabbá váló gondjainkat. De okozójává vált, rendkívüli fontossága miatt, a legközelebbi lelki viharok is, amelyből megtépetten került ki az egész család.

Úgy esett egyszer, hogy igazán volt valami halvány reménység az elhelyezkedésre s emiatt elkéstem a délutáni híradás idejét. Éppen akkor, amikor — ki tudja hányadszor már! — újra ideges várakozás vibrált végig rajtunk s valamennyien úgy éreztük és hallottuk egymástól, hogy most, most aztán történni fog valami.

Az első kérdésem volt, mint már rendszeren, ahogy beléptem:

— Mit mondott a rádió háromnegyed hatkor?

— Igazán sajnálom, — mentegetőzött a feleségem, — de lekéstem az időt. Ruhát terítettem a padláson s mire lejöttem, már hatóra volt...

Olyan csalódást éreztem, mintha visszaélt volna a bizalmammal.

— Gondolhatott volna rá idejében — mondtam érdesen.

— Mondom, hogy ruhát terítettem... A padláson voltam...

— Attól még szakíthatott volna időt erre is...

— Úgysem mond semmit mostanában...

— De éppen ma mondhatott... Mindenki várta...

Ilyen makacsul házsártos, amikor ő már éppen eléggé megkérte az elnézést, régóta nem lehettem. Elveszítette a türelmét ő is s megpirosodott a szeme körül:

— Nagyon jól tudja, hogy miért nem

ülhetek folyton a rádió mellett, mint valami naccsága... Vagy mint valami rádióstiszt...

— De igenis üljön ott, amikor a híreket mondják. Éppen úgy, mint egy rádióstiszt... Mert mi most... mert mi most...

A harag elvakított s nem találtam meg a kellő hasonlatot hamarjában. Hogy mi most milyen helyzetben vagyunk? A lövészárkot akartam emlegetni, de ezt már sokszor használtam és különben sem talált a rádióstiszthez.

— Mert mi most... hadihajón vagyunk!
— vágtam ki végül, hogy szégyenben ne maradjak a rádióstiszttel.

Gúnyosan elbiggyesztette a száját:

— Hadihajón? Tán inkább valami rozoga bárkán, ha ez is még nem túlságosan előkelő...

— Bárkán? Bárkán? — dadogtam.

Mint a villám, úgy csapott le rám a felismerés:

— Nem, nem is bárkán. Mentőcsónakon!

Azt hiszem rikácsolva mondtam. Az a sok fék, amit eddig magamra raktam, most hirtelen mind lehullott. Az idegek lerázták magukról az önmérséklés nyűgét.

A feleségem elsápadt:

— Mi baja van az Istenért?

— Mi bajom van? — kacagtam. —
Nincs már semmi bajom. Most már legalább tudom. Tévedtünk eddig. Nem vagyunk lö-

vészárookban! Nem vagyunk hadihajón! De nem vagyunk bárkán sem. Még csak mentőcsónakon sem! Mi egy egészen kis, törekeny, nyomorult lélekvesztőn vagyunk...

— Lélekvesztőn?

Az Isten őrizzen meg minden jóra való embert attól, hogy a hasonlatok áldozatává válják!

— Igenis lélekvesztőn! — ordítottam.— Vigyázat! Minden ember engedelmeskedjék, különben velem gyűlik meg a baja. Élelmet beosztani. Ivóvizet beosztani! A megfigyelő az őrhelyére! Ha segítség idejében nem érkezik, veszve vagyunk!

Elvágódtam a földön.

* * *

Feleségem rémült arcára és a gyermekek döbrent ámulatára tértem magamhoz. Egy pillanatig nem tudtam, hogy mi történhetett velem, de aztán mindenre élesen emlékeztem. Úgy látszik, idegrohamot kaptam s aztán elveszítettem az eszméletemet.

Zavartan símogattam meg a homlokomat s pironkodva néztem a fölémhajló aggó arcokba. A mindenségit az idegeinek, ha ilyen gyöngék, hát inkább ne legyenek!

Láttam, hogy észrevették már szememben az értelem fényét s kezdenek megnyugodni. Szólni kellett valami olyant, hogy újra a régi legyenek előttük, ha ez még egyáltalában sikerülhet:

— No mi az? Mit bámultok? — kérdeztem úgy, mintha semmi rendkívüli nem történt volna.

— Beteg? — kérdezte a feleségem. — Még sohasem láttam így...

— Úgy látszik, elszédültem egy kicsit. Már a délelőtt is éreztem, de nem törődtem vele. Lehet, hogy az idegesség. És a sok cigaretta...

— De kiabáltál is! — mondta a leányom szemrehányóan.

— S anyut megijesztetted — egészítette ki a nagyobbik fiam.

— Anyu sikoltott is! — jelentette a kicsi.

— Nincs semmi baj, gyerekek. Csak új játékot találtam ki s ahogy be akartam mutatni nektek, egy kicsit elszédültem...

A két nagyobbik hitetlenkedve nézett reám, de a kicsi nyomban érdeklődni kezdett:

— Kiabálós játékot?

— Azt. A kiabálás is a játékhoz tartozik. Mert tudjátok, én vagyok a parancsnok. S a parancsnok kiabálva rendelkezik, hogy mindenki meghallja s azonnal engedelmeskedjék.

— Milyen parancsnok? — kérdezte tartózkodva Ferkó.

— A lélekvesztő parancsnoka...

A feleségem aggódva figyelt, de intettem a szememmel, hogy már nincs oka félni, magamnál vagyok.

— Mi az a lélekvesztő? — kérdezte a lányom.

— A lélekvesztő? Az egy kis csónak. Ez az új játék. Messze, messze voltunk szép szülőhazánktól, az operenciás tengeren is túl. Aztán egyszer csak elhatároztuk, hogy mindenáron hazatérünk, mert mindenütt jó, de a legjobb mégis csak otthon. Egy nagy hajóra ültünk s néhány napig vidáman szel-tük a tenger habjait. De aztán egyszer csak vihar keletkezett, szörnyű vihar. A hullámok úgy dobálták a nagy hajót, mint valami könnyű dióhéjat. Imádkoztunk, reményked-tünk, sírtunk, de semmire segített. A nagy árboc lezuhant, a vitorlákat elragadta a szél ereje, a hajó iránytalanul hanyódott a hullámok játéka szerint. De még ez sem volt elég. A hajó egyszer csak léket kapott. Talán valami vízalatti zátonyba ütközött...

— Bolzasztó! — sópánkodott a kicsi.

— Hallgass! — intette le a nagyobbik.
— Ne zavard apud, amikor mesél.

— Mondjad már apu, — sürgetett a leányom. — Mi lett velünk?

— Mi, a kis család, egy csomóba bujtunk a szaladgáló és jajveszékelő utasok között. Így tesznek azok, akik a legnagyobb bajban is érzik, hogy együvé tartoznak. Aztán a hajó süllyedni kezdett. Mindenki a mentőcsónakok felé szaladt, csak mi nem, mert mi nem akartunk elválni egymástól s Ferkót nem hagyhattuk a nagy tolakodás-

ban. Így aztán a mentőcsónakok megteltek s mi ott maradtunk a hajón. Szerencsére azonban éppen a közelünkben volt egy kicsinyke kis csónak. Akkora csak, hogy éppen elférünk benne. Ami élelmiszert és ivóvizet hirtelen magunkhoz tudunk kaparintani, beleraktuk ebbe a kis csónakocskába s aztán Isten nevében beleültünk magunk is és leeresztettük a háborgó tengerre. Ez a kis csónak a háborgó tengeren, ez a lélekvesztő. Így nevezik. Van egy ládácska kétszersültünk s egy hordócska ivóvizünk. Ezzel a kis készlettel kell kihúznunk addig, amíg valahol partot érünk, vagy valami hajó reánk akad és a fedélzetére vesz...

— Azélt kiabáltál, mert süllyedt a hajó?
— kérdezte Ferkó.

— Nem, hanem azért, mert én vagyok a parancsnok a lélekvesztőn s nekem mindenki engedelmességgel tartozik...

— Jó! — helyeselt a leányom. — Csak mondjad, hogy mit csináljunk...

— Először is meg kell határozni, hogy hol történt a szerencsétlenség — tanácsolta Dinkó. — Az északi szélesség és a nyugati hosszúság hányadik foka alatt.

— Rendben van. Ez lesz a te feladatod. Mert mindenkinek feladata lesz. Anyu adagolja a kétszersültet és a vizet.

— Milyen kétszersültet?

— Az a keksz, te buta.

— Az keksz? Akkol kélem a lészemet
— kapott az alkalmon Ferkó.

— Várj csak, hékás! Az nem úgy megy
ám. Kekszet csak akkor kapunk, amikor ki-
osztás lesz.

— Mitol lesz kiosztás?

— Vacsorakor. Addig játszuk tovább a
hajótörörsdit. Mária, te a rádió mellett ülsz...

— Hát a rádiót is megmentettük a ha-
jóról?

— Az utolsó pillanatban jutott eszébe a
kormányosnak. De milyen szerencse! Így
legalább összeköttetésben maradunk a kül-
világgal. Valahogy tán még hírt is adhatunk
magunkról. Megjelölhetjük, hogy hol va-
gyunk, ha Dinkó kiszámítja az északi szé-
lességet és a nyugati hosszúságot.

— Ki legyen a kormányos?

— A kormányos anyuka.

— És Ferkó?

— Ferkó a hajóinas. Ő figyelje, hogy
nem tűnik-e fel a láthatáron a mentőhajó,
vagy a part. S aztán kiált: Hajó a jobb-
oldalon! Vagy: hajó a baloldalon! Vagy ezt:
Föld, föld a láthatáron!

— S a tenger viharos? — folytatta a
kérdézősködést a lányom.

— Bizony, a tenger nagyon viharos...

— Gyere Ferkó! — biztatta öccsét Din-
kó. — Figyeljük ketten a viharzó tengert,
mert hátha ismeretlen partok közelében va-
gyunk. Még új világrészt fedezünk fel...

Kirobogtak az ajtón, hogy jobban lássanak. Le a Barcaság felé, ahol a botfalusi cukorgyár fényei égtek, vagy fel a Cenk felé, amelyen csak egyetlen lámpácska pislákkolt. Úgy látszik, a sötétségbe vesző Cenk inkább megkapta a fantáziájukat, mert arra fordultak s aztán hangosan kiáltozni kezdtek:

— Föld! Föld a láthatáron!

A játék kedvéért odarohant a parancsnok, a kormányos és a rádióstiszt is.

— Buták vagytok! — mondta a rádióstiszt. — Arrafelé nincs nekünk föld!

És nyugat felé fordította őket.

A kormányos úr a szemét törölgette a hátunk megett.

XIV.

VITORLÁK KELLENÉNEK...

Friss hó süpped a lábom alatt...

Megjött a tél. Jó, hogy megjött. Egyidőre lefoglalt engem is és a gyermekeket is. Szükségünk volt, hogy elterelődjék egy kicsit a figyelmünk önmagunkról. A gyermekeknek alkalmuk volt vidáman birkózni a hóval, nekem pedig időm ezalatt rendbeszedni az idegeimet. Szégyeltem a multkori rohamot, testi gyengeségnek éreztem, valami olyasminek, ami alkalmatlanná tesz a küzdelemre. Melyik férfi nem szégyenli az ilyesmit? A férfinek erősnek kell lennie s ha a test gyöngé, hát edződjék meg, a kutyafáját neki.

S ha a lélek volna gyöngé? Ezt aztán már nem hihetem el magamról. Az a hasonlat, vagy a bennerejlő felismerés rendített meg olyan erősen? Hát lássuk csak azt a hasonlatot s nézzünk szembe a benne rejlő felismeréssel is. Mentőcsónak, vagy lélekvesztő, voltaképpen egyremegy. Mind a kettő erős testet és lelket kíván. A lélek is csak

a testtel együtt veszhet el. Előre tehát, szembe a téllal és szembe a hasonlattal, felismeréssel...

Nehezen törtetek a friss hóban, befelé a városba. Ez jót tesz a testnek. Nyom alig van még, pedig délközép felé tart az idő. Kevesebb ember jár mostanában ezeken a külvárosi uccákon, mint eddig, nincs már, aki nyomot taposson. Innen mentek el a legtöbben. Ezeknek volt a legkevesebb gyökerük itt. Szegény emberek voltak, alighogy éppen megtelepedtek a város szélein, vertek egy kis fészket s várták a jobb időket. Amíg együtt voltak, erősek is voltak, városi honfoglalók. Szorgalmasak és elszántak. De gyökeret verni még nem volt idejük. Most elsodorta őket a szél, vissza oda, ahonnan a könnyebb élet reményében ide telepedtek. Aki még itt maradt közülük, nagyon árva lett, elhagyatott. Ezt példázza az út is. Amíg sokan taposták, járhatóbb volt. Most az ittmaradt egynek-egynek terhes az előrejutás.

Nekem azonban jót tesz. Testileg az erőfeszítés, amit tennem kell, lelkileg azok a gondolatok, amelyek kísérik ezt az erőfeszítést...

Megállok. A vállaim fájnak, nehéz a télikabát, ha szembe kell szállani a negyedméteres töretlen hóval. Jólesik megállani egy kicsit, nem is a pihenésért, hanem azért, hogy végigtapogassa a tekintet a láthatárt. Csil-

logó fehérség mindenütt, sehol semmi folt, ami megakasztaná a szemet s rajta keresztül a gondolatmenetet.

— Fehér tenger!

Másnak nem is nevezhetném, hiszen tudatosan élek benne a játékban, amit a gyermekek megnyugtatóására kitaláltam. Ez a legjobb orvosság nekem is. Nem is tiltakozom tehát, ha a hasonlat minduntalan elönt s a gondolataim is belőle indulnak ki mind, vagy körülötte keringenek. Ez a tág hómező is, hiába köti a lábaimat, tenger bizony, amelyen haladni kellene valamerre. Előre természetesen s jó irányban. A biztonságos partok felé.

— Föld! Föld! — cseng vissza a fülemben Ferkó felcsattanó kiáltása s aztán nyugat felé fordulok, amerre a leányom fordította őt:

— Arra van a föld!

Arra van hát, nyugat felé! A hátad mögött veszedelmesen nagy hullámok közelednek s maguk alá gyűrnek, ha nem menekülsz idejében. S valóban, a Cenk s mögötte a hóba temetkezett Nagykőhavas már nem szirt, hegyfok, hanem tajtékkal tarajos lezuhanóban lévő hullámóriás. Mi lesz, ha reánkzuhan? Szaladni kellene előle, előre a simább, nyugodtabb, biztonságosabb vizek felé...

De csónakunkat nem viszik, hanem csak dobálják a szelek...

Ezek a vad, kiszámíthatatlan történelmi szelek...

— Vitorlák kellenének... Vitorlák —
dünnyögöm magam elé s élesen mérem végig a hótarajos hegyeket, mint a tapasztalt és aggódó hajós... — A szeleket hasznosítani lehet s hasznosítani is kellene, de hogyan?

— Vitorlákkal. Csakis vitorlákkal... Vitorlák kellenének — ismételve öntudatlanul s ahogy a gondolataim visszaérkeznek a halkán kiejtett szavakhoz s felismerem a dünnyögés értelmében, már bosszankodom is:

— Jó-jó! Vitorlák! De mi a fenét jelent a mi helyzetünkben a vitorla? Ha hasonlatnak jó is, sőt kísértetiesen találó a viharos tenger, a veszedelmesen nagy hullámok s a mentőcsónak, a valóságban mégsem tenger ez a tenger, nem csónak az a kis életlehetőség, ami még van... A vitorla sem vitorla tehát. Hanem micsoda?

Elfelejtkezve gyúrom magam előtt a havat...

A vitorla az, ami a szolgálatunkba állítja a nekünk kedvező szelet s abba az irányba viszi a lélekvesztőt, amerre kívánkozunk. A vitorla az, amivel jól kell tudni bánni, mert ha nem értünk hozzá, nemhogy segítene, hanem még a tengerbe borít.

Mi lehetne tehát nekünk a vitorla?

A szellemi erő lehetne, amely eligazít, a

helyes irányban megtart ezen a viharzó tengeren. Úgy fogja ki a szeleket, hogy az áhított partok felé segítsen bennünket...

Igen, a szellemi erő, csak ez lehet az, semmi más!

Dehát lehet itt közös szellemiséget kialakítani? A mi mostani körülményeink között? Egy ember semmitsem ér, de a sok sem ér sokat, ha nem tud egymásról, ha nem tud a közös gondolatokig eljutni. Mi pedig, ahányan vagyunk, szinte annyifelé élünk, kínlódunk, töprengünk. Siránkozunk, vagy fogadkozunk. Ha valami lap volna legalább, ami egységesen tájékoztathatna, amiből a mások sorsáról, gondolatairól, terveiről értesülhetnénk. Sok-sok kicsi lélekvesztő tévelyeg, hányódik itt most a tengeren s akik bennük ülnek, alig tudnak egymásról. Pedig talán segíthetnének magukon és egymáson is, ha vitorlákat tudnának felszerelni s közösen választanák meg a legkedvezőbbnek ítélt széljárásokat. Igen, a vitorla, a szellemi erő, a közös felfogás, a közvélemény, — ez a sajtó lehetne.

De nincs! Nincs a szellemi életnek semmi eszköze. Hiszen éppen azért vagyunk lélekvesztőn, mert egyedül vagyunk, szinte valamennyien külön-külön, egymástól is elzárva.

Így tökéletes ez a hasonlat csak, verje meg az Isten! Több még a tökéletesnél is, mert nem annyit jelent csak, amennyit kö-

zönségesen érteni szoktak alatta, hanem annál sokkal többet; azt, amit jelenthetett annál az első embernél, aki ezt a két szót valami iszonyú belső riadalommal először összeragasztotta: lélek vesztő! Itt mi a lelkünket veszíthetjük el s ez nagyobb baj, mint ha vele pusztulna a testünk is...

A valódi lélekvesztőn is az a nagy baj, ha előbb vész el a lélek s nélküle marad ott a nyomorú test, amelynek nem is volna szabad élnie egy pillanatig sem, ha már nincsen benne, vagy ha már nem jó benne a lélek.

Mentsen meg bennünket az Isten, hogy lélektelenül, vagy megromlott lélekkel maradjunk itt!

Mit kell tennünk tehát? Egyet csak. Azt, hogy megmaradjon s jó maradjon bennünk a lélek. Amíg ezzel nincsen baj, a lélekvesztőn is csak eltengődünk valahogyan. Viszi, óvja, segíti a lélekvesztőt is a lélek.

— Mi legyen hát a vitorlánk? Az erős lélek!

Úgy néztem körül, mintha már partra is jutottam volna.

A belvárosba értem. Itt-ott elseperték a járdáról a havat, máshol legázolták a sűrűbb járókelők, könnyebben lépegettem. Ezt a könnyebbséget azonban én már annak tulajdonítottam, hogy szerencsésen megtaláltam azt a varázsszót, ami fenntart a veszedelmes vizek árján.

— Fel a vitorlával! — köszöntöttem vidáman egy szembejövő ismerőst. Az első meghökkenés után neki is mosolygósra vált az arca s ezt külön sikerként könyveltem el. Még meg is állott. Körülnézett s aztán suttogva hozzám hajolt:

— Valami jó hírt hallott?

— Jó hírt mondok. De nem hallottam, hanem kitaláltam.

— Kitalálta? Mit? A jó hírt? — kérdezte megütközve.

— Azt bizony. A jó hírt...

— S mi volna az?

— Az erős lélek a legjobb vitorla! — világosítottam fel tömören.

Furcsán nézett rám s aztán bosszúsan legyintett, mint akinek nincs sem ideje, sem kedve az ilyen hiábavaló beszédre.

— Azt hittem, hallott valamit, hogy ilyen virágos kedve van! — utasított rendre. Benne volt ebben egész csalódása, de a megbotránkozása is, hogy minden ok nélkül örvendeni látott. Megmozdult bennem a vágy, hogy igazoljam magamat s megmagyarázzam neki a dolgot, de türelmetlen mozdulata visszariasztott s különben is megéreztem hirtelen, hogy egy-két szóval megvilágosítani előtte az én nagy felfedezésemet úgysem tudnám, a sok szó pedig még türelmetlenebbé tenné. Ott is hagyott, nem tartotta érdemesnek több időt pazarolni reám. Majd csak talál valakit, aki igazán hallott

valami jó hírt, valami biztatót, amit tovább lehet majd adni s amin el lehet rágódni újra néhány napig. Ezzel is telik az idő...

Valami elégtétel azonban nekem is kellett s azért megállapítottam, sajnálkozva rajta:

— Benne már gyengül a lélek... Neki hamarosan már nem lesz vitorlája... Pedig kár, hogy nem hallgatott meg, hogy nem igyekezett kivallatni, mert az én jó hírem többet ér, mint az, amire vágyakozik s amit valakitől biztosan meg is kap. Elég baj ez, mert sokkal jobb volna, ha az én híremet adnák tovább egymásnak az emberek, mint az övét.

Nekilódultam, mintha versenyt akarnék futni vele.

— A barátomhoz megyek. Ő biztosan hamarabb és jobban megért, mint ez a Savanyú Vendel, akinek az egyszerű igazságokra nem is válthat az esze, mert ügyvéd szegény, aki csak a maga csavarmenete után igazodhatik, mint a srófszeg...

A barátom boltja tele van vevőkkel, de azért reámvillan nyomban a szeme, ahogy belépek. Jólesik ez a figyelem és szeretném is azon nyomban meghálálni neki a jó hírrel, amit hoztam. Csakhogy idegenek vannak körülötte s különben is első mindenkinél a kötelesség. Nála az, hogy a vevőit kiszolgálja. Félrehúzódok tehát egy sarokba, hogy ne legyek útban. Az arcomon azonban vilá-

gíthat a vidámság, mert érzem, hogy vonzza a barátom tekintetét. Rá is bizza hamar egy segédre a maga vásárlóit s igyekszik hozzám, hogy köszönthessen.

— Isten hozott — köszönt melegen s aztán mentegetőzik, hogy nem jöhetett hamarabb hozzám:

— Ünnepe előtt mindig nagyobb egy kicsit a forgalom a rendesnél. De egyébként sem panaszkodhatunk... Hogy vagytok, mi újság?

— Jól vagyunk. S jó hírt hozok — térek a tárgyra.

— Igazán? Állást kaptál? Na, úgyemondtam, hogy csak kitartás, mert sikerülnie kell. Milyen állás? Kinél?

— Nem ez a jó hír... Még ennél is jobb...

Halkabb lesz rögtön s azzal a mozdulattal hajol közelebb, ami már mindannyiunknál egyforma s mindannyiunknál ugyanazt jelenti:

— Mit hallottál? Ki mondta? Mondjad már!

Megértően mosolygok vissza rá, de rázom a fejem:

— Nem olyasféle hír. Ezt a jóhírt magam találtam ki.

Egy kicsit megrebbenve néz rám, de az érdeklődése megmarad:

— Mondjad. Nagyon kíváncsi vagyok!

— A legjobb vitorla az erős lélek!

Egy pillanatig sem gondol arra, hogy megzavarodtam. De látom, hogy nem érti. Erősen gondolkodik, talán régebbi beszélgetésünkéből keres valami kapcsolatot, amivel megfejthetné a kijelentést. Végül is megkérdi:

— Ezt hogy érted?

— Vedd úgy, hogy legutolsó beszélgetésünket folytatom s hallgass jól ide. Mi most itt úgy vagyunk, mint valami lélekvesztőn. A viharos tengeren. Dobál a szelek ereje, hánynak-vetnek a hullámok s nem tudjuk, hogy mikor érünk partot s reánkakad-e és mikor a mentőhajó...

Rebben a tekintete is, mint a madár s elszáll a fejem fölött, át a kirakat üvegén.

— Úgy beszélsz, mint egy író... Tisz-tára így van, ahogy mondod. Nagyon találó a hasonlatod...

— Vitorlák kellenének — folytatom.

— Vitorlák?

— Igen. Vitorlák a csónakunkra. A lélekvesztőre. Hogy jó irányba vigyenek s fenntartsanak a vizen...

A tekintete még mindig kint repdes, nem tért haza...

— Értem, értem. De mire gondolsz?

— Előbb arra gondoltam, hogy ez a vitorla az erős szellemiség lehetne, amit viszont a sajtóval kellene kialakítani. Hogy valamennyien tudjunk egymásról s közösen alakítsuk ki a szükséges magatartást. De-

hát ez lehetetlen... Vitorla nélkül azonban mégsem maradhatunk, mert ha elvész a lélek, a test csak súlyos tehernek marad meg...

Most végre hazatér a tekintete, mint a madár a fészkébe.

— Ez szép, látod. És igaz is. Mi legyen tehát a vitorla?

— Amit már mondtam: a legjobb vitorla az erős lélek. Ezt kell kitűznünk a lélekvesztőre. Én tehát mától fogva így köszönök neked: Fel a vitorlával!

— Úgy van! Fel a vitorlával! — köszön vissza lelkesen. De látom, hogy erősen dolgozik közben az agya. Valami magyarázatot keres, ami érthetőbbé tenné az egész dolgot. Azt hiszi, hogy valahol, nagyon hátul a szavaim mögött, megrendülés, vagy keserűség rejtőzködhetik. Újabb megpróbáltatás, esetleg!

Hirtelen megkérdezi:

— Otthon hogy vagytok?

Jobban megértem a kérdést, mint ahogy ő szeretné s azért rámosolygok.

— Ezt már kérdezted egyszer...

— Igaz — kacag —, de az csak olyan szokásos volt, nem is tudom mit feleltél rá. Most komolyan kérdem, tudod, mert komolyan érdekel...

— Köszönöm az érdeklődésedet. Jól vagyunk. Játékosan...

— A gyermekekkel?

— Igen. Most éppen lélekvesztősdit játszunk...

Nem kellett volna mondanom. Az arca elborul. Sejtelmét igazoltnak látja, azt hiszi, alakoskodtam csak a vidámságommal. Egy pillanatra én is úgy érzem, hogy talán neki van igaza, valóban alakoskodás az egész, ha nem is szándékos.

— Fel a vitorlákkal! — jut eszembe a jelszó s olyan tiszta hangon kacagok rá, ahogyan csak tudok.

Nem nevet velem. Hallgat. Útat keres ahhoz, amit mondani akar. Ezt az útat azonban — hozzám — nem találja meg, ha nem fogadja el vidámságomat, vagy legalább nem tesz úgy, mintha hinne benne.

— S aztán tetszik nekik a játék? — kérdezi mosolyogva.

— Nagyon szórakoztatja őket. Hallanád csak a kicsit, amint kiabálja: Föld, föld a láthatáron!

— Közelebbről meglátogatom őket...

Közvetlen barátsággal folytatja:

— Szegény ember, sok gondod lehet most velük. Karácsony előtt...

Látom már, hogy merre indul, de hallgatok.

— A gyermekek illúziója mindennél drágább — lépik tovább. — Ők legalább ne érezzék meg...

Elakad. Most a segítségére kellene sietni néhány szóval, hogy semmi erőszakos és

bántó ne legyen abban, amit el akar érní, de én ellágyulok egy kicsit s elrontom a játékot azzal, hogy előtte szaladok be a célba:

— Ne aggódj, öregem, a gyermekek dolgát már elintéztük. Régi játékok újultak meg csodálatos módon. Akad aztán egy-két új darab is. Apróságok. Nem lesz okuk a csalódásra. A karácsonyfa is megvan már. Az asszonyom mindent ügyesen elrendezett. S alig került valamibe...

Hálás, hogy ilyen hamar elértettem a szándékát. Úgy súgja hamiskásan, mintha cinkostársi részt kívánna az angyalkodásból:

— Osztán én is küldök valamit...

Összenevetünk s aztán megkérdezem:

— Köszönöm, öregem, igazán nagyon kedves vagy, de akkor mondd meg azt is, hogy mit küldesz, mert igazságosan kell elrendeznem a gyermekek között az angyalfiát.

Elakad megint, bele is sápad, ahogy keresi a szavakat. Baj, hogy ezt észreveszem, mert már résen is állok, mintha valami kellemetlen dolog fenyegetne. Ha könnyedén mondaná, talán egyszerűbb és természetesebb lenne, de akadozik:

— Nem, nem a gyermekeknek... Ha már ők rendben vannak... Valami egyebet... igazán... a mai nehéz időkben... Hiszen megértesz bizonyára s nem veszed rosszné-

ven egy barátodtól. Hát egyszóval: a feleségednek akarok küldeni egy hízott libát.

Ez azt hiszi, hogy mi éhezünk, üt meg belül valami. Nem tudom, de nem is akarom elrejtteni, hogy olyan bántódást érzek, mintha megalázott volna.

Látja arcomon a változást és ijedten kapkod:

— Nézd, öregem, hát igazán... nem is tudom, hogy mondjam...

— Ne mondjad sehogy!

Nagyot nyel s aztán megkeményedik. Szembenéz egyenesen:

— De már megengedj, a barátomhoz csak lehetek ennyi bizalommal... Ha veled szemben sem lehetek őszinte, mit ér akkor a barátság?

Meglep ez a hirtelen keménység s nem tudok felelni semmit. S ez elég neki, hogy győzelmet vegyen. A szorongása már felengedett s a megfelelő hangot is megtalálta:

— Nézd, hallgass hát végig, ne légy ilyen betegesen érzékeny. Én legényember vagyok s olyan egyedül is vagyok. Szeretnék már egyszer egy olyan karácsonyestét, ahol gyermekek is vannak. Egyszóval, ha nem találok ki, hogy mit akarok, hát megmondom én, ne félj, nem szégyenlem. Azt akarom, hogy hívjál meg magatokhoz. Ezt akartam elérni azzal a libával. Mert rátok erőszakolni magamat éppen most, amikor tudom, hogy annyira takarékoskodnotok kell,

komiszság lett volna... Szeretném, ha meg-
érténél...

Az ütést odabenn érzem továbbra is,
de már nem fáj. Nem ez az átlátszó magya-
rázat csendesíti el, amivel helyre akarta
hozni a dolgot, hanem az a melegség, ami
kisugárzott a szavaiból. Szegény, hogy meg-
kínlódott, pedig csak jót akart s igaza is
van, mert nincs benne semmi sértő és meg-
alázó. Neki sokkal nehezebb volt felaján-
lani, mint nekem elfogadni. Ő ad, tiszta szív-
vel ad s én még megkínozom...

Most már azon a ponton vagyok, hogy
elérzékenyedjem, ez azonban neki volna kel-
lemetlen s mindkettőnköt zavarba hozna.
Csúnya dolog is a gyengéd érzelmek túlsá-
gos fitogtatása. Mondani azonban mégis kell
valamit, már csak azért is, hogy végét ves-
sük a jelenetnek s lehetőleg úgy, hogy mind
a ketten elégedettek legyünk. Ő azért, hogy
a terve sikerült s én azért, mert szépen si-
került elfogadnom azt, amit ő szépen adott.

— Te kitűzheted a lelked vitorlának,
mert jó lelked van! — mondtam.

Megszorította a kezemet. Értelmet ka-
pott benne az a mondat, amivel a beszélge-
tésünk elején megijesztettem. Boldogan ha-
gyott ott, hogy újra a vevői rendelkezésére
álljon, de azt akarta, hogy az ő álláspontját
rögzítse belém az utolsó szó s azért még
a fülembe súgta:

— Ne felejtsd el megmondani a fele-

ségednek, hogy meghívattam magam az ünnepestére...

Lassan ballagok hazafelé...

— Azt mondta, ne felejtsem el bejelenteni a feleségemnek...

Nem felejttem el, dehogyan felejttem. Gond ez, még pedig ágas-bogos gond, amiről neki, persze, fogalma sem lehet. Vendéget fogadni a mi helyzetünkben, amikor se a konyhán, se máshol semmi segítség nincs, az se kicsi dolog. Mert az asszony azért kényes ám a külsőségekre. Amúgy legényesen csak, nem vállalja a vendéget. Úgy érzi, hogy ez megalázkodás volna. A gondja-dolga tehát megszorodik s éppen arra az estére, amikor amúgy is elég baja van, merthát az ünnep mindíg sokat kíván az asszonyoktól...

Ezt a részit azonban valahogyan még elintézzük. Beállunk, mind ahányan vagyunk, takarítani, rendezkedni. A két nagyobbik gyermeket még a karácsonyfa díszítésénél is használhatom, nekik most már úgyis az az igazibb öröm, ha a kicsit sikerül ügyesen félrevezetni az angyaljárással. Ezzel a segítség megajánlással tehát megnyugtathatom a feleségemet, ha aggódnék a vendég miatt...

Nehezebb feladat azonban átadni neki a szokatlan angyalfiát, a hízott libát s aztán megvilágítani az eredetét úgy, hogy karácsonyi legyen a fény, ami ráesik s ne olyan józanul hideg, hogy megdermedjen tőle a szív:

— Hát csakugyan odáig jutottunk már, hogy ennivalót küldenek nekünk?

Tudom jól, hogy ő még sokkal érzékenyebb, mint én. Milyen rossz ünnep kerekedhetik abból mindannyiunknak, ha ügyetlen leszek...

Hiszen, ha el tudnám mondani az ajándékozás történetét úgy, ahogy én megélttem, nem maradna hatástalan nála sem, bizonyosan. De éppen az elmesélést érzem reménytelennek. Adni valóban sokkal könnyebb, mint elfogadni... különösen így, közvetítéssel, amikor az ajándékozás őszinte melegsége, baráti kisugárzása már nem is érzik...

A feladat azonban itt van, meg kell birkózni vele.

Az első lépés mindenesetre az, hogy ne közvetlenül az ő ölébe hullassa le ezt a prózai madarat az angyal. El kell intéznem tehát, hogy a küldönc, aki hozza, nekem adja át, nehogy véletlenül az ő kezébe kerüljön először.

A többit aztán majd meglátjuk...

Ezzel a lelki gonddal vitorláztam a szent karácsony ünnepe felé...

XV.

ANGYALJÁRÁS A LÉLEKVESZTŐN

Megérkezett karácsony szombatja. A gyermekek vidám lázban égtek, én gondban főttem. Még mindig nem volt semmi elfogadható tervem.

A közmunka megszervezése azonban kitűnően sikerült. Ott voltunk valamennyien a nagytakarításnál s még Ferkó is segített: hordozta utánunk a seprűt, a porozót.

A nagy nap reggelén már csak az utolsó simításokat kellett elvégeznünk s a ház készen volt az angyaljárásra. Csak az angyal nem készült el még. Evégből már a délelőtti órákban el kellett zárni egy szobát, ahová a kicsinek nem szabad belépni, mert megzavarhatja az angyalt. Parancsolni, persze, nem igen lehetett volna neki, el kellett hát foglalni valamivel, felváltva szórakoztatni, hogy ne zavarjon kíváncsiskodásával.

Így öltöztettük fel karácsonyi ruhájába a nehezen megszerzett fenyőt.

Dél felé be kellett szaladnom a városba,

hogy a liba érkezését az eltervezés szerint igazítsam el. Hozzám szabad érkeznie csak, senki máshoz, tehát hatóra körül lesni fogom a küldöncöt a kapu közelében. Ne jöjjön be egyenesen, hanem sétálgasson fel és alá néhányszor, amíg észreveszem...

Akkor aztán ott állok majd a libával s nem tudom, hogy miképpen juttassam el az őt megillető helyre, a konyhába! Pedig ennek is idejében meg kell történnie, mert ha későn érkeznek el tőlem a konyháig, nem láthatunk majd belőle semmit vacsorára, már pedig neki is szerepelnie kell, hogy jelenléte igazolva legyen. Így is csak pótlék lehet már, mert a feleségem már elkészítette a vacsora-tervet. Egyszerűt, ahogy a helyzetünkhöz illet. Főtt kolbász lesz tormával és teával, aztán valami tészta s ami még szokásos: sajt, kávé. Magam egy üveg bort irányoztam elő. Most hát gazdagodik a menü, alighanem a liba májával csak, de ennyi is elég, hogy a dolog rendben legyen.

Csakhogy mennyi van még hátra ahhoz, hogy minden rendben legyen. Meglepetés lesz az a liba, annyi bizonyos. Csak éppen túlságos nagy meglepetés ne legyen, vagy ha igen, hát olyan körülmények között történjék ez, hogy vidámságot, kacagást is hozzon magával a könnyek mellett...

Ez az, aminek a módját meg kell találnom...

Egyelőre elhatároztam annyit, hogy a

játékba illeszttem a liba érkezését is. A játék amúgy is előírásos az alatt a másfél óra alatt, amíg a főangyal titokban mindenünk részére elrendezi a karácsonyi meglepetést. Ez alatt a másfél óra alatt tilos hely a bezárt szoba mindenkinek, most már még nekem is. A főangyal természetesen a feleségem. Angyalkodási hangulatába talán még a legkönnyebb lesz belecsempészni az ő külön meglepetését...

Hatóra felé intett nekem a főangyal, egyet suhant a szárnya s a konyhából már át is repült a bezárt szobába. Előtte nincsenek zárt ajtók. Most érkezett el az én karácsonyi szereplésem: az előírásos játék, mind a három gyermekkel, hogy elfoglaljam őket s vezessem izgalmukat. A két nagyobbik tudta már, hogy miért van, mit álcáz a délutáni foglalkoztatás, készen állott tehát, mint valami leckére. Ez, persze, csak nehezebbé tette a dolgot. Aztán ott volt még a külön feladat, a liba érkezése is. Aggódva pillantgattam ki az ablakon az ucca felé: lám eléggé barnul már az este? Baj volna, ha világosan érkeznék a küldönc s a gyermekek is felfedeznék...

Puhán hullott a hó és puhán közeledett az esteledés is...

Magam köré gyűjtöttem a gyermekeket s indítványoztam, hogy játszunk valamit addig, amíg az angyalok keresztül-kasul szállnak a házak fölött s elvégzik a dolgukat

mindenütt, ahol jó emberek laknak. Zavarni őket nem lehet, mert akkor továbbszállnak s nem is térnek vissza többé. A két nagyobbik illedelmesen végighallgatott. Ismer-te már ezt a mondókát, szertartásnak vette.

— Nos, mit játszunk, gyermekek?

A leányom készült a leckére, hamar készen volt az indítvánnyal:

— Játsszunk Betlehemet. Te leszel az öreg pásztor, Dinkó a fiatal, én Mária, Ferkó a kicsi Jézus.

Ferkó aggódva nézett rájuk s tiltakozott:

— Én nem leszek kicsi Jédus!

Egyszerre támadtak rá mind a ketten:

— Nem leszel kicsi Jézus? Olyan rossz vagy? Nézzünk oda, ő nem akar kicsi Jézus lenni...

— Ne félj, mert akkor nem is hoz semmit az angyal! — fenyegette meg a nénje.

A kicsi tétován nézett egyikről a másikra.

— eszel, vagy nem leszel? — kérdezte a bátyja.

— Igen, de hova akasztotok fel? — kérdezte félve, de elszántan.

Bután néztünk rá. Aztán a két nagyobbik gyermek elkacagta magát. Ők hamarabb megértették a kicsi észjárását, mint én. A nénje elmesélte már neki a Golgotha történetét s az ezt ábrázoló kép különben is az ágya fölött függött.

— Ez nem az, te buti! — ölelgette kacagva a nénje. — Ez karácsony!

Én nem nevettem. Kísérteties volt, ahogyan ez a tiszta gyermekszáj nagypénteket idézte karácsony szombatján. Elment a kedvem a Betlehemesditől.

— Játszunk mást! — mondtam tompán.

A nevetés elhallgatott.

— Ferkó, mondd meg te, hogy mit játszunk?

— Azt, hogy: Föld! Föld! — kiáltotta vidáman és felszabadultan.

A két nagyobbiknak mindegy volt. Én is úgy éreztem, hogy ebbe a játékba inkább bele tudom illeszteni a liba érkezését.

— Rendben van, játszuk tovább a mentőcsónakosdit. Rádióosztást úr, foglalja el a helyét.

Oda ült a rádió mellé, de kedvetlenül:

— Mind csak föld, föld és egyéb semmi!

— Most másképp játszuk — vigasztaltam. — Nem partokat látunk, hanem egyebet. Most segítséget kérünk! Te leadod az S. O. S.-et. A kormányos s a hajósinas me-reven figyeli a sötét, viharos tengert. Már régóta figyeli hiába, fáj is már a szeme, amikor messze-messze, még csak alig láthatóan, feltűnik egy nagy hajó árboca...

— Ez a rádió erre nem jó. Ezen csak fogni lehet, leadni nem...

— Ejnye, ejnye! Te nem akarsz játszani. De úgysem baj. Ha nincs leadójuk,

még csak annál veszélyesebb a hajótöröttek helyzete. Annál inkább kell figyelniök, hogy nem vetődik-e a közelükbe valami hajó. Bizonyosan igen, mert a tengernek ez a része meglehetősen forgalmas. S akkor elkiáltja magát az, aki megpillantja: Hajó a jobboldalon! S mi erre integetni kezdünk valamennyien, azzal, ami éppen a kezünkbe kerül, hogy észrevétecsük magunkat. Mert bizony három-négy hajó is elmehet, amíg végre az egyikén egy jószemű matróz felfedezi a hajótörötteket.

Az integetés — azzal, ami éppen a kezünkbe kerül — tetszett nekik, különösen amikor megmondtam, hogy kiabálni is szabad s még azt is hozzátettem, hogy ha az első három hajó nem vesz észre, akkor a hajótöröttek keserves jajgatásba törnek ki, ilyenformán:

— Jaj, elment, elment s mi a cápák martaléka leszünk!

Csakhogy minden pillanatban nem lehet ám hajót látni. Csak három percenként. Addig mereven és szótalanul kell figyelni a tengert...

— Mikol lesz hálom pelc? — duzzogott a kicsi.

— Azt kell éppen kitalálni. S aki a leginkább kitalálja, az eggyel több kekszet kap este a teájához.

Ebben megegyeztünk. Mindenki elfoglalta az őrhelyét s megkezdődött a játék.

Én az ucca felőli ablakot választottam.

Három hajó már elment, mindegyik gyerek nyert egy-egy kekszet s a játék, tekintve a szent este hangulatát, illetlenül zajossá vált. Végre megpillantottam a csomagos fiút állingálni a kapu közelében. Három perces pihenőt rendeltem el, kimentem, átvettem a csomagot s ügyesen elhelyeztem az ablak alatt... Aztán új változatát hoztam a hajótörésnek:

— Hallgassatok ide, gyermekek. Most már a hajótöröttek kifáradtak. Annyira, hogy kiabálni sem tudnak. Éhesek is nagyon, mert napjára egynek-egynek csak két darab keksz jut s rá egy korty víz. Nagyon éhesek már, bizony. Valamivel pótolni kellene az élelmezést. De mivel pótolhatnák?

— Halásznak — mondta Dinkó. — Olvastam egy könyvben...

— Hát halászunk mi is, hátha fogunk valamit...

— Hogy lehet itt halászni? A fürdőkádban?

— Nem úgy, nem. Nekünk a tenger a házon kívül eső rész. A ház a csónak. Mi úgy halászunk, hogy a horgot kivetjük az ablakon s aztán várjuk, hogy hátha bekapja egy cápa.

— A cápahús rossz...

— A hajótöröttnek még a cápahús is jó.

— Igen, de kihül a szoba, ha kinyitjuk az ablakot...

— Az igaz. Nem nyitjuk hát ki, csak addig, amíg a horgot kivetjük. Aztán be- tesszük az ablakot s három perc múlva meg- nézzük, hogy fogott-e már a horog valamit...

— Mi legyen a horog?

— Nekem van egy vasszegem — sie- tett ajánlkozni Dinkó. — Begörbítjük, cér- nára kötjük s kész a horog.

— A szeg jó, a cérna azonban gyenge. Mit gondolsz, cápára halászunk!

— Van spárgám is!

— Az jó lesz, ha elég erős.

Előkerült egyik zsebéből a spárga is, a vasszeg is. Hamar elkészült a horog. A gyermekek gyanús szolgálatkészséggel se- gédkeztek. Valamit megsejtettek s a kíván- csiség mozgatta őket.

Kivettem a horgot s becsuktam az ab- lakot.

— A három percet pontosan be kell tar- tani! — emeltem fel az ujjam. — Aki elsieti az időt, most fizetni fog — egy kekszet este a részéből. Legyetek csendesen. Én addig megjárom magam egy kicsit a — tengeren.

— Te nem vagy Jézus! — kacagtak. — Nem járhatsz a vizen.

— Hát az angyalok? Azok is tudnak járni a vizen...

Újra kacagtak, de most már másképpen s a szemük csillogott, mintha valóban an- gyalt látnának.

Elég volt egy perc, hogy a horgot az

ablak alatt beleakasszam a csomagba. Olyan hamar visszatértem, hogy csalódást keltettem vele. Már nem voltak olyan biztosak, hogy valóban lesz valami meglepetés a horogon. A három percet pontosan kivártuk s akkor előkerítettem anyut is, hogy lássuk együtt, mit fogott a hajótörötteknek a karácsonyi horog... Az érdeklődés a tetőfokra hágott, mert azzal, hogy anyut is hívtam, bizonyossá vált előttük, hogy a meglepetés nem maradhat el.

A spárga megfeszült, amint lassan felfelé vontattam a csomagot.

— Nagy cápa ez, jó nehéz! — kacintottam.

Láttam, hogy a feleségem szemében is csillog az érdeklődés, a gyermekek pedig visongtak a türelmetlenségtől.

— Gyertek, segítsetek, nem bírom egyedül...

Belekapaszkodtak valamennyien a spárga végébe.

Aztán bebotlott az ablakpárkányon keresztül a nagy fehér csomag, rajta az angyal névjegyével, a fenyőgallyal...

— Jaj, mi van benne?

Ideges gyermekkezek tépték, szaggatták a papirost. Hagytam, hogy minél zajosabb legyen a jelenet. Egy helyen végre kivillant a liba fehér, hideg bőre. A leányom elkapta a kezét s felsikoltott:

— Jézuskám, mi ez a hideg?

— Liba. Hízott liba — találta ki a feleségem és csodálkozva nézett rám, hogy ilyen furcsa meglepetés jutott az eszembe karácsony estéjére.

— Hát erre honnan volt pénze? Nagyon drága lehetett...

— Nekem? Hiszen az angyal hozta! — kacagtam.

Nevetett ő is, de nem úgy, ahogy szerettem volna, felszabadultan, szélesen, a jól sikerült tréfa elismeréséül. Ez tette volna lehetővé csak, hogy a tréfa szerzőit leleplezzem...

A gyermekek csalódva nézték a furcsa madarat. Nem nekik jelentett karácsonyi meglepetést. Meg kellett vigasztalni őket:

— Ezt anyunak hozta az angyal. De azért ti is kaptok belőle. A máját-háját mindig meg is készíti anyu vacsorára. Jó lesz előételnek.

A feleségem bólított s nedves szemekkel, hálásan nézett reám. Bennem sejtette nyilván az angyalt, akinek ilyesmi jut eszébe. Fel kellene világosítani, hogy kinek köszönhetjük tulajdonképpen a libát, de nem volt meg hozzá a bátorságom. A játék nem úgy sikerült, ahogy elterveztem. A gyermekek ugyan eléggé kacagtak, de a feleségem inkább megilletődött. Ez a megilletődés a hála megnyilatkozása irányomban s ezt a fajta hálát aligha fordíthatom át a barátomra. Nem szabad bántani, inkább vállalnom

kell nekem az angyal szerepét, majd csak vacsora közben kínálkozik olyan megfelelő alkalom, amikor tisztázni tudom a helyzetet.

Csakhogy angyalnak tűnni fel hazug módon, ez sem felemelő szerep.

Árnyék szállott a kedvemre. Most már igazán hajótöröttnek éreztem magamat. A feleségem kisietett a konyhára s magunkra hagyott. Most folytatni kellene tovább a játékot, de az árnyék nőtt s belepte az egész szobát.

Elcsendesedtek a gyermekek is, mintha megérezték volna, hogy történt valami, ami nem illeszthető be a karácsonyesti hangulatba.

Csak a kicsi kérdezte sürgetve:

— Mikor jön mál az az angyal?

— Megjön nemsokára. Csak előbb megvárunk egy bácsit, aki ide jön hozzánk s ő is látni akarja, amikor az angyal megérkezik. Addig csendesen kell ülni...

Hallgattunk. Aztán a leányom egyszer csak elkezdte:

*Pásztorok, pásztorok örvendezve
Sietnek Jézushoz Betlehembe.
Köszöntést mondanak a kisdednek,
Ki váltságot hozott az embernek...*

A karácsonyi dal közben érkezett meg a barátom. Megilletődve állott meg az ajtóban, szinte szólni sem mert.

Pedig olyan volt az egész, mint valami megrendezett színpadi jelenet. Bosszantott is. És még meg is kellett mondanom neki, amint lesegítettem a kabátját, halkán, nehogy meghallja a feleségem:

— A libáról ne tudj semmit, csak ha én beszélek róla...

Azt hiszem, nyomban megértette, hogy miről van szó, mert sietve bólintott, hogy megnyugtasson. Aztán tréfásabb és hangosabb volt, mint máskor szokott lenni...

XVI.

AZ UTOLSÓ FEJEZET

Tulajdonképpen a végére értem történetünknek.

Ez a karácsonyeste volt, ami még hozzáadott valamit s ezzel teljessé tette. Persze,, nem külsőségeiben. Honnan tudhatjuk, hogy mi történik még velünk és körülöttünk?

De bármi jöjjön is, aligha lesz benne új már valami. Valami olyan, ami belülről alakíthatna, építhetne, vagy ronthatna...

A történés, ami a külső események hatása alatt bennünk végbement, úgy érzem, befejeződött...

Azzal a hangulattal fejeződött be, amit karácsony estéje hozott.

Tőlünk telhetően ünnepeltük Jézus születését. Köszöntést mondtunk a kisdednek, aki váltságot hozott az embernek. Vagy legalább a jó embereknek. Jó emberek voltunk mind, akik együtt ültünk. Szerettük egymást, jót akartunk egymásnak, aggódtunk egymásért.

Még áldozatokat is hoztunk egymásért.

És tudtuk ezt egymásról és értékeltük is. egymásban ezt a legnagyobb emberi értéket.

S mégis: félszeg érzések kódorogtak bennünk és közöttünk. Megakadtunk szavaknál, amelyeket máskor nyugodtan mondtunk volna ki. Célzásokat éreztünk ki olyan megjegyzésekből, amelyeken máskor feltétlenül, jóízűen és ártatlanul mulattunk volna. Mozdulataink is óvatosakká váltak: kimértekké és feszélyezettekké, mintha valóban attól kellett volna tartanunk, hogy minden vigyázatlanság felboríthatja a csónakunkat.

Vidámságunk is túlhangos volt, tehát erőltetett...

S aztán váratlanul, minden látható előzmény nélkül, reánk szállott a csüggedés, mintha valami rossz angyal legyintett volna meg fekete szárnyával. Könnyek ültek a szemünk sarkában, elérzékenyedés leskelődött reánk, ha egymás iránti érzelmeinket csak távról is érinteni mertük. De ugyanakkor lesben állott az idegesség, sőt az ingerültség is attól való félelmünkben, hogy a véleményünk, vagy a felfogásunk erről, vagy arról a dolgról ennek a nagy egymásra utaltságnak, ennek az áldozatos egyetértésnek az ellenére sem egyezik.

S aztán ott volt közöttünk az az elintézetlen liba-ügy is!

Ne mosolyogjatok! Át kell az ilyesmit élni, hogy az ember tökéletesen megértse. Gonosz szimbólum volt az a liba, amelyről

nem mertünk beszélni s ha mégis szóba került — hiszen a gyermekeknek nem lehetett megtiltani, hogy újra és újra visszatérjenek a furcsa halászat élményeire — akkor nem mertünk egymásra nézni. Kínos zavarban voltunk mind a hárman, hiszen a gyermekek fecsegése egyben leleplezés is volt. Olyan mély bepillantást engedett az életünkbe, amilyent a legjobb barátoknak sem szabad megengedni.

Raboknak éreztük magunkat. És nem melegített, helyesebben nem szabadított fel a bor sem, amikor már csak mi maradtunk együtt, a felnőttek. Alikor már azt sajnáltuk, hogy nincsenek velünk a gyermekek is minden fecsegésükkel, gátlástalan őszinteségükkel.

Megkönnyebbülést éreztem, amikor a barátom éjfél felé elbúcsúzott s magunkra hagyott.

Igy lehetett ő is.

Hajótöröttek voltunk csakugyan!

Látnia és éreznie kellett ezt neki is és ez nem lehetett kellemes, mert hiszen nem tudott rajtunk segíteni...

S ő még nem érezte hajótöröttnek magát. Akkor még nem!

De nemsokára igen! Odakerült ő is közénk. A hajótöröttek közé.

Gondolom, ennek a történetét kell még befejezésül elmesélnem. Ez még ide tartozik, habár, amint már mondtam, ami tör-

ténetünk ettől függetlenül is teljessé vált s nincs hozzátennivaló semmi több...

Három hét telt el karácsony óta. Benne voltunk már az újesztendőben, ebben a mostaniban. Nem hozott semmi jót, nem is ígért ilyesmit, idegennek éreztük hát s nem barátkoztunk vele. Tán le se írtuk még sehol és egyetlen egyszer sem a nevét: 1941. Nem leveleztünk. Nem kelteztünk és nem írtunk alá okmányokat. A hajótörötteknek nincsenek ilyen gondjaik. Nem kell nagyon számontartaniok a dátumokat sem. Aminek jönnie kell, az úgy is megérkezik.

Egy napon aztán, január közepén, a kora délutáni órákban állított be hozzánk a barátom. A szenteste óta nem láttuk, aggódtam is, hogy nem tudtunk akkor olyan ünnepet szerezni neki, amilyenre vágyott s amilyent megérdemelt volna. Nagy örömmel és kedvességgel próbáltam ezt kipótolni most, hogy újra meglátogatott.

A gyermekek tanultak, mi tehát külön húzódtunk a másik szobába, hogy ne zavarjuk őket. A kicsi a konyhában volt, az anyja mellett, aki örökös teendői valamelyikét végezte. Bizalmas baráti beszélgetésre számíthattam tehát s készültem is rá, hogy amennyire lehet, megmagyarázom neki a multkori félszeg helyzetet előidéző körülményeket.

El is indítottam néhány bemelegítő mondatot, de nemigen kaptam alkalmas választ rra. A barátom hallgatagabb volt, mint

máskor szokott lenni s ha nevetett, a szeme nem igazolta a hangját. Titokzatos volt és nyugtalanító.

Abbahagytam a taktikázást s megkérdeztem egyenesen:

— Valami baj van?

— Nincs semmi nagy — legyintett. — Csak éppen nem volt más dolgom s feljöttem egy kicsit hozzátok.

— Örvendek, hogy meglátogattál. De valamiért rossz kedved van...

— Majd elmúlik. Játszani szeretnék a gyermekekkel...

— Játszani? Hm! Hagyd őket most. Tanulnak. S a kicsi az anyjával van. Inkább beszéljünk.

— Nem zavarom őket, ha tanulnak. De majd, ha befejezték...

— Ejnye, hogy ráéheztél a gyermekre....

Erre sem mosolygott.

— Beállnék én is közétek... A hajótörősdibe...

— Mi történt veled? — ijedtem meg.

Eszembe jutott, hogy neki ilyenkor máshol volna dolga, a boltjában...

Keményen szóltam rá:

— Mondd meg már, hogy mi történt? Neked ilyenkor dolgod van, nem szoktál tekeregni.

— Szabadságot kaptam! — mondta s most már mosolygott is, fanyarul. — Más végzi már az én dolgom.

— A társad csinált valamit? — talál-
gattam bizonytalanul.

— Igen, a társam. Az új társam.

— Új társad van? Hát miért?

Türelmetlenül nézett reám, mint akit bosszant a hosszas magyarázat, amit ebben a fájdalmas dologban adnia kell. Azt várta, hogy hamarabb megértem s nem kell sokat beszélnie róla. Szokatlanul kemény, szinte durva hangon mondta:

— A társam, a régi, zsidó volt.

— És aztán?

— És most kidobták a vasgárdisták.

Most már megértettem. Hallottam már hogy a gárdisták szedik el a zsidó vagyono-
kat. A kereskedőkön kezdték...

— De hiszen a te részed nem vehe-
tik el!

— Az enyémet nem is vették. Ők ke-
resztényeket nem bántanak, mondták. De
a társam helyébe beült egy a boltba s most
ő rendelkezik...

— Annálinkább légy a helyeden. Nézz
a körmére...

— Mondtam, hogy ő rendelkezik. Ne-
kem csak engedelmeskedni és hallgatni sza-
bad. Nem lehetek megbízható én sem, hi-
szén zsidóval társultam. Legyek boldog,
hogy megkapom a bevétel felét. Ennyihez
van jogom. De hogy lesz ebből új árú? Két
hónap alatt széthordják a boltot. Minden
„kamerad“ hitelbe vásárol, vagy 40—50 szá-

zalékos engedménnyel. A zsidó úgyis csalt, duplán árazott, mondják...

— De hiszen ez borzasztó! Ezt nem szabad eltérni...

— Eltérni muszáj, mert ők az urak. Revolver van náluk. Elviselni, persze, nagyon nehéz... Dehát, neked is nehéz elviselni, ami veled történt. És mégis viseled, hősiezen...

— Ez vígasztalódásnak gyenge — mondtam gyámoltalanul.

— Nem is vígasztalódni jöttem. Tanulni inkább!

— Rossz tudomány, ez az enyém. Kár megtanulni...

— Tévedsz, mert jó tudomány. Bevallom, a multkor, amikor a gyermekek elmesélték, hogy mit játszol velük, bosszankodtam titokban. Helytelenítettem, hogy a gyermekekbe is beleviszed a folytonos veszélyérzetet. Ezt nem volna szabad, gondoltam. Ők legalább maradjanak meg vidámaknak, szabadoknak, magabízóknak. Ne is tudjanak róla, amennyire csak lehetséges, hogy mi mit állunk ki, hogy mi mindenen megyünk keresztül. De azóta gondolkoztam a dolgon s beláttam, hogy neked van igazad. Játéknak kell felfogni a dolgot. Bármilyen komoly és keserű játéknak is, de játéknak, ami elmúlik egyszer, amin majd nevetni fogunk valamikor, ha mesélgetünk róla, mert hiszen csak játék. Ha nem tekintem játéknak, ak-

kor komisz, becstelen, lélekgyilkoló időszak ez, amely nem nevelhet embert a gyermekekből, hanem csak gonosztevőket...

— Hagyd abba már! — kiáltottam rá.

Megtörölte a homlokát és a szemét.

— Persze, hogy abbahagyom. Hiszen azért jöttem hozzád, hogy elverjem ezeket a gondolatokat. Hallgass rám: most én mondom neked: Fel a vitorlával! Azért, mert most nekem van szükségem rá...

— Amit csinálsz, az önkínzás! Ostobaság! Hiszen nem is veszítettél el még mindent. Ilyen hamar összeroppansz?

Megijedtem, hogy igen kemény vagyok s elhallgattam.

— Ne vesszünk össze, éppen most, testvér! — kérlelt. — Bizony Isten, nem panaszkodni jöttem. Hanem, amint már mondtam, játszani. A gyermekekkel... Csodálom, hogy nem értesz meg. Rajtad is segített ez, miért ne lenne nekem is jó?

— Ebben én nem veszek részt... Te most...

— Ne félj, vigyázok magamra. Meg fogod látni. Nem is várom, hogy te is segíts, csak éppen ne tiltsd meg. Annyi mindent megtiltanak most nekem, te legalább kímélj...

Ki lehetett volna térti ez elől a kérdés elől? Olyan zavarban voltam, mint még soha életemben. Úgy éreztem, hogy ostoba gúnyolódás ez, ami most velem történik, de tudtam, hogy a barátom minden szava csupa

őszinteség. Ha bosszantó is, de őszinte és mélyről jön. Milyen nehéz is megérteni és megbecsülni, ha más ugyanolyan, amilyenek magunk vagyunk! Hát valóban olyan furcsa, haszontalan és értelmetlen, ha őt is ugyanúgy megkínozza a lelki vihar, mint engem? És ő is ugyanúgy viselkedik, mint én. Bezzeg, ő inkább megértett engem. Most az volna a baráti szolgálat, ha bele tudnám élni magamat az ő lelki válságába, azonosulni tudnék vele és segítenék neki — játszani...

Hajótörösdit...

Már-már ráálltam, hogy szólok a gyermekeknek s hívom őket. De nem mertem. Olyan különös idegállapot, olyan belső idegzengés kell ehhez, amilyenben én voltam akkor s amilyenben ő lehet most. Ha én indítom el ezt a dolgot, nem játék lesz belőle, hanem esetleg tragédia...

— Eredj hát, játszál! — intettem meggyötörten.

Az ő arca azonban felderült. Pillanatok alatt átváltozott. Már lépett is át, a másik szobába s vidáman csengett a hangja:

— Gyermekek! Apuka megengedte, hogy játszam egy kicsit veletek. Jó?

Ferkó dübörögve szaladt be a konyháról a jó hírre.

A két nagyobbik tanácstalanul nézett össze s bizonytalanul mozdult.

— Na mi az? Hát tanulni jobb, mint játszani? Azt hittem, örültök neki...

— Én játszok, szívesen, bácsi — ajálkozott Ferkó.

— Igen, de én azt szeretném, ha mind játszanátok velem is, mint apukával.

— Hajótörösdit? — kérdezte Dinkó.

— Azt, ha ti is akarjátok.

Mária kilesett az ablakon: nincs ott megint valami, hogy egy felnőtt részéről jön a játék-ajánlat.

— Óh, az már unalmas ...

— Várjatok csak, mert nyerni is lehet ám. Csokoládé van a téli kabátom zsebében. Kint van a fogason, megnézhetitek...

— Most azt halásszuk ki a hologgal? A csokoládét? — kérdezte Ferkó.

— Most ne halásszunk — tanácsolta Dinkó. — Én tudok újat. Most olvastam.

— Miféle újat?

— Új játékot a hajótörösdiben.

— Halljuk mi az?

— Hát az úgy van, hogy a hajótöröttek nem tudnak hírt adni magukról. Nincs rádióleadójuk. S akkor kitalálják, hogy egy üvegbe levelet írnak, az üveget jól leszurkozzák, hogy a víz belé ne menjen s aztán a tengerbe dobják. Az üveg úszik a vizen, egy hajó megkapja, a kapitány elolvassa a levelet s megmenti őket...

— Nagyszerű — kiáltotta a barátom. — Ezt játszuk...

— Igen, de ki kapja a csokoládét? — érdeklődött Ferkó.

— A csokoládét? Ezt is elrendezzük. Így lesz: az üveget leszurkozunk s kidobjuk a hóba...

— A tengerbe — javította ki Dinkó.

— A tengernyi hóba. Én dobom ki úgy, hogy ti ne lássátok, hová esik. Akkor aztán ti kirohantok s megkeresitek. Aki megtalálja, az kap egy tábla csokoládét. Mindegyik nyerhet, mert három tábla csokoládém van.

— Éljen! Így jó lesz. Hamar egy üveget.

— És anyu adjon szurkot.

Anyu az egyik, én a másik ajtófélfához támaszkodva szótalanul néztük a játékot.

— De mit írunk az üvegbe? — vetette fel Dinkó.

— Mindenki írjon valamit — javasolta Mária. — Apu is, anyu is, a bácsi is, mi is ketten. Ferkó rajzoljon, mert ő még nem tud írni.

— Azt is bele kell írni, hogy hol történt a hajótörés — okoskodott Dinkó. — Másképpen nem találnak meg.

— Írd meg ezt te, Dinkó. Elő hamar egy térképet s olvasd le, hogy hol vagyunk.

— Hát van a mentőcsónakon térkép?

— Szerencsére van.

— Azért, mert ha nincs, akkor ki kell számítani s az nehéz...

Mária szervezte meg a levélírást. Mindenki kapott egy-egy cédulát, Ferkó egy egész irkalapot, mert neki a rajzhoz több hely kell. Dinkó a térképpel bajlódott s

egyelőre még nem tudta, hogy melyik vonal jelenti a szélességet s melyik a hosszúságot. Nekünk is írni kellett valamit, anyunak is és nekem is.

Pár percig csend volt. Ferkó rajzolt s mi írtunk.

— Mindenki elkészült? — kérdezte a barátom.

— Igen! Igen!

— Most egy üveget s a szurkot! — rendelkezett.

Dinkó szaladt ki a konyhára az üveg után s már hozta is.

A szélesszájú vidám szász tejesüveget! Az került a kezeügyébe leghamarabb.

— Úgysem használjuk most ezt! — igazolta magát az anyja előtt.

Szurok nem volt, de pecsétviasz akadt az egyik fiókban.

— Jó lesz az is. No, most lássuk az írásokat, mielőtt az üvegbe zárók őket — mondta a barátom. — Én csak három betűt írtam. Azt, hogy S. O. S.! Tudjátok, hogy mit jelent?

— Mentsétek meg lelkeinket! — szavalt büszkén Dinkó.

— Apu azt írta, hogy: Fel a vitorlával! S anyu is ide írta alá a nevét.

— Csináljunk vitorlát! — lelkesedett Mária.

— Azt majd máskor. Most először fejezzük be ezt a játékot. Dinkó, látom, fel-

írta a térképről, hogy hol vannak a hajótöröttek. Nyugati hosszúság 45 és 46 fok között, keleti szélesség 25 és 26 fok között!

— A percek s a másodpercek nincsenek meg a térképen — mentegetőzött Dinkó.

— Mária, te mit írtál?

— Én nem mutatom meg.

— Az nem úgy megy. Mind megmutattuk, te sem lehetsz kivétel. Különbén is a parancsnoknak mindenről tudnia kell...

Duzzogva nyujtotta oda az összehajtogatott cédulát.

— Anyu sokszor szomorú. — olvasta a barátom s belesápadt.

— Most lássuk a Ferkóét — sietett tovább.

A Ferkó irkalapján kerek és szegletes ábrák váltakoztak.

— Hát ezek mit jelentenek?

— Ezek kekszek — magyarázta Ferkó.
— Küldjenek kekszet! Azt jelenti!

Ezen legalább lehetett nevetni is.

A szélesszájú vidám tejesüveg elnyelte a cédulákat. A dugóval meggyült a bajuk, nem találtak megfelelően vastagot. Végül is papirosba csavargattak egyet s úgy tömték be a nevető üveg száját. Aztán meggyult a gyufa, sercegett a pecsétviasz s a gyermekek vidám zajongással rendelkeztek:

— Ide is még egy kicsit... és ide is. Ha befolyik a víz, eláztatja a leveleket s nem tudja elolvasni az, aki megtalálja.

— Most aztán tökéletes! — emelte fel a barátom a feje fölé az üveget, amely így piros sapkát kapott. Évekig vándorolhat a tengeren. Most aztán kidobjuk. És utána jön a csokoládé.

— Hol dobjuk ki? — érdeklődött ugrásra készen Dinkó.

— Hohó! Mondtam már, hogy ha ti is látjátok, akkor nem is kell keressétek. Én dobom ki, a konyhaablakon keresztül. Mert a ház a hajó. De előbb vegyetek kabátot, és kössetek sálát. Addig nem dobom, mert hát-ha sokáig keresitek.

Egy perc alatt készen voltak. Csak Ferkó vette úgy siettségében a kabátját, hogy a háta a mellére került. Sírva is fakadt, hogy ő most elkésik, de az anyja a segítségére sietett s hamar készenlétbe hozta. Akkor aztán az előszobában rajtra állottak.

A barátom számolt a konyhaablak előtt:

— Egy, kettő, három!

Az üveg puffant egyet a puha hóban.

A gyermekek harsány rajtával robogtak ki az ajtón.

Mi pedig hárman, bent a konyhaablak előtt, háromfelé néztünk, hogy ne találkozzék össze, még véletlenül se, a tekintetünk.

XVII.

UTÓIRAT

A játék, a gyermekek adták a gondolatot, hogy megírjam mindezeket.

Abban az üvegben, amit a „tengerbe vetettünk”, a játékos cédulák helyett komoly tudósítás is lehetett volna...

Tudósítás...

Eltettem másnapra a hirtelen megfogant tervet s néztem, hogy a gyermekek vidáman osztozkodnak a csokoládén.

Aztán azt néztük, hogy a barátom hajlott háttal belemerül a téli esteledésbe.

Másnap nekifogtam a tudósítás megírásának. Beláttam, hogy nem bolondság egészen...

Elfoglaltságot jelent.

Munkát ad.

Sőt céllá válik hamarosan...

Az első sorokat mosolyogva írtam. Arra gondoltam, hogy ha már megírom, el is kell juttatni valahogyan azokhoz, akikhez szól. De hogyan juttatom el? Nem, nem gyümöszölöm a tejesüvegbe s nem dobom ki a —

tengernyi hóba. Postára teszem. Ez a mai körülmények között amúgy se ígér sokkal többet, mint ha az üvegbe zárnám és a tengerbe dobnám. Ez is éppen elég romantikus. Hát csak próbáljuk meg még ezt az utolsó mozdulatot. Odailik ez szépen a többi hajótörött mozdulat mellé.

Amikor az első fejezeteket írtam, ismét erősen viharos volt a tenger. Puskák, gépfegyverek ropogtak mindenfelé a városon. A vasgárdisták indultak második rohamukra. De már, valahogy volt, nem sokat törődtem vele...

Most, amikor az utolsó sorokat írom, csend van és szinte-szinte tavaszodik. Elégedettséget érzek. A lélekvesztőn is lehet élni, ha kell. S azért nem éppen tartalmatlan ez az élet sem! Úgy megismertem önmagamat és azokat, akik körülöttem vannak, ahogyan egyébként sohasem sikerült volna.

Nagy eredmény ez. Annak érzem. És hálás is vagyok érte.

Most kezdem érteni az Embert.

Az Embert, aki bennem is lakik.

Erdélyi Magyar Adatbank
Kacsó Sándor: Lélekvesztőn

EZ A KÖNYV AZ ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH
SZÁZNEGYVENEGYEDIK KIADVÁNYA, XII.
SOROZATÁNAK 15—16 SZÁMU KÖNYVE